

NAJSTAREJŠA SLOVENSKA REVIJA, KI ŠE IZHAJA

PLANINSKI

VESTNIK

1
2020

SPD
1893
PLANINSKA
ZVEZA
SLOVENIJE

9 1770350434008

3,90 €

TEMA MESECA

Orodno plezanje

Z NAMI NA POT

Matreier Tauernhaus

125 let
Planinskega
vestnika

IZ PLANINSKE ZALOŽBE – AKCIJA

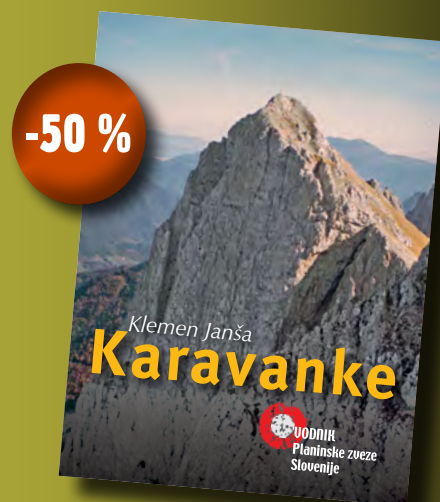
VODNIK KARAVANKE, Klemen Janša

Ob številnih podatkih o izhodiščih, kočah, prehodih in vzponih na vrhove Karavank, od skrajnega zahoda pri Trbižu do masiva Uršlje gore na vzhodu, je avtor natresel še obilo geografskih, zgodovinskih, geoloških, etimoloških, botaničnih in zooloških podatkov. Opisani so tudi vzponi in prečenja na skrajnem zahodu gorovja v Italiji, kar je popolnoma novo, pionirsko delo v slovenski vodniški literaturi.

Format: 120 x 160 mm; 352 strani, mehka vezava

CENA: V času od 15. 1. 2020 do 15. 2. 2020 lahko odnik kupite po akcijski ceni s 50-odstotnim popustom: 2,95 €* (redna cena: 5,90 €*).

*DDV je obračunan v ceni. Stroške poštnine plača naročnik.

NOVO V PLANINSKI TRGOVINI V LETU 2019

V letu 2019 je Planinska založba PZS izdala veliko novih knjig.

Od vodnikov so izšli: V zasnežene gore, Dolomiti po dolgem in počez, Julijske Alpe: osrednji del, v angleški jezik je bil preveden Vodnik s slovenske planinske poti. Od leposlovja: Tista lepa leta, Vprašaj goro, Plezalna tehnika (ponatis knjige), s področja mladinske literature pa: Pravljica o Gamsku Viliju in gorskih rožicah. VABLJENI K NAKUPU!

INFORMACIJE · NAKUP · NAROČILA

PLANINSKA ZVEZA SLOVENIJE, PLANINSKA TRGOVINA PZS

NA SEDEŽU Ob železnici 30a, Ljubljana, v času uradnih ur
(v ponedeljek in četrtek od 9. do 15. ure, sredo od 9. do 17. ure, petek od 9. do 13. ure; odmor za malico 10.30–11.00).

PO POŠTI p. p. 214, SI-1001 Ljubljana

PO TELEFONU 01 43 45 684 v času uradnih ur brezplačna telefonska številka 080 1893 (24 ur na dan, vse dni v letu)

PO FAKSU 01 43 45 691

E-NAROČILA trgovina@pzs.si ali spletna trgovina PZS: <http://trgovina.pzs.si>.

SLOVENSKI PLANINSKI MUZEJ

Triglavska cesta 49, 4281 Mojstrana • telefon: 08 380 67 30 • faks: 04 589 10 35 • e-naročila: info@planinskimuzej.si

IZDAJATELJ IN ZALOŽNIK:

Planinska zveza Slovenije

ISSN 0350-4344

Izhaja petnajstega v mesecu.

Planinski vestnik objavlja izvorne prispevke, ki še niso bili objavljeni nikjer drugje. 120. letnik

NASLOV UREDNIŠTVA:

Planinska zveza Slovenije

Uredništvo Planinskega vestnika

Ob železnici 30a, p. p. 214

SI-1001 Ljubljana

T: 01 434 56 90, F: 01 434 56 91

E: pv@pzs.si

www.planinskivestnik.com

www.pvkazalo.si

www.facebook.com/planinskivestnik

ODGOVORNI UREDNIK:

Vladimir Habjan

UREDNIŠKI ODBOR:

Emil Pevec (tehnični urednik), Marta Krejan Čokl, Zdenka Mihelič, Irena Mušič Habjan, Mateja Pate, Dušan Škodič, Tina Leskošek, Mire Šteinbuch

ZUNANJI SODELAVEC:

Peter Šilak, Mitja Filipič, Jurij Ravnik

LEKTORIRANJE:

Marta Krejan Čokl, Mira Hladnik, Vera Šeško, Sonja Čokl, Darja Horvatič (korektorica)

OBLIKOVANJE:

Mojca Dariš

GRAFIČNA PRIPRAVA IN TISK:

Schwarz print, d. o. o.

Tiskano na NEO MATT papirju, Triglav papir

NAKLADA: 4500 izvodov

Prispevke, napisane z računalnikom, pošiljajte po elektronskem mediju na naslov uredništva ali na elektronski naslov. Poslanih prispevkov ne vračamo. Uredništvo si pridržuje pravico do objave ali neobjave, krajšanja, povzemanja ali delnega objavljanja nenaročenih prispevkov v skladu s svojo uredniško politiko in prostorskimi možnostmi. Mnenje avtorjev ni tudi nujno mnenje uredništva in PZS. Kopiranje revije ali posameznih delov brez privolitve izdajatelja ni dovoljeno.

Naročanje:

Po pošti na naslov: Planinska zveza Slovenije, Ob železnici 30a, p. p. 214, SI-1001 Ljubljana, po elektronski pošti na naslov: pv@pzs.si ali po telefonu 080 1893 (24 ur na dan) in na naslovu: <https://clanarina.pzs.si/vestnik.php>.

MODRA ŠTEVILKA

080 18 93

Transakcijski račun PZS:

IBAN: SI56 6100 0001 6522 551

SWIFT: HDLSI22

DELAVSKA HRANILNICA D.D. LJUBLJANA

Naročnina 39 EUR, 63 EUR za tujino, posamezna številka 3,90 EUR. Člani PZS so upravičeni do 25% popusta na letno naročnino Planinskega vestnika. Reklamacije upoštevamo dva meseca po izidu številke. Ob spremembi naslova navedite tudi stari naslov. Upoštevamo samo pisne odgovore do 1. decembra za prihodnje leto.

Izdajanje revije sofinancira Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije (ARRS), št. pog. 630-183/2017-1.

Program informiranja o planinski dejavnosti sofinancirata Ministrstvo za šolstvo in šport RS in Fundacija za financiranje športnih organizacij v RS.

FS Fundacija za šport

FOTOGRAFIJA NA NASLOVNICI:

Gregor Kresal v 2. raztežaju smeri The Empire Strikes Back, M11 (Aosta, Val Valleile, Italija), januarja 2001, 3. ponovitev smeri Foto: Dejan Miškovič

Uredništvo Planinskega vestnika skrbno preverja vse članke in točnost v reviji objavljenih opisov poti, ki praviloma vključujejo opozorila na nevarnosti in možne pasti obiskovanja gora. Žal pa je vsak opis vedno subjektiven, poleg tega se objektivne težave na terenu lahko spreminjajo iz dneva v dan, celo iz ure v uro. Zato uredništvo revije in Planinska zveza Slovenije ne moreta prevzeti nobene odgovornosti za morebitne poškodbe ali materialno škodo, ki bi jih utrpel kdorkoli zaradi hoje in plezanja po gorah po navodilih iz te revije.

Samomorilci včeraj, norci danes, povprečneži jutri

Kadar našo rutino, ustaljenost in tisto, česar smo navajeni, prekine nekaj novega, nenavadnega, se odzovemo na različne načine. Sprememb pogosto nimamo radi, saj pomenijo napor, predstavljajo negotovost in odpirajo vrata, za katera sploh nismo vedeli, da obstajajo. Ker nas je strah – tako tega, da nam bo odvzeto, kar že imamo, kot privlačnosti tistega novega – se skrijemo za besedami: ekstremno, neumno, nesmiselno, škodljivo, nevarno, izkušnje ... Celo Turistovski klub Skala, ki se mu moramo zahvaliti za začetek organiziranega alpinizma, kakršnega poznamo danes, se je na primer srečeval z očitki, da goji ekstremno početje, ki meji na samomor. Kratico TKS so skeptični planinci in sploh javnost prekrstili v Trapasti klub samomorilcev.¹

Prvi gorski kolesarji so med planinci sprva vzbujali občudovanje, vzporedno s priljubljenostjo te dejavnosti pa je začelo rasti tudi negodovanje, celo sovražstvo, predvsem med tistimi, ki so se sprememb začeli bati. "Divjakov" na kolesih pa je vedno več in gorsko kolesarjenje postaja vsakdanja športna dejavnost v hribih. Kakor se je dogajalo in se dogaja z alpinističnim smučanjem, gorskim kolesarjenjem, s plezanjem po feratah, z "vročim" opremljanjem smeri s svedrovci in ne nazadnje z orodnim plezanjem, "drytoolanjem", ki mu posvečamo januarsko številko. Novosti torej takoj, ko se pojavijo, pogosto označimo z različnimi (pogosto neutemeljenimi) pridevniki, ne da bi sploh vedeli, za kaj točno gre, hkrati pa nas tako vznemirijo, da se ne moremo nehati ukvarjati z njimi. Razlog je navadno strah, v kakršni koli obliki pač je mogoč. Dejstvo je, da se krog plezalcev, ki zatikajo cepine, namesto da bi jih zabijali, zaradi različnih razlogov širi, enako pa zaradi različnih razlogov nekateri tovrstnemu plezanju nasprotujejo. Temu se ni mogoče izogniti in s tem ni nič narobe, narobe pa je, da sodimo o nečem, česar ne poznamo. Torej je treba stvari najprej spoznati, šele potem presojeti o njih. Pri tem pa se moramo zavedati, da smo pri svojih dejavnostih omejeni prav vsi in da naša svoboda sega do meje svobode drugega. Star alpinist, ki je nekoč pozimi ključevalno rinil v gore kljub prepovedi svojih mentorjev, tam pustil nekaj klinov ali označil prehode na brezpotjih, bo mogoče robantil nad mladino, ki s cepini in derezami praska po "njegovih kopni" smeri in jo uničuje, edini argument pa bo sklicevanje na avtoriteto, kar pa je v resnici zmota, in ne argument. Kot že rečeno, je treba stvari spoznati, šele potem presojeti, poleg tega pa je treba najti konstruktivne rešitve in ne povzročati težav (na misel mi najprej pride nastavljanje smrtno nevarnih pasti gorskim kolesarjem), saj se s cepini in derezami skala zares tudi poškoduje.

Težko je reči, ali je orodno plezanje prišlo iz hribov v doline ali obratno, je pa tudi v dolini vse bolj priljubljeno, in sicer kot rekreacija, trening ali tekmovalna disciplina, ki se je razvila iz lednega plezanja. V dolini je konfliktov med klasičnimi plezalci in "drytoolaši" manj, saj že od vsega začetka veljajo (ne)zapisani dogovori o tem, kje se sme plezati z orodji in kako

¹ Ilustrirani Slovenec, tedenska priloga Slovenca, 23. maj 1926. Vir: Gore-ljudje: Turistovski klub Skala, 2. 2. 2011; <https://www.gore-ljudje.net/novosti/6224/>.

to početi, poleg tega pa se navadna plezališča od orodnih že v osnovi razlikujejo in pogosto niso najbolj primerna za obe vrsti plezanja hkrati. Strpnost, dogovori, razumevanje in predvsem medsebojno spoštovanje so torej razlogi, da se je orodno plezanje kot šport in tekmovalna disciplina zadnja leta vendarle začelo pospešeno razvijati. A ker gre za nov šport z malo "igralci", je posledično oprema zelo težko dostopna in temu primerno izredno draga. Če so cepini tvoja najljubša igrača in jih želiš malce pogosteje uporabljati (ali sploh uporabljati, saj ledu pri nas skoraj ni več), jih moraš temu prilagoditi sam ali pa zanje odšteti znatno več, kot stanejo navadni ledni cepini. Tako kot pred dvajsetimi leti si moraš še danes plezalne čevlje s pritrjenimi derezami narediti kar sam, če nimaš ravno polnega šparovca ali sreče, da jih dobiš od kakega izmed prvih "drytoolašev".

Ali se bo to kmalu spremenilo, ne vemo. Verjetno se bo, saj se za to dejavnost zanima vedno več plezalcev, kar pomeni tudi večjo proizvodnjo opreme in lažjo dostopnost. Še enkrat pa naj poudarim, da je treba stvari, preden presojamo o njih, spoznati. Možnosti za to vam ponuja tudi *Planinski vestnik*, tokrat s predstavitevijo športa in alpinistične dejavnosti, ki si počasi, a zanesljivo utira pot v ospredje pozornosti plezalne javnosti. Kot nekoč športno plezanje, ki ni bilo "pravo" plezanje, in "alpski slog", ki je bil po mnenju nekaterih avtoritet v preteklosti za Himalajo in sploh plezanje na velikih višinah popolnoma neprimeren.

Marta Krejan Čokl

**USEBINE USEH
PLANINSKIH VESTNIKOV
OD LETA 1895 DALJE NA
WWW.PUKAZALO.SI.**

UVODNIK

1 Samomorilci včeraj, norci danes, povprečneži jutri

Marta Krejan Čokl

ORODNO PLEZANJE

4 Polnoletni šport ...

Marta Krejan Čokl

ORODNO PLEZANJE

6 Cepine smo izdelali sami

Marta Krejan Čokl

ORODNO PLEZANJE

10 S cepini po Sloveniji

Vili Guček

ORODNO PLEZANJE

13 O čem sploh govorimo

Marta Krejan Čokl

15 Slovenska plezališča za orodno plezanje

Marta Krejan Čokl

ORODNO PLEZANJE

16 Tekmovanja

Marta Krejan Čokl

ORODNO PLEZANJE

18 Fizično izredno zahteven šport

Maja Šuštar

SEXTENSKI DOLOMITI

20 Spregledana gora nad Sextenom

Matija Turk

ALPINIZEM

24 The Bugaboos

Aleksij Kraljič

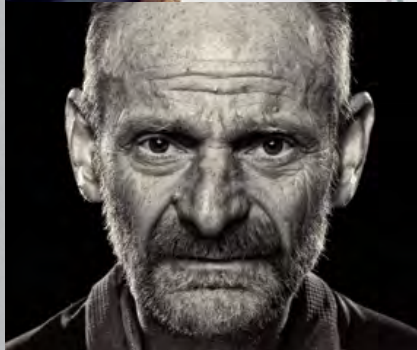
OPREMA

28 Pohodna obutev pa taka!

Olga Kolenc

- TEMATSKI INTERJUJ**
- 31 **Požarna varnost v planinskih kočah**
Mire Steinbuch
- Z NAMI NA POT**
- 34 **S smučmi po starodavnih trgovskih poteh**
Tomaž Hrovat
- INTERJUJ**
- 43 **Jim Donini**
Mire Steinbuch
- ZGODOVINA**
- 47 **Sto let planinstva v Mežiški dolini**
Franc Verovnik
- DOŽIVETJA**
- 52 **Ugotovitev dneva**
Franci Horvat
- INTERJUJ**
- 53 **Franci Horvat**
Vladimir Habjan
- PRVA POMOČ**
- 56 **Pogosta nenadna obolenja**
Tea Poznajšek

- MINIATURA**
- 59 **Potomstvo**
Oton Naglost
- VARSTVO NARAVE**
- 60 **Gašperjev kostanj**
Mateja Kišek
- NARAVA**
- 62 **Najdemo jih tudi v gorah**
Jana Kus Veenvliet
- KOLUMNNA**
- 64 **Marta**
Mateja Pate
- DOŽIVETJA IN SPOZNANJA**
- 66 **Kanarski veter**
Nuša Maver
- RAZMIŠLJANJE**
- 68 **Ustavljiv, a večer**
Nuša Maver
- RAZMIŠLJANJE**
- 70 **Na Mangrsko sedlo**
Anica Podobnik
- 72 **NOVICE IZ VERTIKALE**
- 74 **ŠPORTNOPEZALNE NOVICE**
- 75 **LITERATURA**
- 77 **PLANINSKA ORGANIZACIJA**
- 80 **NOVICE**

PD CELJE MATICA JE V DOBRIH DVEH LETIH OSTALO BREZ KOCBEKOVEGA DOMA NA KOROŠICI IN FRISCHAUFOVEGA DOMA NA OKREŠLJU, DVEH PLANINSKIH DOMOV NA TRASI SLOVENSKE PLANINSKE POTI.

SVOJ DAR ZA NOVI FRISCHAUF OV DOM LAHKO NAKAŽETE NA RAČUN

**ABANKA CELJE,
TRR: 0510 0801 6743 162.**

DRUŠTVO SE ZAHVALJUJE ZA VAŠ PRISPEVEK.

**POŠLJITE SPOROČILO
SMS S KLJUČNO BESEDO GR55
NA ŠTEVILKO 1919 IN PRISPEVALI
BOSTE 5 € ZA GRADNJO NOVIH
PROSTOROV DGRS KAMNIK.**

Polnoletni šport ...

... a še vedno v plenica

Dry tooling, tulanje, orodjarjenje, suho orodjarjenje, kavljanje, zatikanje, plezanje z orodjem ... Ne glede na to, kateri izraz ali besedno zvezo boste vpisali v spletni iskalnik, boste dobili enake ali podobne predloge strani, ki vas bodo usmerili nekam, kjer bo tekla beseda o plezanju z derezami in cepini po pretežno ali v celoti kopnem svetu. Ampak zakaj bi človek sploh plezal s cepini in derezami tam, kjer ni snega in ledu?

Saj je vendar to orodje pripomoček, ki je nastal ravno zaradi lažjega gibanja po zamrznjeni vodi ...

Odgovori na to seveda so, nekaj je popolnoma jasnih in logičnih, nekaj pa subjektivnih in odvisnih od tistega, ki to počne ali pa tega ne počne. Če ste prebrali uvodnik te številke, ste jih mogoče nekaj že dobili, če ga niste, pa tudi nič hudega, saj boste z branjem prispevkov na naslednjih straneh zagotovo izvedeli veliko o tem nekoliko neobičajnem športu; upam in želim pa, da v vas vzbudi tudi radovednost in izzove morebitne odzive. Zakaj? Preberite, ta odgovor boste našli v zapisanih vrsticah ali med njimi.

Aljaž Anderle v kombinirani smeri na Škotskem
Arhiv Aljaža Anderleta

Cepine smo izdelali sami

Pogovor z Dejanom Miškovičem

"Alpinizem, kakršnega smo gojili, ni bil po godu vodstvu planinskega društva. Takrat je veljalo, da se pozimi ne hodi v hribe, zato nam starejši tega niso dovolili. Ampak ne oni ne dež ne sneg niso bili ovire, v hribe smo šli v kakršnih koli razmerah," je pripovedovala Danica Blažina, ena najboljših slovenskih povojnih alpinistk. Generacija, ki jo je oblikovalo eno najtežjih obdobj novejše zgodovine, je na široko odprla vrata v alpinizem z novimi možnostmi, ki so se z naslednjimi plezanci in alpinisti obeh spolov začele neustavljivo širiti in razvijati. Nemogoče je postalo mogoče, neprimerno je postalo zaželeno ... Preskočimo leta razvoja, sprememb, zgodovinske, sociološke in filozofske razloge in razlage ter se ustavimo tam, kjer so se cepini in dereze srečali s kopno skalo.

Za dejavnost, ki se šele plazi med slovenske alpinistke in alpiniste, ima pa že lep položaj kot športna zvrst, imamo kar nekaj izrazov, a pravega nikakor ne najdemo. Dejan Miškovič, alpinist, športni plezalec, trener, postavljavec plezalnih smeri in eden od avtorjev precejšnjega števila prvenstvenih kombiniranih smeri v hribih, s katerim izrazom bi vi poimenovali plezanje z derezami in cepini v kopni skali?

Nisem usposobljen ali pristojen za poimenovanje neke plezalne zvrsti. V uporabi je tujka *drytooling*, redkeje uporabljani je slovenski predlog "orodjarjenje", ki se mi zdi butasto smešen.

Zakaj bi kdo sploh hotel v kopnem plezati z zimsko opremo?

Mislím, da se ta razprava konča in začne z dilemo, zakaj plezati oz. početi kar koli, kar ni povezano neposredno

s preživetjem. Mislim, da je vsaj idejna razlika med nekom, ki v kopnih razmerah pleza z zimsko tehniko, in nekom, ki kopne odstavke v zimskih razmerah pleza z isto tehniko, velika. Navadno si izbereš prvi način vzpona ali zaradi treninga ali zaradi drugačne ideje, medem ko si drugi način navadno izbereš zaradi najlažje možnosti napredovanja v danih pogojih.

Dejan, vi ste eden od začetnikov tovrstnega plezanja pri nas. Kako ste začeli?

Začel sem tako, da sem šel kot tečajnik alpinistične šole plezat v novo smer s prijatelji, ta pa je bila kombinirane narave (led in skala). Tako da je bil moj drugi zaledeneli slap že kar kombinirana smer z odstavki plezanja po skali z zimsko opremo.

Ker smo vsi podobno razmišljali, smo kaj hitro prišli do podobnih zaključkov: prilagoditi je treba razmišljanje, opremo in trening.

Drytooling je bil logična posledica, trenirati v pogojih, ki so nadvse podobni stanju v daljših smereh. Takrat se je izkazalo, da je težji del kombinirane smeri plezanje v skali. Training v kopnih smereh z zimsko opremo je torej bil logična posledica. Podobno kot balvaniranje in trening v plezalnih vrtcih za daljše vzpone v kopnih stenah. Pierre Allain,¹ na primer, je bil balvanski plezalec in hkrati eden najboljših alpinistov svoje generacije.

Kako in kje ste dobili znanje? Ali vam je kdo pokazal, kako to početi, ali ste se učili sami?

Glede na to, da sem obiskoval alpinistično šolo, sem bil še zelen, a sem imel srečo, da so mi soplezalci s svojimi izkušnjami pokazali nekaj, kar je takrat razumelo in znalo malo ljudi – kjer koli, ne samo pri nas. Zaradi navdušenja nad nečim novim smo poskusili razširiti lastne meje mogočega in v nekaj letih se je veliko spremenilo. Tehnično znanje smo pridobivali sproti z izkušnjami, nekaj idej pa smo dobili z različnimi ponovitvami smeri v tujini in v medijih.

Po kakšnih merilih ste izbirali orodje?

Na začetku sem bil srednješolec in beseda "izbirali" ni prava (*smeh*). Imel sem srečo, da so mi prvi soplezalci (Matjaž Gradišek in Gregor Kresal) in PD Ljubljana Matica stali ob strani in mi omogočili udejstvovanje s tem, ko so mi posodili kakšen kos opreme.

Hitro smo ugotovili, da ravni cepini in zanke niso prijetni za strme odseke in da prej ovirajo, kot pomagajo. Pa smo se znebili zank, prve ukrivljene cepine pa smo izdelali sami, ker jih v trgovini ni bilo mogoče kupiti. Čevlji so bili težki in dereze tudi, kar v previsnem svetu ne pomaga. Po nekaj sezonah smo sami predelali kakšne stare drsalke ali plezalke in namesto celih derez nanje privijačili samo sprednjo konico.

Training se je spremenil, v kleti sem imel malo steno in hitro smo tudi po njej plezali s cepini, saj še ni bilo današnjih možnosti plezanja v krajših *drytool* smereh v naravi.

Kako je videti večraztežajna kombinirana smer ali miks, kot radi rečemo?

Tipično smer bi opisal kot nepovezane odstavke bolj ali manj strmega snega in ledu, ki ju prekinjajo bolj ali manj strmi odstavki skale.

Česa je danes več: plezanja v kombiniranih smereh ali "suhega" plezanja s cepini in derezami? Je eno zgolj priprava oz. trening za drugo?

O dejanskem stanju lahko le špekuliram. Kar mi uspe zaslediti iz kakšnih novic, je, da se v zahtevnejših hribovskih kombiniranih smereh še vedno ne pleza pogosto. Plezanje v manj zahtevnih kombiniranih smereh oz. gibanje v kombiniranem

terenu pa je eno izmed jedrnih oblik gibanja v gorskem svetu in bi rekel, da je zelo razširjeno.

Kot opažam, je določen del alpinistov "suho" plezanje s cepini in derezami vzel kot pripravo za zimске vzpone, še bistveno manjši delež plezalcev pa se z njim ukvarja za zabavo.

Torej kakor za koga. Se pa s primerno izbiro smeri pri krajših, suhih smereh zagotovo da trenirati za daljše in kombinirane smeri. Če plezaš po stropu jame in delaš gimnastične figure za napredek, ti pa to bore malo koristi v tisočmetrskih stenah.

Ali lahko opišete razliko med običajnim plezanjem in plezanjem s cepini in derezami v isti smeri in v enakih razmerah?

Ko enkrat postaneš "obrnitnik" s cepini in derezami, ko ta orodja znaš uporabljati, ti je predvsem bolj toplo. V plezalnikih plezati pri –10 stopinjah

Primož Hostnik
v Louisu Ciferju
(M8) leta 2004
Foto: Andrej
Pečjak

¹ Francoski alpinist (1904–2000), eden izmed prvih, ki jim je plezanje po balvanih predstavljalo trening za visoke gore.

Kombinirano plezanje
v Igličevi smeri
Foto: Marko Volk

Celzija in v vetru ni zabavno, kaj hitro lahko postane zdravju škodljivo in dobimo omrzline.

Ljudje radi primerjamo stvari, sploh če gre za nekaj, česar ne poznamo, a želimo spoznati. Ali lahko rečete, da je ena vrsta plezanja bolj nevarna od druge? Za plezanje v ledu na primer velja, da se ne sme pasti, v kolikšni meri to drži za drytooling, saj je sredstvo za napredovanje enako v obeh primerih?

Mislím, da so določene zvrsti plezanja bolj nevarne od drugih. Je pa res, da je plezalec tisti, ki s svojimi odločitvami in dejanji naredi svoje početje bolj ali manj varno.

Glavna razlika med obema je medij, po katerem plezamo. Led je veliko bolj minljiva in krhka oblika kot skala in s tem prinaša več negotovosti in objektivnih nevarnosti.

Je za plezanje z orodji potrebne več fizične moči? Boljša tehnika?

Za strme kombinirane smeri zagotovo potrebujemo bistveno več fizičnih, tehničnih in psiholoških sposobnosti kot za plezanje v klasičnih smereh v ledu ali skali.

Smer Kost za glodanje, ki sta jo na začetku zime 1999 preplezala Aljaž Anderle in Klemen Premrl, je prva kombinirana smer pri nas. Dolga je trideset metrov, plezalca pa sta jo opremila tudi s svedrovci. Katera pa je prva slovenska večraztežajna smer, ki ji lahko pripišemo pridevnik kombinirana?

V dosledno gorniškem pogledu na zadevo bi rekel, da gre v resnici za prvi kompleksnejši pristop na goro v zimskih razmerah. Modernih kombiniranih

večraztežajnih smeri v Sloveniji pa je več in marsikatera si zasluži posebno omembo. Strehe desno od zgodovinskega Luciferja ponujajo kar nekaj možnosti za prve smeri z idejo večraztežajnosti, taka je tudi AC-DC v prednji glavi Goličice ...

Je primerjava med športnim plezanjem in alpinizmom analogna primerjavi med drytoolanjem v kratkih smereh in drytoolanjem v gorah?

Z alpinistične perspektive mogoče, z obče perspektive pa ne. Že dejstvo, da lahko na varujočega padeš z derezami na nogah, hitro odpravi športni del razmišljanja.

Kakšna je razlika med tekmovalno opremo in tisto, ki se uporablja za plezanje v gorah?

Tekmovalna oprema je specializirana, lažja, prilagojena za specifične potrebe navadno previnsnega terena in uporabo zelo majhnih razčlemb in zaradi tega tudi v veliki meri neuporabna v gorah. Tam je oprema navadno namenjena uporabi v širšem spektru pogojev, tako tehnično kot tudi zaradi neugodnih vremenskih, snežnih, lednih pogojev.

Ko smer preplezamo, je navadno pomembno, ali smo jo preplezali prosto, tehnično itd. Kako je s tem pri drytoolingu? Je pomembno, da smer v celoti preplezamo z orodjem ali lahko kak del oz. odsek preplezamo tudi na klasični način?

Mislím, da je konsenz dandanes ta: plezaj, kakor ti *paše*, samo bodi iskren in napiši ali povej, v kakšnem slogu si to naredil, znotraj nekih splošnih etičnih načel. V hribih navadno izberemo tisti način, ki nam je lažji, kar pa je seveda odvisno od našega znanja in sposobnosti.

Dereze z enim sprednjim zobcem ali dvema? Cepini pripeti na pas ali ne? Zakaj?

Odvisno od pogojev in medija, v katerem plezamo. Več ko bo skale in bolj ko bo strma, laže bo z enim zobom, več bo snega in spremenljivih snežnih pogojev, laže bo z dvema sprednjima zoboma.

S cepini pa je podobno, daljša ko je smer, bolj logično je, da jih na neki način pripnemo nase. Saj v kakšni daljši smeri izguba opreme pomeni resno zmanjšanje možnosti varne vrnitve v dolino. ●

"Dejstvo, da lahko na varujočega padeš z derezami na nogah, hitro odpravi športni del razmišljanja."
Foto: Marko Mavhar

S cepini po Sloveniji

Orodna plezališča¹

Na kratko bom opisal pomen plezališč za orodno plezanje v naravnih stenah. Da bo lažje razumljivo, se bom oprl na plezališča za športno plezanje. Pravzaprav je zgodba te plezalne vrste v veliki meri podobna športnoplezalni. Nastajajo plezališča v naravnih stenah, umetne plezalne stene, namenjene orodnemu plezanju, zavzeti plezalci si urejajo balvane – rečejo jim "dry bolderce", na trgu je vse več plezalnih oprimkov (plastičnih s kovinskimi vložki, kamnitih, v celoti kovinskih ...), tekmovalca privabljajo vse več tekmovalk in tekmovalcev ... Orodno plezanje (tekmovalno ledno plezanje) kot plezalna zvrst oz. športna panoga je pri nas v razvoju, nekje tam, kjer je bilo športno plezanje pred recimo dvema desetletjema. Z eno prednostjo. Gre za plezanje in o treningu plezanja in razvoju plezalnega športa je danes na voljo veliko več informacij.

*Tanja Grmovšek
na tekmi v Češnjici
leta 2006
Foto: Branko Ivanek*

Tudi pri orodnem plezanju oz. kombiniranem plezanju v naravnih stenah plezalci in plezalke potiskajo zahtevnost plezanja vse više. Najtežje skalne smeri so trenutno ocenjene z D15 in D16. Neposredno primerjalno lestvico s športnim

plezanjem je sicer težko natančno opredeliti, gre pa za vzdržljivostno izjemno zahtevne smeri. Te praviloma potekajo po stropih velikih votlin in so zelo dolge. Lestvica je odprta navzgor.¹

Približna primerjava ocen:

Prosto	Z orodji
5a, 5b	D4
5c, 6a	D5
6a, 6b	D6
6b, 6c	D7
6c, 7a	D8
7a, 7b	D9
7b, 7c	D10
7c	D11
8a	D12
8b in več	D13

Nekateri francoski plezalci (Mercier, Raymond ...) so orodnemu plezanju v naravnih smereh namenoma odvzeli figuri štiri in devet ter s tem plezanje še otežili, tekmovalci pa jih pri treningu v skali učinkovito uporabljajo.²

Plezališča za orodno plezanje so prostor za prve korake z derezami in cepini v skali, kar uspešno izkoriščajo alpinistične šole v izobraževalnem procesu,

¹ Plezališča za športno plezanje in plezališča za orodno plezanje je treba nekako razlikovati tudi terminološko. S katerim izrazom? Tudi za oprimke, stope in podprijele nimamo pravih izrazov, saj gre pri orodnem plezanju za drugačne razčlembе in prijeme.

² Figura štiri: čez roko, s katero držimo cepin in visimo na njem, damo nasprotno nogo (desna roka in leva noga čez roko ali leva roka in desna noga čez roko); figura devet: čez roko, s katero držimo cepin in visimo na njem, damo nogo, ki je na isti strani telesa. To nam omogoči pravilno obremenitev cepina in daljše gibe.

so prostor rekreacije ali premišljeno sistematičnega treninga plezalcev. Tako kot pri tekmovalnem športnem plezanju se plezanje na umetni steni, kjer tanek oster prednji zob na plezalnih čevljih zabijamo v steno, seveda razlikuje od plezanja v naravni steni. Oprimke in s tem potek plezanja je na umetni steni nekoliko lažje razbrati, saj si "stope" izbiramo sami po vsej površini, kamor lahko zabijemo zobec dereze, medtem ko ga v skali samo prislonimo na rob, poličko ali zatakamo v luknjico, razpoko itd.

Kljub razlikam med plezanjem v naravnih in umetnih stenah seveda obstajajo tudi številne podobnosti. Branje smeri – izbira in uporaba razčlemb – je v naravnih smereh zahtevnejše, saj luknjice, razpoke oz. razčlemba, kamor lahko zatakamo konico okla, niso vedno očitne. Več jih je, nekatere so slabše ali čisto neuporabne, tiste prave, ki omogočajo prehod, pa se pogosto dobro skrijejo daleč stran, npr. v podprijem. Pri tem je treba vedeti in upoštevati, da cepini omogočajo zelo velik dosežni krog!

V svetu sta trenutno dva pogleda na skalne smeri za orodno plezanje. Pri prvem se razčlemba, primerne za zatikanje, označijo z barvo, s čimer postanejo očitne, praviloma tudi ni zadržkov pred njihovim poglabljanjem oz. prirejanjem, kar lahko pripelje vse do "globoke luknje sredi plošče", ki jo je med vzponom sicer nemogoče "prebrati". Takšne smeri so umetne smeri v naravnih stenah. Mislim, da to ni ravno dobra praksa. Pri drugem se oprimki oz. razčlemba ne označujejo, kar plezalcu na pogled ponuja preizkus v celotnem spektru prvin, potrebnih za vzpon. Ta način je zahtevnejši, a zanimivejši in bogatejši. Za primerjavo: pri športnem plezanju oznake, narejene z magnezijem, počistimo za sabo! Zagovarjam drugi način in takšne so tudi smeri, ki sem jih opremil v zasavskih plezališčih in drugje. Le tu in tam je zaradi varnega vpenjanja kakšen oprimek poglobljen do višine tretjega ali četrtega svedrovca. Tudi umetnim oprimkom ali luknjicam se kdaj ni mogoče izogniti, saj agresivnost konic cepinov tu nekoliko zabriše mejo. Vsekakor pa je treba paziti, da so oprimki na mestih, ki se jih med vzponom da "prebrati" iz siceršnjih skalnih razčlemb, tipa skale in drugega. Vzpon zahteva mirno, natančno stopanje in pravilno postavitve telesa ob uporabi cepinov – mirno držanje in enakomerno vlečenje v smer, ki jo omogoča luknjica ali oprimek. Naravne stene in njihove razčlemba ponujajo izjemno veliko smeri obremenjevanja cepinov ter načinov postavitve in napredovanja, zato so tudi izjemna zakladnica plezalno gibalnih ugank, ki jih ljubitelji te plezalne zvrsti z užitkom razrešujejo. Da to plezalci lahko počno varno, pa je seveda potrebna velika pazljivost opremljevalcev smeri, saj je izredno pomembno, kako in kam namestijo svedrovce za varno plezanje in kako v začetnih metrih smeri s posebnim varovalnim svedrovcem ob strani preprečijo trk varovalca s padlim "vitezom" (konce orodij in derez so zares ostre!!!).

S cepini tam, kjer ne bi z rokami

Dotaknimo se razmerja s športnim plezanjem še z vidika (ob)rabe skale. Ob prvih praskah, ki so jih doživele smeri v plezališčih za športno plezanje, je bilo jasno, da ti dve plezalni zvrsti "ne gresta skupaj" v istih smereh. Cepini in dereze so agresivni in puščajo očitno sled pri vzponu, lahko odlomijo ali zdrobijo majhne oprimke ali robove, še posebej v apnencu ... Skratka: ne! Orodno plezanje je v športnoplezalnih smereh prepovedano in razlogi za to

*Miha Habjan na varaždinski notranji steni
Foto: Ivana Mijić*

*Ko čevljev s pritrjenimi derezami še ni bilo mogoče kupiti, so jih izdelovali sami; 2005.
Foto: Branko Ivanek*

Miha Habjan v finalu tekme za evropski pokal v Žilini, 2019
Foto: Ivana Mijić

so vsem razumljivi. Kaj pa obratno? Seveda gre! Tudi sicer je prijemanje za skalo oz. oprimke pri plezanju z orodji dovoljeno. V suhi skali je to nemalokrat celo lažje. Še posebej stopanje v plezalnih copatih je za razliko od vzpenjanja z derezami z enim sprednjim zobcem v suhi skali lažje (pogosti metodični postopek seznanjanja z orodnim plezanjem). Torej z magnezijem na rokah in v plezalnih copatih v smeri za orodno plezanje? Načelno da, saj ne povzroča škode! Obratno ne! Treba pa je vedeti, da smeri, v katerih se pleza s cepini, niso lepe oz. niso ravno primerne (oprimki) za športno plezanje.

Torej so za razvoj te vrste plezanja potrebna posebna plezališča. Na veliko srečo vseh ("drajtularjev" in športnih plezalcev) je za dobro tovrstno plezališče zadosti dobra tudi "slaba" skala. Krušljivost in celoletna zamočenost, na primer, nista oviri za nastanek takega plezališča, za športne smeri pa taka skala ni ustrezna; krušljivost do mere, ki še omogoča namestitve varnih svetrovcev. Kot sem nekoč že zapisal: s cepini preplezajmo tiste, ki jih ne bi oz. se ne dajo z rokami. Tovrstnega, za športnoplezalne smeri neustreznega pečevja, ki omogoča dobra plezališča za krhanje konic cepinov in derez, je dovolj. Za nastajanje novih smeri in zamenjavo dotrajane opreme v obstoječih plezališčih skrbijo izobraženi opremljevalci plezališč s pomočjo Projekta OSP in Sklada za plezališča, kamor lahko plezalci prispevajo sredstva. Tako kot opremljevalci športnoplezalnih plezališč so tudi opremljevalci "drajtulišč" zavezani predpisanim postopkom: soglasje lastnika zemljišča in dovoljenje za poseg v naravo po predhodno opravljene presoji vplivov na okolje. To je tisti trenutek, kjer se stakneta želja plezalcev

po uporabi naravne stene za plezanje in razumevanje koristi (občine), ki jih takšen športni objekt v naravi prinaša sredini, okolju, ki ima skalne stene. S težavami vred, ki jih moramo poznati, predvideti in sistematično reševati od vsega začetka (parkirni prostor, dostopne poti, stranišče, hrup ...). Številna dobro obiskana plezališča za športno plezanje in plezanje z orodji izkazujejo primere dobre prakse. Dobro urejena plezališča v naravnih stenah imajo torej izjemno vlogo pri razvoju in kakovosti plezalnega športa – ne glede na vrsto.

Maja Šuštar v figuri devet
Foto: Urban Urbanc

Plezalnega vodnika, ki bi nam predstavil vsa slovenska plezališča za plezanje z orodji, za zdaj še nimamo. *Akcija!*? Eno prvih plezališč za plezanje z orodji je bila luknja na Podljubelju, ki sta jo Aljaž Anderle in Klemen Premrl opremila za trening in težje vzpone (od ocene D10 naprej). Plezališče nujno potrebuje skrbno prenovo, da bo njegova uporaba varna. Kar nekaj možnosti tovrstnega plezanja se skriva na nekaterih lokacijah, ki niso "uradne", plezanje v zasavskih plezališčih, kjer je nekaj večjih plezališč za plezanje z orodji, pa je predstavljeno na medomrežju. Pomena dobro urejenih plezališč se zavedamo vsi plezalci. Predvsem kot uporabniki. Ko je treba izraziti skrb zanje, na primer v obliki delovnih akcij urejanja dostopnih poti, vznožja in druge infrastrukture, pa vnema včasih nekoliko popusti. A ni razlogov, da ne bi z optimizmom zrl v prihodnost. Ko bodo občinske strukture plezališča prepoznale kot izjemne športno gibalne poligone na ponekod naravnost čudovitih lokacijah, v objemu tišine gozdov, skalnih prelomnic, sotesk in kanjonov, ki jih skrbno urejajo člani lokalnih plezalnih klubov ob pomoči dobro izurjenih in cenjenih opremljevalcev, ki privabljajo plezalce s celega sveta ... Skalne stene so bogastvo, ki ga plezalci vključujemo v svoja življenja. Druženja ob plezanju, plezalni tabori najmlajših, zahtevne študije smeri in številni poskusi, odkrivanje novih linij, potovanja in obiskovanja plezališč po svetu ... Vse to nam omogočajo plezališča v naravnih stenah. Prav je, da cenimo skalne stene in da jih uporabljamo le na način, ki ne povzroča škode živalim ali rastlinam v njih, in da ne delamo škode lastnikom zemljišč. Prebivalcem v bližini najboljših sten pa vse to ponuja tudi možnost za razvoj turizma. ○

Marta Krejan Čoki

O čem sploh govorimo

Orodno plezanje¹

Jezik je živ, spreminja se, besede se izgublajo in z novimi pojavi ter (s)tvarnostjo se pojavljajo nove, večinoma tuje. Dejstvo je, da bi nam ostalo skromno besedišče, če bi prečrtali vse besede, ki smo jih poslovenili, torej tiste, ki so izvorno tujke, in najbrž se tudi zato radi (žal vedno manj) potrudimo in poiščemo slovenske ustreznice.

Ta zadrega s poimenovanjem športa, pri katerem zatikamo cepine in dereze, kljub dobrim poskusom protagonistov ali pionirjev te dejavnosti pri nas še vedno ni rešena. Tako kot Miškovič tudi drugi ne moremo sami od sebe vztrajati pri enem izrazu, ki nam pride na misel, hkrati pa se – čeprav nismo jezikovni čistuni – s tem, da bi naenkrat brali o "drajtulanju" ali "tulanju", kar je najpogostejši pogovorni izraz, res ne moremo in ne smemo sprijazniti. Za mnenje o najprimernejšem slovenskem izrazu (z nekaj primeri, ki so delno v rabi), s katerim bi poimenovali to zvrst

¹ O poimenovanju te vrste plezanja in podobnih predlogih je pred dobrim desetletjem pisal že Vili Guček. Prispevek najdete na spletni strani gore-ljudje (<https://www.gore-ljudje.net/novosti/41382/>).

21. april 2007.
odprte plezališča
Znojile
Foto: Branko Ivanek

Zatikanje cepinov
Foto: Miha Habjan

Terminološka sekcija Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša, Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti: "Za angleški termin *dry tooling* vam torej svetujemo slovenski termin *orodno plezanje*, ki bi se po našem mnenju ob terminološkem dogovoru lahko ustalil v stroki, tako da bi se raba poenotila in da bi se postopoma izognili potrebi po dodajanju angleškega termina v oklepajih ali narekovajih."²

plezanja, smo zato prosili strokovnjake, terminološko sekcijo Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša, Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti:

"Med ustrezniki, ki jih navajate v vprašanju, jih je več jezikovnosistemsko popolnoma sprejemljivih in po našem mnenju tudi dovolj natančno označujejo obravnavani pojem, a je vsem skupno, da se v stroki ni nobeden prav zares uveljavil, kar kaže na dejstvo, da glede tega vprašanja stroka še ni dosegla terminološkega dogovora, ki pa je ključen za uspešno strokovno komunikacijo. Na nedorečenost oz. nejasnost kaže tudi dejstvo, da se ob naštetih slovenskih terminih v besedilih pogosto navaja še citatna oblika angleškega termina v narekovajih ali oklepajih, kar je sicer pogosta praksa v začetni fazi uvajanja slovenskega termina v stroko, ki se pa običajno s časom

umakne, tako da se postopno navaja le še slovenski termin.

Ker se zdi, da vsakega izmed naštetih terminoloških kandidatov del stroke zavrača, predlagamo, da se poišče drugo poimenovanje, ki bo sprejemljivo vsaj za večji del strokovne javnosti. Za termin je pomembno, da se ustali in lahko potem nedvoumno označuje pojem. V nam dostopnem gradivu smo našli še dva poskusa poimenovanja omenjenega pojma, in sicer *sulho ledno plezanje* in *orodno plezanje*. Prva možnost bi po našem mnenju lahko bila zavajajoča, saj bi lahko povzročila napačno sklepanje, da gre za vrsto lednega plezanja, čeprav gre v resnici za plezanje, ki nima neposredne povezave z ledom in gre v bistvu le za uporabo enakih ali podobnih delov opreme. Termin *orodno plezanje* je po našem mnenju ustrežnejša možnost, saj dovolj natančno označuje obravnavani pojem, kar omogoča nedvoumno uvrstitev pojma v pojmovno skupino in tudi razlikovanje med različnimi plezalnimi disciplinami znotraj nje, npr. *ledno plezanje*, *kombinirano plezanje*, *skalno plezanje*, *balvansko plezanje* ... Poleg tega je termin tudi jezikovnosistemsko ustrezen, saj gre za levoprilastkovno zvezo, ki je tipična oblika večbesednih terminov v slovenščini." Prvi korak je narejen. Od nas je odvisno, ali se bo termin uveljavil, v vsakem primeru pa se bomo zelo kmalu znašli pred novimi jezikovnimi zagatami. Pravzaprav smo se že ... Že v naslednjem podnaslovu! ○

² Celotno pojasnilo terminološke sekcije je objavljeno na spletnih straneh PZS, *Planinskega vestnika*, Komisije za gorske športe in na nekaterih straneh FB.

Slovenska plezališča za orodno plezanje

Marta Krejan Čokl

Skladno z naraščanjem števila orodnih plezalk in plezalcev nastajajo tudi plezališča. Naravnih je še vedno malo, zunanja umetna stena je samo v Domžalah, notranje stene (še) nimamo, a vendar se na srečo vedno najdejo navdušenci, ki vlečejo voz naprej. Vili Guček je eden izmed najdejavnejših. V Zasavju je opremil sedem plezališč za orodno plezanje in napisal vodniček, ki ga najdete na spletnih straneh Komisije za gorske športe Planinske zveze Slovenije. Na njihovi strani najdete tudi nepopoln seznam drugih plezališč, ki ga mi razširjamo z nekaterimi uradnimi in nekaterimi, ki šele nastajajo. Pozor: marsikatera je treba preopremiti!

Podljubelj

Plezališče v Podljubelju je najstarejše tovrstno plezališče v Sloveniji. Nastalo je kot kotiček za trening dveh takrat vodilnih slovenskih lednih plezalcev, Klemna Premrla in Aljaža Anderleta.

Znojile

Plezališče na nadmorski višini 800 metrov sta opremila Ervin Mlakar in Vili Guček.

Galerija Renke

Renke so vasica z osmimi naseljenimi hišami v litijski občini na desnem bregu reke Save ob cesti Litija-Zagorje. S pomočjo Alpinističnega odseka Trbovlje je večino smeri opremil Vili Guček, svoje pa sta dodala še Ervin Mlakar in Janez Gričar.

Ob Savi

Plezališče, ki je v celoti na novo opremljeno, najdemo ob cesti Litija-Zagorje ob Savi. Plezalne smeri je leta 2009 naredil Vili Guček.

Brnica

Približno sto metrov pred oznako za kraj Brnica, če se peljemo iz Hrastnika, najdemo majhno plezališče,

ki sta ga opremila Sebastjan Leskovšek in Ervin Mlakar leta 2009.

Zagorje ob Savi

Plezališče je blizu železniške postaje v Zagorju ob Savi na levem bregu reke.

Smer **Lokalno pregorevanje** najdemo v steni grape s potokom – Kolškov graben – v kraju Za Savo.

Smer **White conditions** je za zdaj edina smer v steni na desnem bregu reke Save blizu kraja Sava.

Dol pri Hrastniku

Novejše in dobro opremljeno plezališče s skoraj 40 smermi Vilija Gučka je primerno tudi za začetnike.

Mlačca

Vili Guček je tudi avtor varno (športno) opremljenih smeri v Mlačci. Za to plezališče, urejeno leta 2016, skrbi Športno društvo lednih Plezalcev Mlačca-Mojstrana.

Knezove skale – Šumberk

Alpinistični odsek Planinskega društva Domžale je v lokalnem plezališču uredil tudi nekaj smeri za plezanje z orodji.

Pod Škol

V Vipavi je pod potjo pri vodnem zavetju urejeno manjše plezališče za orodno plezanje. Opremila sta ga Dejan Koren – Deko in Silvester Blaško.

Čaven

Tudi tukaj se da orodno plezati v smereh, ki jih je opremil Deko.

Dolge njive

V plezališču Dolge njive so plezalci del zgornjega sektorja opremlili za orodno plezanje.

Matvoz

V Črni na Koroškem so plezalci začeli urejati smeri za orodno plezanje, vendar še ni končano.

Pod Škol – tekma 2008
Foto: Branko Ivanek

Tekmovanja

S cepini iz ledu v skalo

Jasna in Andrej Pečjak sta konec osemdesetih in na začetku devetdesetih začela plezati v zaledenelih slapovih, izdelovati in modificirati cepine ter navijati za fante (dekleta sprva še niso tekmovala) na naših prvih tekmah v lednem plezanju v Bohinju. Janez Jeglič - Johan je nekoč povabil Jasno, naj gre z njim na tekmo v Francijo. Potem je postal njen trener, Jasna pa odlična tekmovalka.

Jasna in Andrej sta s tekmovanji povezana ves čas, saj sta postala tudi njihova soorganizatorja, posledično pa sta tudi dva izmed pionirjev orodnega plezanja pri nas. Jasna pravi, da so začetki tega plezanja, predvsem tekmovalnega, povezani predvsem s podnebnimi spremembami in hitrim razvojem plezalne tehnike. Kako je s tem v alpinizmu, nam je pojasnil Dejan Miškovič, Aljaž Anderle, eden od naših prvih tekmovalcev v lednem plezanju in eden od avtorjev prvega plezališča za orodno plezanje v Podljubelju, pa je tovrstno plezanje izkoriščal predvsem kot trening – kaj pa plezalcem

Tina Di Batista na tekmi v Češnjici leta 2005
Foto: Branko Ivanek

preostane drugega, če so zime vedno krajše in mlačnejše, celo brez ledu!

Tekmovanja imajo pri razvoju orodnega plezanja zelo pomembno vlogo, saj so pospešila njegov razvoj, čeprav je razumljivo, da je bil vpliv vzajemen. Jasna in Andrej, Branko Ivanek - Branč, Dejan Koren - Deko, Vili Guček in nekateri plezalni ali alpinistični odseki ter klubi so že na začetku svoje cilje zastavili precej širokopotezno (in to upravičeno in uspešno) in organizirali tako državna kot mednarodna tekmovanja. Češnjica, Znojile, Ljubelj, Vipava, Zagorje ob Savi in Domžale so kraji, ki so do zdaj gostili ledne oz. orodne plezalce. Glede na to, da je bila prva tekma pri nas že leta 2005 in ker nas že od vsega začetka zastopajo izjemni plezalka in plezalci (brata Vukotič, Aljaž Anderle, Klemen Premrl, Primož Hostnik, Tanja Grmovšek, Janez Svobljšak, Maja Šuštar in drugi), upamo, da bo ta športna disciplina kmalu dobila večjo podporo, kot jo ima trenutno. Jasna Pečjak se dobro zaveda, da je orodno plezanje v več pogledih še vedno v povojih: "Reprezentanca je vsako leto imela nekaj skupnih treningov, sicer pa so tekmovalci trenirali sami. Pokojni Janez Svobljšak, nekoč naš najuspešnejši tekmovalac, si je sam organiziral treninge na domači stenici, na podlagi izkušenj s tekmovanjem in glede na različne konstrukcije pa je treningu dodajal specifične elemente, ki so mu omogočali dobre priprave in uspehe na tekmovanjih. Selektor reprezentance je zadnje leto Vili Guček, ki je za potencialne reprezentante pripravil bazični trening, skupni treningi pa se izvajajo na prvi umetni steni za orodno plezanje v Domžalah dvakrat tedensko. Mladih rekreativcev ni, saj plezanje z derezami in cepini/orodji ni primerno za najmlajše. Primerna starost je nad štirinajst let, kar pa pomeni obremenitev tudi za starše, saj so možnosti treninga le na redkih lokacijah, do koder mora vsak nekako priti sam – za starše to pomeni vožnjo otrok do plezališč."

In kaj pravi Jasna o lastnostih, ki so potrebne za dobrega plezalca z orodjem? "Dobra fizična pripravljenost (posledično višja težavnostna stopnja plezanja v skali zaradi gibanja in tehnike plezanja v previsih), na kar vpliva redni trening plezanja s cepini – zaradi

Jasna Pečjak: "Zadnja leta je organiziran skupni pokal Slovenije, Hrvaške in Srbije (SHS) z enim tekmovanjem v vsaki državi, in to na zelo različnih konstrukcijah: Ovčar Banja v Srbiji – naravna skala, Varaždin na Hrvaškem – dvorana, Domžale v Sloveniji – zunanja umetna namenska stena. Sezona tekmovanj je kar dolga, saj se začne novembra z državnimi prvenstvi, nadaljuje s kontinentalnimi pokali, od novega leta dalje pa na treh celinah poteka svetovni pokal. Vse skupaj traja štiri mesece, kar predstavlja precejšnje finančno in časovno obremenitev za šport, ki je premalo prepoznano in morda tudi premalo zanimivo za mladino."

drugačne obremenitve mišic in utrjevanja zapestij. Natančnost in občutek: s plezanjem z derezami, ko plezalec konice zabije v les, dobi občutek, s kakšno silo mora to narediti, da to vzdrži njegovo težo pri napredovanju, obenem pa, kako jih z manjšim naporom izpuliti iz lesa. Izredno pomemben je tudi trening natančne obremenitve cepinov na minimalni površini oprimka, pri čemer lege cepina kljub premikanju telesa ne sme spremeniti." ●

*Starostna meja za plezanje z orodji je pri otrocih približno 14 let.
Foto: Marta Krejan Čokl*

*Janez Svolfšak v smeri Saphira (M15-), Kolorado, ki trenutno velja za najzahtevnejši mešani vzpon v Ameriki. Januar 2017.
Foto: Sara Jaklič*

Fizično izredno zahteven šport

Tekme kot priprava na alpinizem

Tekmovalno orodno plezanje oz. tekmovalno ledno plezanje je dandanes v svetu dobro razvita športna panoga, v kateri po podatkih Mednarodnega združenja planinskih organizacij (UIAA) prisostvuje več kot 250 športnikov iz vsaj 25 držav. V nekaterih državah, kot sta recimo Rusija in Južna Koreja, se priljubljenost tega športa kosa z drugimi plezalnimi panogami, zato se izvaja na profesionalni ravni. V nekaterih državah, na primer pri nas, pa je to še vedno šport v razvoju. Ob finančni podpori Komisije za gorske športe pri Planinski zvezi Slovenije je prav motivacija športnikov tista, ki drži panogo pokonci. Tekmovalci so bili do zdaj sami sebi tudi trenerji, maserji, menedžerji, "piarovci" in postavljalci smeri na tekmovanjih. Se pa obeta premik na bolje, saj so se lani začeli izvajati vodeni treningi pod vodstvom selektorja reprezentance.

Katja Brunec na
treningu v Varaždinu,
2019
Foto: Ivana Mijić

Na svetovni ravni se pod vodstvom UIAA vsakoletno organizira serija tekmovanj svetovnega pokala, tako imenovan "UIAA Ice Climbing Tour", vsako drugo leto pa poteka tudi svetovno prvenstvo. V zadnjih letih je UIAA začela promovirati izvedbo kontinentalnih tekmovanj, katerih namen sta dostopnost in lažji prehod razvijajočih se tekmovalcev proti tekmam najvišjega ranga. Evropski pokal v lednem plezanju je tako postal že utečena serija štirih tekmovanj, težavnost smeri, s katerimi se tekmovalci tu srečujejo, pa je že primerljiva z najtežjimi na svetovnih tekmovanjih. Tekmovanja na državni ravni v Sloveniji potekajo v obliki združenega odprtega slovensko-hrvaško-srbskega pokala, katerega glavni namen je promocija te plezalne tekmovalne discipline v prisostvujočih državah.

Discipline

Obstajajo tri uradne discipline tekmovalnega lednega plezanja: težavnostno ledno plezanje, hitrostno ledno plezanje ter balvansko ledno plezanje; se pa zadnja izvaja redko. Tudi hitrostno ledno plezanje je v evropskih državah manj priljubljena disciplina. Matična država te discipline je Rusija, od koder prihaja tudi večina plezalcev, ki se udeležujejo tovrstnih tekem. Hitrostna tekmovanja potekajo na navpični ledeni steni, visoki od dvanajst do petnajst metrov, običajno plezata dva tekmovalca vzporedno, ob čemer hitrejši tekmovalac v dvoboju izloči počasnejšega in napreduje v naslednjo serijo primerjav (četrtfinale, polfinale, finale). Za tovrstno plezanje plezalci uporabljajo zelo kratke cepine v obliki ostre kljuge, ob samem napredovanju v višino pa mest za zatikanje ne izbirajo, temveč s kot britev ostrimi noži neselektivno sekajo v led. Ob tem dosegajo zelo velike hitrosti, 15-metrsko smer navadno preplezajo v petih do šestih sekundah.

Tekmovalna disciplina, ki je tako pri nas kot tudi v svetu najpriljubljenejša, je težavnostno ledno plezanje. Ob tej disciplini lahko dejansko uporabimo izraz zatikanje, saj je njeno bistvo napredovanje čim višje proti vrhu smeri po seriji oprimkov, za katere je treba cepine večinoma zatikati. Le redko so dodani tudi elementi iz lesa, umetne mase ali ledu, v katere je treba cepin zatolči kot pri pravem lednem plezanju, kar pa lahko plezalcu povzroča nemalo težav. Ledno orodje, kakršnega proizvajalci dandanes razvijajo za *drytooling*, je namreč spremenjeno tako, da je težišče cepina usmerjeno navzdol – za optimalen oprijem na slabših oprimkih. Zaradi tovrstne ergonomije lednih orodij pa cepina ni več mogoče uporabljati za zabijanje. Poleg višine, ki jo doseže tekmovalac, je vnaprej določen tudi čas, ki je na voljo za plezanje. Čas se začne šteti, ko športnik zapusti začetni položaj, in se ustavi, ko pade ali doseže vrh smeri.

V primeru predčasnega izteka tekmovalnega časa morajo tekmovalci prekiniti vzpon. Rezultat vsakega športnika temelji predvsem na višini, ki jo doseže, čas pa se upošteva, kadar več športnikov doseže vrh smeri, ob čemer se hitrejši poskus šteje kot boljši. Na tekmovanjih težavnostnega lednega plezanja je po navadi organiziranih več krogov tekmovanj. Vsi tekmovalci vstopijo v dve kvalifikacijski smeri, boljši v polfinalno, najboljših osem pa se za najvišja mesta pomeri v finalu.

Ker radi zgrabimo cepin

Na vprašanje, zakaj bi se posameznik podal na tekmovalno v orodnem plezanju, ni preprostega odgovora, psihologija športa in tekmovanj bi verjetno znala razložiti ozadje športnikovih tekmovalnih ambicij. Najpomembnejši razlog je vsekakor ta, da tekmovanja omogočajo hitrejši športni napredek, bodisi zaradi primerjave s sotekmovalci, ki nam lahko pokažejo uspešno izvedbo nekega gibanja, bodisi zaradi frustracije, ki se pojavi ob neuspelem poskusu. Zaradi te frustracije zrel športnik po zaključenem nastopu dobro premisli, česa ni naredil dobro ali pravilno, ter posledično te napake ob naslednjem nastopu ne ponovi več. Zato je poraz pogosto lahko boljši od zmage, saj športnika izboljša. Tekmovanja lahko tudi učijo, kako kontrolirati tekmovalni stres in neustrezna čustva ter posledično, kako iztisniti najboljše iz sebe. Torej tekmovanja krepijo vrline, ki so uporabne tudi v vsakodnevnem stresnem ritmu življenja. Tekmovanje lahko športnika nauči, kako dosegati optimalno nastopno stanje. V športni psihologiji je tovrstno stanje opisovano z izrazi *the zone* ali *the flow experience*. Gre za stanje, ki ga tekmovalec doživlja kot stopljenost z nalogo ob avtomatiziranem gibanju, pojavita se spremenjena zaznava časa in prostora ter občutek nadčloveške moči, posledično pa tovrstno stanje praviloma vodi v vrhunski rezultat. Doseganje tovrstnega stanja je mogoče z ustrezno mentalno pripravo. Ne glede na rezultatski izkupiček pa je optimalno nastopno stanje zaradi nepopisno lepih občutkov lahko že samo po sebi nagrada.

Ne glede na navedene "transcendentne" razloge za tekmovalno udeležbo pa ima udeležba na tekmovanju v orodnem plezanju tudi kopico bolj praktičnih razlogov. Prvi je zabava. *Drytooling*aska srenja v našem prostoru je majhna, ravno zato pa so tekmovalci med seboj toliko bolj povezani. Objem ob prihodu na tekmovalno ali trening je zato običajen način pozdrava, skupno ogledovanje tekmovalnih smeri v smehu in medsebojni spodbudi pa običajen medtekmovalni odnos. Poleg tega je trening fizično zelo zahteven. Ob dandanašnjih svetovnih tekmovalnih smernicah smeri praviloma potekajo po zelo slabih oprimkih, na katerih je poleg moči potrebna tudi izredna natančnost pri obremenjevanju lednega orodja v pravo smer. Vsaka najmanjša napaka, napačen prenos ravnotežja, nepravilno obrnjena roka, vodi v padec. Krepitev v tehnično tako zahtevnem gibanju je izvrstna

podlaga za uspeh v pravih poligonih, iz katerih se je orodno plezanje tudi razvilo – torej je izvrstna podlaga za zimsko plezanje. Nekoč se je športno plezanje začelo razvijati zgolj kot trening za skalni alpinizem, postalo pa je popolnoma samostojna disciplina z več navdušenci po svetu, kot bi si jih starodobni alpinist lahko zamislil. Sočasno pa mora dandanašnji alpinist, ki ima ambicije v skalnem visokogorskem plezanju, postati tudi izvrsten športni plezalec, da lahko svojo dejavnost izvaja varno in na visoki ravni. Podobno je tudi z orodnim plezanjem. In prav priprave za tekmovanja so lahko odličen način, kako fizično napredovati in postati boljši, celosten (zimski) alpinist. Zato tekmovanja ne bi smela biti rezervirana zgolj za "čudake, ki jim je *fino* praskati po skali", temveč za vse, ki radi primejo v roke cepin. ●

*Borderline Personality Disorder (MB, WI5+),
Tine Cuder in
Vili Guček, 2018
Foto: Tina Korinšek*

Spregledana gora nad Sextenom

Cime di Sesto/Gsellknoten

Če potujemo od Lienza po dolini Drave navzgor, po prestopu avstrijsko-italijanske meje pri kraju Vierschach prvič uzremo vrhove Sekstenskih Dolomitov. Med njimi izstopata dva, priostrena Punta dei Tre Scarperi in ob njej nižja in bolj razpotegnjena gora po imenu Cime di Sesto. Če je Punta dei Tre Scarperi, ki v Sekstenskih Dolomitih seže najvišje, podoba vzvišene skalne katedrale, Cime di Sesto bolj spominjajo na široko grajeno, nezavzetno trdnjavo.

*Punta dei Tre Scarperi
(na desni) in Cime di Sesto
z juga Foto: Matija Turk*

Cime di Sesto/Gsellknoten ne premorejo privlačnosti in elegancje, kot ju ima Punta dei Tre Scarperi/Dreischusterspitze, ki je z vseh strani

zaradi svoje višine in enkratne podobe prepoznavna že od daleč. Njihovo severno obličje, ki se nam kaže iz Vierschacha je popolnoma skalnato, medtem ko se

razdrapane stene na južni strani gore iztekajo v skrota pobočja, ki strmo padajo v dolino Val Fiscalina/Fischleintal. Cime di Sesto se dviguje naravnost nad vasjo Sesto/Sexten, na zahodni strani doline Val di Sesto/Sextental. Podoba gore je pravo nasprotje umirjenim pašnikom, posejanim s skednji in seniki, ki ležijo ob njenem vznožju. Nad njimi se z gozdom poraščena pobočja prelomijo v razsekane skalne gnote, ki dosežejo najvišjo točko na vrhu Cime di Sesto Sud, 2870 m. Iz Sextena se nam zdi, da je glavni vrh severni, Cima di Sesto Nord, 2773 m, ki je pomaknjen bolj v ospredje. Dejansko pa gre le za vršino v grebenu, ki se z glavnega južnega vrha spušča proti severu. Iz doline Cime di Sesto le malokomu padejo v oči, saj glavno veduto nad Sextenom predstavljajo dolomitiski postavneži Cima Undici, 3092 m, Croda dei Toni, 3094 m, in Cima Una, 2698 m, gore, ki so del znamenite sextenske ure.

V Vierschachu, ob izteku smučišč, ki se spuščajo s pobočij Monte Elma/Helm, najzahodnejše gore v karnijskem grebenu, se v bližini glavne in v poletni

turistični sezoni močno prometne ceste, ki vodi skozi Pustriško dolino/Val Pusteria/Pustertal, dviguje osamelih hribov s cerkvijo sv. Magdalene. Z njega si, odmaknjeni od prometnega vrveža, lahko v miru predamo pogledom na omenjeni gori, ki se iz temnih gozdov dvigujeta v sinje višave. Odkar sva z bratom Janezom odkrila ta prijetni kraj, se vsakič, ko skozi Avstrijo potujeva proti Dolomitom, ustaviva pri sv. Magdaleni. Tokrat si Cime di Sesto še posebej pozorno ogledujeva. Sprašujeva se, ali nama bo uspelo priti na glavni vrh. Če ne bi velikega dela poti že poznala, bi zdaj, ob vsej razsežnosti gore, dvomila že, ali se nama mu bo sploh uspelo približati.

Ko sva se pred leti povzpela na Punto dei Tre Scarperi iz doline Val Campo di Dentro/Innerfeld Tal, sva po dolgih, utrujajočih meliščih dosegla škrbino Forcella dei Sassi/Steinalm Scharte, od koder vodi uhojena steza proti vzhodni steni Punte dei Tre Scarperi. Tam sva opazila sled stezice, ki je vodila proti Cime di Sesto. Dostop do škrbine Forcella dei Sassi od sv. Magdalene ni viden, zakrivajo ga stene in grebeni. Škrbina leži na višini 2678 m in z nje je do glavnega vrha Cime di Sesto le nekaj manj kot dvesto metrov višinske razlike. Vendar je razdalja od škrbine do vrha precejšnja, in preden se mu približamo, nas čakajo dolga prečenja strmih zagrusečenih pobočij in vzpenjanje po krušljivih žlebovih gor in dol od ene škrbine do druge. Ko sva v zgodnjem poletju z okoliških vrhov gledala goro, je bila grapa, ki se spušča s škrbine pod vrhom, še vsa zasnežena. To je bilo vse, kar sva vedela o normalnem pristopu na goro, ki naju je mikala vse od vzpona na Punto dei Tre Scarperi.

Cime di Sesto je gora, o kateri bomo težko našli podrobnejše opise. Obiskujejo jo predvsem domačini, ki svojih vzponov ne objavljajo v javnosti. Tako ostaja gora v njihovi domeni in v domeni tistih redkih tujih obiskovalcev, ki iščejo neznana pota z negotovim izidom. Tudi nama je gora predstavljala precejšnjo neznanost, saj o njej v množici novejših vodnikov nisva našla nobenega obsežnejšega opisa. Znale smeri na Cime di Sesto so s sliko, oceno težavnosti in morda z

Cime di Sesto in Punta dei Tre Scarperi nad dolino Val Campo di Dentro. Med njima je pobeljena škrbina Forcella dei Sassi, pod njo krnica Steinalpenkar.
Foto: Janez Turk

Panorama z vrha z znamenito sekstensko ura. Od leve: Croda Rossa di Sesto, Cima Undici (za njo Monte Popera) in Croda dei Toni.

Foto: Matija Turk

nekaj skopimi stavki predstavljene v vodniku Richarda Goedekeja. Goedeke, vsestranski nemški alpinist in pisec gornjskih vodnikov, je v Sekstenskih Dolomitih preplezal kar nekaj prvenstvenih smeri, nekatere tudi sam. Menda še zdaj, na stara leta, kdaj pa kdaj obiše te kraje, kjer je med domačini dobro zapisan. Cime di Sesto so svoj prvi obisk dočakale razmeroma pozno, šele leta 1888. Za čuda ni bil prvopristopnik nihče iz rodbine znamenitih gorskih vodnikov Innerkofler iz Sextena, temveč mladi samohodec Robert Hans Schmitt z Dunaja. Čeprav je imel komaj osemnajst let, je Schmitt zaradi svojih drznih vzponov sodil med gornjsko elito, ki je premikala meje mogočega. Ko mu je vodnik Veit Innerkofler zagotovil, da na gori ni stal še nihče, je bila to priložnost, ki jo je veljalo izkoristiti. Na Cime di Sesto se je odpravil iz Sextena. Po markantni severni debri, tedaj še globoko zaliti s snegom, se je povzpел pod severni vrh in z njega po grebenu na južnega. Z glavnega vrha je plezal naprej proti škrbini Forcella dei Sassi, nato pa po zasneženem ozebniku z grebena sestopil na vzhodna pobočja, ki ga posevno sekajo številni žlebovi, po katerih poteka najlažji pristop. Ko je dosegel škrbino Forcella

Megljice nad dolino Val Fiscalina. V sredini zadaj Croda dei Toni.

Foto: Janez Turk

dei Sassi, se je podal še na Punto dei Tre Scarperi, ki jo je dosegel po deloma novi smeri, saj se je v spodnjem delu vzpenjal po ozebniku, in ne po steni levo od nje, kjer gre običajni pristop. Med sestopom v dolino Val Campo di Dentro ga je dohitela noč, ki jo je prebil pod previsno skalo v krnici Steinalpenkar.

* * *

Z vzponom na Cime di Sesto sva odlašala kar nekaj let, a naposled so le prišle na vrsto. Pred nama so bili trije sončni avgustovski dnevi, ki sva jih želela izkoristiti za intenzivni gornjski oddih, za obisk Dolomitov in Karnijskih Alp. Ko sva po dolgi vožnji skozi Ziljsko in Dravsko dolino, pospremljeni s številnimi postanki, v petek zvečer prispela do vhoda v dolino Val Campo di Dentro, je bila zapornica na cesti spuščena. Do 18. ure turiste po dolini prevažata minibus, in šele ko dolino zapusti zadnji, se zapornica dvigne in do konca asfaltirane ceste se lahko zapeljemo z avtom. Zapornica se je odprla z manjšo zamudo in med čakanjem sva si porazdelila opremo in se pripravila za vzpon.

Sence so se že spustile v dolino, ko sva z makadamske ceste, ki od parkirišča vodi naprej do kočice Rifugio Tre Scarperi, zavila kar naravnost navzgor proti krnici Steinalpenkar pod Cime di Sesto in Punto dei Tre Scarperi. Tam bova tako kot nekoč mladi Schmitt v tisti romantični dobi odkrivanja gora prenočila in si tako za naslednji dan skrajšala vzpon. Ko sva se po strmi stezi skozi ruševje prebila do krnice, sva šla v njenem spodnjem delu mimo balvanov, ki nudijo odlično zavetje, a pod njimi ni bilo dovolj prostora za najin šotor. Hodila sva naprej, se vse bolj približevala meliščem, a ravnega prostora za šotor ni bilo nikjer. Šele čisto na robu travnikov sva našla majhen, popolnoma raven prostor. Bil je že mrak, ko sva si postavila prenočišče. Spodaj v krnici sva spotoma nabrala suhih vej in si večer popestrila s tabornim ognjem. Prasketanje ognja je napolnilo ozračje, prežeto s tišino. Vzšla je luna in svojo blede svetlobo razlila čez stene Punte dei Tre Scarperi. Na melišču pod njimi sta se pojavili dve lučki in kmalu sta prikorakala mimo

zadovoljna obiskovalca te imenitne gore. Ujela ju je noč, a nič ne dé, srečno sta izplezala iz stene in do doline je le še sprehod.

Ob svitu sva pospravila šotor in odvečne stvari skrila pod bližnjo skalo. V dobri uri sva se povzpela do škrbine Forcella dei Sassi. Stojiva na razpotju. Pred leti sva šla naravnost, proti vzhodni steni Punte dei Tre Scarperi, zdaj zavijeva levo. Trenutek nepazljivosti in stezice ni več. Nadaljevanje po grebenu bi bilo pretežko, zavijeva navzdol po pobočju proti prvemu žlebu, ki ga jasno vidiva pred sabo. Vzpon v škrbino vrh žleba in spust do naslednjega žleba in tako dalje, vse dokler ne doseževa dolge grape, ki se konča v škrbini pod vrhom. Grapa je kopna in od blizu sploh ni tako neprijazna, kot je videti od daleč. Z zadnje škrbine se odpre pogled navzdol proti Sextenu. Pot do vrha je odprta in do velikega lesenega križa na njem naju loči še nekaj zbranega plezanja po skrotju.

Visoka oblačnost se je začela trgati in gore obliva topla svetloba. Zadovoljna stojiva pri križu in zreva navzdol na zelene travnike, nad katerimi plavajo beli oblaki. Občutek je še toliko posebniji, ker veva, da stojiva na gori, ki jo opazi le malo ljudi, še manj pa jo obiše. V vpisni knjigi na vrhu se ponavlja nekaj istih imen. Člani "Bergrettung Sexten" so njeni zvesti obiskovalci.¹ Obiskujejo jo tudi pozimi, ko zasnežene grape omogočajo velikopotezno prečenje gore iz ene

¹ Gorska reševalna služba Sexten.

doline (Val Fiscalina) v drugo (Val di Sesto). Čeprav je gora dandanašnji med alpinisti in gorniki domala povsem spregledana, ni nepopisan list. Po njenih stenah in grebenih so speljane smeri, ki so nastale v časih, ko je alpinizem v Dolomitih še prežemal raziskovalni in pustolovski duh.

Ko ponovno stojiva na škrbini Forcella dei Sassi, gore sijejo pod sončim nebom. Odloživa nahrbtnika in se po stezici odpraviva proti vstopu v vzhodno steno Punte dei Tre Scarperi. Kako hitro mineva čas, a spomini na to oddaljeno doživetje so živi, kot bi se zgodilo včeraj. Želja, ki se je porodila takrat, je izpolnjena. ●

S škrbine Forcella dei Sassi vodijo sledovi stezice proti Cime di Sesto. Desno je viden prvi izraziti žleb, po katerem gre pristop.

Foto: Matija Turk

Informacije

Cima di Sesto Sud/Südllicher Gsellknoten, 2870 m
Dolomiti di Sesto/Sekstenski Dolomiti

Zahtevnost: Alpinistični vzpon, I–II, 200 m. Vzpon ob dobri vidljivosti orientacijsko ni zahteven. Občasno so vidni sledovi stezice, možiči so redki.

Oprema: Običajna oprema za visokogorje, čelada, plezalni pas, vponke, vrvice, 30 metrov vrvi za morebitno varovanje.

Višinska razlika: 1361 m

Izhodišče: Dolina Val Campo di Dentro/Innerfeldtal, 1509 m.

Parkirišče je na koncu ceste, odprte za javni promet. Zapornica pri vstopu v dolino je od konca junija do konca septembra med 8. in 18. uro, ko v dolino vozi minibus, spuščena. Avtomatsko se odpre le vozilom, ki zapuščajo dolino.

Koča: Koča Rifugio Tre Scarperi/Dreischusterhütte, 1626 m, telefon +39 0474 96 66 10, +39 0474 64 60 66, e-pošta info@dreischuster-huette.com.

Časi: Parkirišče v dolini Val Campo di Dentro–Koča Tre Scarperi 45 min

Koča Tre Scarperi–škrbina Forcella dei Sassi 3.30 h
Škrbina Forcella dei Sassi–Cima di Sesto Sud 1.30–2 h
Sestop 4 h
Skupaj 10–11 h

Sezona: Meseca avgust in september, ko v grapi pod vrhom ni več snega. V primeru snega potrebujemo dereze in cepin.

Vodnik: Richard Goedeke: *Sextener Dolomiten, Cristallo-Tofana-Fanes-Pragser Berge*, Bergverlag Rother, 2003.

Zemljevid: *Sextener Dolomiten/Dolomiti di Sesto*, Tabacco 010, 1: 25.000

Vzpon: S parkirišča v dolini Val Campo di Dentro gremo po cesti proti koči Rifugio Tre Scarperi/Dreischusterhütte, 1626 m. Za kočjo poiščemo stezico, ki se skozi ruševje vije po pobočjih pod Punto dei Tre Scarperi/Dreischusterspitze. Čez melišča gremo po stezi nazaj proti severu. Pod izrazitim razom se steza prevesi navzdol in zavije v grapo, od koder se začne strmo vzpenjati po rušnatem pobočju, vrh katerega dosežemo krnico Steinalpenkar. Sledi 500 metrov naporenega vzpona po melišču do škrbine Forcella dei Sassi/Steinalm Scharte, 2678 m, med Punto dei Tre Scarperi in Cime di Sesto. S škrbine vodi nakazana stezica proti Cime di Sesto. Po njej v kratkem dosežemo sedelce v grebenu, od koder sestopimo poševno desno navzdol do roba, od koder se nam odpre pogled na nadaljevanje poti. Nakazana stezica se še naprej strmo spušča v smeri proti dobro vidnemu žlebu v severnem masivu Cime di Sesto. Prečimo širok graben in vstopimo v omenjeni žleb, v katerem je v spodnjem delu zagozdena skala. Preplezamo stopnjo desno ob skali (I) in nadaljujemo po žlebu do škrbine na njegovem vrhu, za katero nekoliko više zagledamo naslednjo škrbino. Po zagrjušenih žlebovih nadaljujemo od ene škrbine do druge, dokler ne pridemo v široko grapo, ki vodi proti nezgrešljivi škrbini pod vrhom Cime di Sesto. Z zadnje škrbine nas do vrha čaka še nekaj plezanja po krušljivem skrotju. Najprej plezamo levo ob razu, nato ob njem proti vršnemu grebenu in pod njim desno do vrha Cima di Sesto Sud/Südllicher Gsellknoten.

Sestop: Sestopimo po poti vzpona.

Aleksij Kraljič

The Bugaboos

Dogodivščine z odprave v idilično kanadsko gorovje

Med predlanskim avgustovskim plezanjem v granitnih špicah, ki na vzhodu ščitijo francosko alpsko mesto Chamonix, smo se s prijatelji iz rašiškega alpinističnega odseka začeli potihoma pogovarjati o odpravi v oddaljene kraje. Želja po odpravi se je porodila iz izjemnega navdušenja nad plezanjem v granitnih stenah. Za razliko od domačih apnenčastih sten so granitne načeloma precej čvrstejše. Smeri potekajo večinoma po sistemih počí, plezanje pa zahteva od plezalcev in plezalk, ki so svoje gibanje v vertikali razvijali pretežno v apnenčastih stenah, da se privadijo na novo, sprva precej bolečo tehniko gvozdjenja.

Navdušenje nad plezanjem v granitnih počeh je izbor ciljev strnilo na področja, kjer prevladuje tovrsten način plezanja. Pozornost smo takoj usmerili v gorstva Severne Amerike in Kirgizije. Ideja o odpravi je najprej krožila le v naših mislih, na začetku lanskega leta pa smo se začeli pogosteje srečevati. Glede na to, da bi bila za večino članov prva odprava, smo se odločili, da bo Severna Amerika najprimernejša izbira, saj bo tam logistična izvedba bistveno preprostejša kakor v Kirgiziji.

Anže na sestopu z
gore Bugaboo Spire
Foto: Tilen Koranter

Priprave in ogrevanje

Takoj ko je padla odločitev, smo začeli intenzivneje raziskovati aktualna področja. Sam sem že v Chamonixu izrazil željo po plezanju v gorovju The Bugaboos (ime gorovja smo za potrebe odprave poslovenili v Bugabuje). Janez se je med načrtovanjem odprave posvetoval z Matjažem Jeranom, ki je idejo o odpravi dodatno podprl in nam posodil nekaj vodničkov. Vodniček za Bugabuje se je sam od sebe odprl na strani, kjer je bila opisana smer Beckey-Chouinard v južni steni

3292 metrov visokega South Howser Towerja. Slika tega mogočnega granitnega stolpa nam je takoj padla v oči, sam pa sem o njej sanjal, odkar mi jo je pred leti z najlepšimi pridevniki opisal in priporočil kolega iz ZDA. Težavnost smeri je predstavljala ravno pravi izziv, zato smo se močno motivirani začeli intenzivno pripravljati. Najprej smo se v Plezalnem centru Ljubljana dogovorili z Davidom Debeljakom, da nas je na umetnih počeh naučil nekaj osnov tovrstnega plezanja. V plastični počeh smo v naslednjih nekaj mesecih pustili precej svoje kože, *tejsa*¹ in nekaj krvi, nazadnje pa nam jo je večini uspelo prosto preplezati v celoti. Poleg pogostega plezanja in aerobnega treninga smo v priprave vključili tudi dva tabora v severni Italiji, prvega v Cadarese, ki je zelo znan po plezanju granitnih počeh, in drugega v Val di Mellu, kjer v glavnem prevladujejo granitne plošče, ki dajo plezalcu hitro vedeti, da je granit manj popustljiv do površnega stopanja.

Dan odhoda se je zelo hitro bližal, in preden smo se zavedeli, smo že leteli proti Seattlu v ZDA. Po dolgem dnevu potovanja smo pozno zvečer varno pristali, le moja potovalka se je v Carigradu vkrcala na napačno letalo. Takoj po prevzemu ogromnega enoprostorca smo se odpravili v dobro uro oddaljeno vasico Index, ki leži v goratem predelu Washingtona tik ob reki Skykomish in je prebivalcem Seattla popularno

središče za dejavnosti v naravi. Nas sta tja privabila slabih sto metrov visoka navpična granitna stena, ki ponuja izvrstno plezanje počeh, in brezplačen prostor za kampiranje. Prvi dan odprave smo navsezgodaj spoznali, da imajo ocene smeri v Indexu precej lokalni pridih, saj smo že v prvi smeri preizkusili zanesljivost varovanja na manjše metulje. Po treh dneh plezanja smo v Seattlu prevzeli pogrešano potovalko in se odpravili na štiri ure dolgo pot do Squamisha v Britanski Kolumbiji v Kanadi. Mesto spada med svetovna središča za plezanje v granitu. Večina daljših smeri je v stenah hriba Stavamus Chief. Smeri v glavnem potekajo po prvovrstnih počeh in zajedah. Zaradi neposredne bližine mesta in kratkih dostopov je gneča v klasikah neizogibna. Po dveh dneh plezanja v zelo obljudenih večraztežajnih smereh v Chiefu nas je prihod slabega vremena odgnal na pot, tokrat globlje v kanadsko divjino proti stenam Bugabujev, ki smo jih vsi že nekaj mesecev nestrpno pričakovali.

Bugaboos!

Po približno osemsto kilometrov vožnje smo zapustili asfaltirano cesto in v kratkem izgubili telefonsko povezavo s preostalim svetom. Po petdeset kilometrov vožnje po makadamski cesti skozi košat iglasti gozd smo prispeli do izhodišča za Bugabuje. Gorovje sestavljajo ostri granitni stolpi, obdani z ledeniki. Tik ob ledeniku na nadmorski višini

¹ Poseben lepilni trak za zaščito dlani.

Applebee kamp, kjer smo preživeli večino časa v Bugabujih. Foto: Aleksij Kraljič

2500 metrov je Applebee Campground, kamor smo bili namenjeni. Na parkirišču smo poleg vse opreme v nahrbtnike stlačili še hrano za tri dni in okoli avtomobila napeljali ograjo, ki je ščitila pnevmatike pred severnoameriškimi jezevci – ti se očitno radi prehranjujejo z umetnimi materiali. Nato smo se odpravili na tri ure dolg dostop. Applebee je zgolj urejen prostor za kampiranje, ki je od najbolj popularnih sten oddaljen le pol ure hoda. Poleg table, na katero vsakih nekaj dni prilepijo vremensko napoved za sto kilometrov oddaljeno mesto Golden, je postavljenih še nekaj stoja za obešanje nahrbtnikov s hrano, saj po kampu ves čas divjajo razne vrste zelo nadležnih glodavcev, ki so sposobni pregristi šotor in nahrbtnike, če v njih zavohajo kaj užitnega. To nas ni toliko obremenjevalo, saj smo vedeli, da če bi spali nekaj sto metrov niže, pod gozdno mejo, bi namesto glodalčkov na nas in našo hrano prežali kanadski grizliji. Kamp je na zahodu obdan s tremi markantnimi vrhovi, Snowpatch Spire, Bugaboo Spire in Crescent Spires. Prvo jutro smo se ob zajtrku dogovorili, da bomo ta dan plezali kaj krajšega, zato se nam iz kampa ni preveč mudilo. Med sončenjem ob kavi pa se nikakor nismo mogli upreti pogledu na mogočen severovzhodni raz gore Bugaboo Spire, po katerem poteka petsto metrov dolga, nekoliko lažja smer Northeast Ridge (D–, 5,8, 500 m), ki spada med petdeset najboljših vzponov v Severni Ameriki. Brez obotavljanja smo na pas

pripeli opremo in se odpravili na mogočni raz. Z izjemo spodnjih treh strmejših raztežajev smer poteka neposredno po razu, zato smo imeli na vzhodu svoje šotore ves čas na očeh, na zahodu pa je pogled segal daleč v divje prostranstvo ledenikov in gozdov. Plezanje nam ni delalo večjih težav, ves čas smo navdušeno občudovali izjemen razgled, zato smo imeli občutek, da smo se na 3204 metrov visokem vrhu znašli takoj. Pozabili pa smo na dejstvo, da stolpi nimajo svoje "prijazne" strani, po kateri se lahko mirne duše sprehodiš nazaj v dolino, kakor smo vajeni iz domačih gor. Sestopi s strmih špic v glavnem zahtevajo zapleteno iskanje skritih prehodov in sidrišč za spust. Kljub pozni uri odhoda iz kampa in manjšim težavam pri iskanju sidrišč za spuste smo spoznali, da smo kot skupina zelo dobro usklajeni, saj se nam je v kamp uspelo vrniti brez čelnih svetilk. Prvi uspešen vzpon v Bugabujih smo proslavili ob našem prvem loncu polente s paradiznikovo omako – imeli smo jih še veliko. Naslednje jutro smo ločeno preplezali še dve sosednji smeri v Crescent Towers. Tretji dan smo morali v dolino po hrano za naslednjih pet dni. Med dolgim pešačenjem smo razpravljali, ali smo zares pripravljeni na smer Beckey-Chouinard. Obetavna vremenska napoved je še vedno vztrajala, kar je za Bugabuje precej nenavadno, saj je za območje značilno precej nestanovitno vreme. Naslednji dan smo preplezali krajšo, a zelo znano in čudovito smer McTech

Arete (D-, 5.10-, 200 m). Ta naj bi v najtežjem raztežaju, ki poteka v celoti po ozki počki (*finger crack*), ponujala podobne težave, kot jih ponujajo ključni raztežaji v smeri Beckey-Chouinard. S smerjo smo opravili prosto, dvomi o napadu na South Howser Tower pa naših misli še vedno niso zapustili, saj je smer konstantna in vsaj šestkrat daljša od McTech Arete.

Odmerek spodbude razblini vse dvome

Prelomni dogodek za izid odprave se je zgodil naslednje jutro, ko se je Anže med čakanjem v vrsti za stranišče zaklepetal z ameriškim plezalcem, ki je pred nekaj dnevi s svojim dekletom preplezal smer Beckey-Chouinard. V celoti je razblinil vse naše dvome o vzponu, češ saj ste Slovenci, vi boste v enem dnevu zleteli čez smer. To je bilo očitno nekaj, kar smo si vsi želeli slišati, zato smo že isto popoldne pogumno premaknili šotore v tri ure oddaljen East Creek Bivi, ki leži neposredno pod južno steno South Howser Towerja. Za dobrodošlico nas je presenetila agresivna nevihta, ki je vztrajala do zgodnjih jutranjih ur. Ob treh zjutraj, ko je v Tilnov in Andražev šotor vdrla voda in zalila Andraževa oblačila, smo se odločili, da vzpon prestavimo na naslednji dan. Težava je bila le v tem, da smo potrebovali dva prostovoljca, ki bi prinesla preostanek hrane, ki je visel na stojalu v Applebeeju. Za nalogo sta se javila Andraž in Tilen. Pot do Applebeeja poteka mimo vstopa na zahodni greben gore Pidgeon Spire, ki spada med lepše lažje smeri v Severni Ameriki, zato sta se odločila, da jo bosta spotoma odključala. Na Pidgeon Spireu sem se jima pridružil, medtem pa sta Anže in Janez v East Creeku od dveh izkušenih plezalcev dobila še dodatno spodbudo, da Slovencem South Howser Tower ne bi smel predstavljati nikakršne težave. Zgodaj zjutraj smo nekoliko prestrašeni odkorakali pod steno. Kot prva naveza smo plezali jaz, Tilen in Janez, druga naveza pa Anže in Andraž. Smer Beckey-Chouinard v celoti sledi sistemu počki. Po skoraj vsakem preplezanem raztežaju je vodilni zakričal drugim v navezi, da je bil pravkar preplezani raztežaj najboljši, kar jih je plezal. V vršnem, najstrmejšem delu stene so se pojavili znaki izčrpanosti zaradi večdnevnega neprestanega plezanja in pomanjkanja hranil, ki nam jih uboga polenta ni uspela priskrbeti. Lepota plezanja po popolnoma izpostavljenih počeh v vertikali je dovajala dovolj energije, da nam je večini uspelo smer preplezati prosto. Na vrhu smo se le za kratek čas razgledali po neskončni divjini, ki jo je ožarjalo zahajajoče sonce, in se s prvim od enajstih *abzajlov* spustili v senco severne stene, v kateri smo preživeli dobršen del noči med iskanjem skritih sidrišč za spuste. Po zadnjem spustu, ki je potekal čez orjaško krajno zev, smo se končno dotaknili ledenika in sestopili do šotorov. Dve uri zatem smo si privoščili še zadnji obrok na odpravi. Veselje po doseženem cilju odprave je poskrbelo, da smo utrujenosti navkljub še nekaj časa, zaviti v puh, pod zvezdami nasmejano mleli polento brez omake.

Za konec še malo "turizma"

Dopoldne smo se sproščeno odpravili v dolino in naprej proti mestu Banff, kjer smo v naslednjih nekaj dneh v turističnem slogu zelo hitro nadomestili izgubljen maščobo. V okolici Banffa smo preplezali še eno lažjo smer, ki poteka tik ob tristo sedemdeset metrov visokem slapu Takakkaw Falls. Zaradi slabega vremena smo ponovno odšli na osemsto kilometrov dolgo pot v sončne predele zvezne države Washington. Zadnje tri ure vožnje smo potovali skozi pušča vozhodnega Washingtona, po čemer smo se znašli v mestecu Leavenworth, ki je bilo v šestdesetih letih prejšnjega stoletja iz mesta duhov preurejeno v pravično bavarsko vasico, zato da so vanj pritegnili turiste in mestu vrnili dušo. Leavenworth leži na južni strani gorovja North Cascades, kjer smo preživeli zadnji teden odprave. Poleg plezanja krajših smeri smo na zadnji aktiven dan obiskali dvesto petdeset metrov visoko steno Snow Creek Wall, kjer smo preplezali dve klasiki, katerih avtor je Fred Beckey (soavtor smeri Beckey-Chouinard), in sicer Outer Space in Orbit. Obe smeri naj bi spadali med najlepše v Washingtonu. Po enem mesecu plezanja smo bili tako vplezani, da smo lahko v celoti zaužili eleganco smeri, in tako odpravi postavili piko na i. V domače kraje smo prileteli z zelo bogato in lepo izkušnjo.

Člani odprave, ki je trajala od 20. 7. do 16. 8. 2019, smo bili Aleksij Kraljič (AO PD Nova Gorica), Janez Toni, Anže Mikec, Tilen Koranter in Andraž Muhič (vsi AO

Rašica). Na odpravi smo skupaj opravili petnajst različnih alpinističnih vzponov, od tega pet v Squamishu, šest v Bugabujih, enega v Banffu in tri v Leavenworthu. Poleg alpinističnih vzponov smo preplezali vsaj še enkrat toliko krajših smeri. Cilj odprave smo dosegli s prostim vzponom v smeri Beckey-Chouinard v South Howser Towerju (TD+, 5.10+, 600 m). ●

Skupinska slika po doseženem cilju odprave
Foto: Tilen Koranter

Pohodna obutev pa taka!

Podplati kot usnje, kite kot ladijske vrvi

Ostala sem brez športnih copat. Takšnih, ki bi služili za vse potrebe, tako za trimčkanje v Panovcu kot za hojo na krajše pohode ali po mestu. Po maratonsko dolgi nakupovalni mrzlici in brskanju po spletu sem ugotovila, da izbrani model kljub ljubezni na prvi pogled ne pride v poštev. Sicer me je prepričal tako po videzu kot po kakovosti, a primeren je predvsem za tek po mehkem in blatnem terenu. "Ne, ne – ne takšnih sinje modrih in belih copat, ki sodijo v vitrino, v blato pa ne." Naša pokojna mati bi rekla, da so samo za največje praznike in za k nedeljski maši.

Glede na uvodni zapis sem začutila, da moram stopiti v čevlje naše mladosti in se na hitro podati po poti spominov. Na slovenskem podeželju, kot je Vojskarska planota v Idrijskem hribovju, se je le pred šestimi desetletji pisalo malce drugačno življenje kot danes. Raztresena vas, s povprečno nadmorsko višino okoli tisoč metrov, je od vaščanov, posebej pozimi, zahtevala dolge naporene poti do šole, cerkve in trgovine. S plazovi zasute poti do Idrije in Gorenje Trebuše, steze, ki so vodile skozi Grdo grapo na Oblakov vrh in naprej na tolminsko stran ter čez Rovtarjev vrh v dolino Kanomlje, so bile v zimskih razmerah pravi podvig. Samo za nujne potrebe je bilo hoje več kot dovolj, in nikomur ni prišlo na misel, da bi brez potrebe trgal čevlje – ali pogovorno čizme.

Moje krmpļji in smuči ter hčerkinе smuči, ki jih ji je v simbolični namen izdelal naš oče.
Foto: Olga Kolenc

Noge kot edino transportno sredstvo

Prišla sta zima in prvi sneg. Razpon naše mobilnosti se je skrčil na eno samo obzorje. Pospravili smo prehodno obutev, kot so bile *pedule*, lahkim gozdarjem

podobna obutev iz rjavega semiša, ki je imela debele gumijaste podplate, *gumarce* ali ženski čevlji s stabilnimi visokimi petami – peta in debel podplat iz gume sta bila izdelana v enem kosu, ter druge močne čevlje. Na dan smo privlekli vse, kar smo premogli, gozjarje, čizme in škornje. Otroške noge so rasle kot gobe po dežju in čevlji so šli z "noge na nogo" toliko časa, da so popolnoma odslužili.

Tak svet, gledano skozi dolinske oči, verjetno za vedno pomni družina, doma nekje s slovenske obale. Bil je 29. november, družina se je s *fickom* pripeljala v takratni Planinski dom Rudar, da tam preživi nekaj prazničnih dni. Zvečer se je razvilo prijetno vzdušje, igrala je harmonika, plesalo se je in dvorana je bila napolnjena do zadnjega kotička. Zunaj pa je začel čisto počasi padati sneg. Kmalu ga je bilo za dobro ped in družini so svetovali, naj Vojsko čim prej zapusti. Ker niso bili vajeni zime, niso verjeli, kaj bo sledilo. Ko so se naslednje jutro zbudili v nov dan, je bil avto ujet v visoko snežno odejo, ob naslednjem sneženju pa ga je povsem prekrila. Ob cesti je ostala le še snežna izboklina, ki je čakala vse do pomladi. Otroci smo po pouku hodili gledat, kdaj se bo izpod taleče snežne gmote prikazala streha vozila. Ko je proti koncu aprila sonce dokončno "splužilo" pot, se je lastnik lahko vrnil po svoje vozilo.

Kmetje z vprežno živino so ob prvem snegu vlekli velik hlod, za katerim je nastala lepa steza. Z lesenimi plugi iz dveh delov, ki so jih vlekli konji ali voli, pozneje pa prvi traktorji, so sami čistili lokalne poti. Še višji snežni odeji pa nihče ni bil kos, in ostale so nam le še smuči in *krmpļji* ali preproste krplje. Ali pa smo *toukl gas*, kot smo pravili gaženju celca. Največji praznik je bil, ko so začeli občasno plužiti cesto. "*Bejšte gliedat, kantrapiler grie*" se je širilo od ust do ust, ko je pripeljal plug. Največkrat je šlo le od Idrije do Kočevša, ki je na vzhodnem robu planote, kjer se strmina položi. A pot ni dolgo obstala, prišle so nove pošiljke snega in z njimi novi plazovi. Takšnim pogojem so bili z leti kos šele močnejši in sodobnejši stroji.

Danes si v tem hribovitem okolju težko predstavljamo dejstva, kot so rojstvo, bolezen ali smrt. Naša

učiteljica si je v šolskem letu 1962/63 med smuko zlomila nogo. Zaradi plazov je edini prehod do doline vodil čez Rejčev grič nad Nikovo, ki je dolgo in naporno pot še podaljšal. Zavito v odeje na velikih saneh, so jo vaščani po celonočni agoniji v visokem snegu nazadnje pripeljali do pomoči.

Na pogreb naše stare mame iz Mrzle Rupe, ki je umrla decembra 1964, smo lahko prišli le s smučmi. Grob so ji krasili en sam doma izdelan venec iz smrečja in rože iz papirja.

Vaške babice, ki se je še leta po vojni, tudi ob nočnih urah, prebijala do porodnic, ni bilo več. Ženske so napatili v Ljubljano, kjer bodo "kupile" dojenčka. A pot je bila dolga. Prvi avtobus, ki je v kopnih razmerah Vojsko trikrat na teden povezal z Idrijo, sega v leto 1961. Poznam primera dveh pogumnih domačink, ki ne smeta v pozabo. Prva je konec petdesetih let na poti v porodnišnico prehodila petnajst kilometrov dolgo pot do Idrije, in to v doma narejenih copatih iz blaga, saj so jo čevlji žulili. Druga domačinka se je še kakšno desetletje pozneje, tik pred porodom, s smučmi podala na pot po skoraj dva metra visoki snežni odeji. V spremstvu moža je prečila strma, nevarna pobočja v Melinškem ter še pravočasno prispele v dolino.

Po obsežni anketi o razmerah na podeželju, ki so jo v drugi polovici šestdesetih let izvedli študentje Fakultete za družbene vede iz Ljubljane, shodu s krajani in predstavniki mestnih oblasti ter soočenju z dejstvi, so se razmere počasi obrnile na bolje. A še po sedemdesetem letu prejšnjega stoletja sta bili kljub dokaj rednemu čiščenju na cesti pogosto dve globoki, zamrznjeni kolesnici, ki ju je obvladal le dober voznik.

Zaradi očetove bolezni se še dobro spominjam zime leta 1984. Od Kočevša do Vojskega je bilo ob cesti toliko snega, da se je avtobusu videla le streha. V dva kilometra oddaljeni Log, kjer je ležal oče, mi je iz vasi preostala le smučina, s katero sem predirala sneg.

U cev si zatlači staro cunjjo

Večina moških je v času mojega zgodnjega otroštva delala v gozdu, kjer so v ponošenih nedeljskih suknjičih in klobukih ročno spravljali les in kuhali oglje. Na vsakodnevni, tudi več ur dolgih poteh so nosili različno obutev. Poleg ročno izdelanih gojzarjev so nosili robustne delavske čizme, tudi še takšne s podplati na žeblje. Pred mokroto in mrazom so jih ščitile visoke usnjene gamaše. Ko so v globokem snegu tudi po več tednov ostali v lesenih barakah, so se zaradi hudega mraza le redko sezuli. Poleg domačih volnenih nogavic so nosili tudi *fiعة* – kose odsluženih rjuh, hrbtišča ponošenih srajc ipd., v katera so si ovili stopala. Vsemu navkljub je imel naš oče še v poznih letih lepa bela stopala, kot dojenček. Z industrijsko proizvodnjo gorniške obutve v šestdesetih letih se je na tem področju zgodil velik preskok.

Oče je bil izjemno ponosen na svoje do kolen visoke usnjene ameriške škornje. Iz Kanade mu jih je poslal naš bratranec, ki nam je bil v vsestransko pomoč

Moški delovni čizmi
Ilustracija: Olga Kolenc

Očetovi ameriški škornji
Ilustracija: Olga Kolenc

ter nam v besedi in sliki širil obzorja. Škornji mu niso služili le za gaženje celca, navezal si jih tako na *krmplje* kot tudi na smuči. Kadar se je v globokem snegu vračal z naporne poti, mi je klical že iz veže: "Hitro mi izpod peči prinesi *zajca*!" Zajec se je imenoval lesen pripomoček, ki je služil sezuvanju škornjev. Podolgovata deščica je imela na enem koncu polkrožni izrez, na vsaki strani pa pritrjena dva velika žeblja z okroglo glavo, ki sta zagrabila obuvalo.

Oče je vsakemu družinskemu članu izdelal smuči. Usnjena jermena, ki sta držala prednji del otroških čizm, sta bila s peto povezana z usnjenim trakom ali kar z dvojno močno špago. Zaradi neprimerne obutve za smuko in takratnih fiksnih vezi, vsaj kolikor jaz pomnim, nikoli ni prišlo do poškodb. Ob obilnih zimah smo v šolo hodili s smučmi tudi po mesec dni skupaj, prav tako ob vsakem novem obilnejšem sneženju. Nekateri so imeli v eno smer tudi po uro in pol daleč. A moči je ostalo očitno več kot dovolj. Dečki so se med odmorom s smučmi zagnali na vzpetino Mali Školj ob šolskem poslopju in tekmovali, kdo bo hitrejši.

Tedaj so otrokom kupovali tudi dve do tri številke večjo obutev, da je ne bi prehitro *urasi*. Po nadelani zimski poti sem nosila visoke mestne čizme, ki so bili mehkejši in toplejši. Pri petnajstih letih sem si z denarjem, ki sem ga zaslužila s klekljanjem idrijskih čipk, kupila že prve škornje z visoko masivno peto znamke Alpina. Bili so iz močnega usnja, na notranji strani podloženi s centimeter debelo "mucko". Stopalo je večkrat zdrsnilo z uhojene steze v sneg in ta je smuknil v škorenj. Na poti je bilo kmalu opaziti vse polno majhnih polkrožnih luknjic. Oče mi je zaman svetoval zelo preprosto in modro rešitev: "V cev si zatlači staro cunjjo, in v škorenj ne boš več 'lovila' snega!"

Ko cev škornja postane past

Vsestranski črni gumijasti škornji so bili redka obutev, ki vsaj nova ni zmocila nog, razen ko je vanjo padlo kaj z zgornje strani. Hodila sem v drugi, morda tretji razred. Prišla je zimska odjuga, deževalo je več dni zapored in na stari smučini prej stabilen korak se je prediral. Slabemu vremenu navkljub sem se odpravila v šolo, še prej pa sem imela uro verouka. Prispela sem pod *britof*, bila sem pozna, zato sem si po otroški

Zajec za sezuvanje škornjev
Ilustracija: Olga Kolenc

Pohod na Idrijske Klavže v šolskem letu 1963-64
Foto: Albin Štanta

pameti izbrala neprehojeno bližnjico za cerkvenim obzidjem. Nanos snega je segal nad rob zidu, okoli dva do tri metre visoko. Nekaj časa je šlo, nato pa sem se skoraj z vsako stopinjo do zadnje plati pogreznila v zamet. Z dežjem namočen sneg, v katerem so bile kot vezivo že razmeščane plasti srena, je zgrabil rob škornja – in noge se ni več dalo izvleči.

Čas je tekkel, bron v zvoniku je zaječal in verouk se je začel. "O, moj bog, saj sem bila pridna," mi je zdrnilo skozi zavest. Za dobrih petdeset metrov dolgo razdaljo sem porabila več kot pol ure. S poslednjimi močmi sem se izvlekla in dosegla gaz na pokopališču. Zgrožena sem opazila, da so se škornji na mojih nogah spremenili v oklep. Ozki črni cevi sta bili do vrha zabiti z mokrim snegom, le ujeti goleni sta drevneli v krču. Neznosna bolečina se je širila navzgor in mi preplavila celo telo.

Vse sem dala od sebe, da bi se sezula, vendar ni šlo. Potrebovala sem oporo. Z očmi sem iskala grob starih staršev. Zmogla sem nekaj korakov, zagrabila za prečko iz hladne kovine, ki je molela iz snega, in staro mater prosila za pomoč. A tudi z oporo križa se noga v škornju ni premaknila. S premlimi prsti sem segla ob rob obuvala, toda sneg je bil zbit kot beton.

V torbi sem poiskala trikotno ravnilo. Ostro konico sem z vso močjo potisnila v cev in odluščila prvi

Olga Kolenc pri kidanju domačih vrat
Arhiv Olge Kolenc

košček oklepa. Počasi, počasi, košček za koščkom, moja lica so znova gorela, gorelo je celo telo. Počasi sem izvlekla prvo, nato drugo nogo, očistila obuvalo in nogo znova potisnila v škorenj.

Za nekaj trenutkov mi je odleglo. V zvoniku je znova odbilo in verouka je bilo konec. Iz učilnice so pritekli vrstniki, za njimi je stopal duhovnik. Strmeli so vame kot v prikazen. Nekateri so se smejali in videla sem le še velike, karajoče oči. Globok občutek sramu in krivde je v hipu preplaval mojo zavest. Otroci so v naslednjem trenutku tekli vsak po svoji poti in vrišč je odmeval daleč v sivino. Na srečo je pouk odpadel, jaz pa sem se lahko vrnila domov.

Noge bose, čevlji pa pod pazduho

Napočil je mesec maj, prvi mesec brez črke ‚r‘, v katerem lahko že hodimo bosi. Nič zato, če nam jo je zagodel še zadnji kukavičji sneg, važno je bilo le, kaj pravi pregovor. Komaj sem čakala, da si po dolgi zimi objujem bele čevlje, ki sem jih dobila za birmo. Tako v zimski kot v letni obutvi smo srečno opravili vse šolske pohode. Na pohod Vojsko–Hleviše–Čekovnik–Idrija sem se konec osmega razreda odpravila tako, kot se za gospodično spodobi, v poletnih čevljicah, nedeljskem ozkem krilu na gubo in prvih najlonskih nogavicah na črto. Vsi čevlji so bili tedaj usnjeni, podplati pa iz gume, ki je omogočala stabilen korak.

Prišlo je poletje. V povsem običajnih mestnih sandalih in čevljih smo se držali uhojenih delov poti pa bližnjic, ki so v mokrem postale blatne in spolzke. Štela sem pet let, ko sem se s staršema vračala iz Pod korita (Dolenja Trebuša) na Oblakov vrh in skozi Grdo gra po na Vojsko. Kot se za božjo pot na Brezje spodobi, v popolni nedeljski opravi. Fantje so v tistih časih za praznične dni radi nosili špičake. Nekateri so že imeli motorna kolesa, se je pa našel kdo, ki je dolge poti do vaške zabave še vedno ubiral v modni obutvi. Naš oče čevljev nikoli ni maral nositi, rekel je, da mu vanje med hojo leti pesek, kar ga žuli.

Namesto primerne obutve sem si pri štirinajstih letih raje priskrbela prve salonarje. Čeprav sem se na dva kilometra dolgi poti v eno smer opirala predvsem na prednji del stopala, je hoja po grušču kmalu terjala svoje. Še huje se je godilo eni od starejših sestra. V dar je dobila elegantne salonarje z izjemno visokimi petami, ki so bile oblečene v fino belo usnje. Bili sva na poti k nedeljski maši, v strmem delu nad Krcpico pa sem opazila, da je ostala brez petnih konic.

Glede na nesreče, ki se zaradi precenjevanja sposobnosti in neustrezne opreme dogajajo danes, je včasih prihajalo predvsem do poškodb, ki jih je zadala pretesna obutev. Bose nogice, ki so v mesecih brez črke ‚r‘ že od prvih korakov naprej cele dneve ubirale stopinje, so več kot očitno razvile čvrst in stabilen korak. V jeseni so naši podplati postali trpežni kot usnje, kite pa močne kot ladijske vrvi. Brez te osnovne podlage in stalne nadgradnje pa nam danes bolj malo pomaga še tako dobra in draga pohodna obutev. ○

Požarna varnost v planinskih kočah

Ko planinci, alpinisti in turisti pridejo v planinsko koč, jih v glavnem zanima samo dvoje: ali bodo postreženi z dobro hrano in pijačo, nekatere pa tudi, ali je na voljo prosto ležišče, čeprav ga niso rezervirali. Dvomim, da se kdo obremenjuje z vprašanjem, kaj se skriva v ozadju "pogona" koč, da lahko nemoteno obratuje, verjetno jih še manj pomisli, kako bo, če bodo koč zajeli ognjeni zublji. Da bi vsaj nekoliko osvetlili to področje, sem nekaj vprašanj zastavil predsedniku Planinskega društva Celje - Matica Branetu Povšetu in vodju svetovalne pisarne PZS Dragu Dretniku. Povod sta bila požara na Korošici in Okrešlju, ki sta se zgodila v obdobju dveh let.

Dretnikovo poročilo o varstvu pred požarom v planinskih kočah z datumom januar 2018, objavljeno na spletni strani PZS, je zaskrbljujoče. Kaj je bilo narejeno od izida do danes, da bi se stanje izboljšalo?

Brane Povše: Največji problem je pomanjkanje financ, saj se večina društev, ki imajo v lasti planinske koč, komaj prebija iz leta v leto. Zato se vse manj denarja – ali nič – namenja za varnost pred požari.

Drago Dretnik: S požarno varnostjo planinskih koč se v Gospodarski komisiji PZS intenzivno ukvarjamo že od leta 2011, ko je bila varnost planinskih koč pred požarom ena izmed glavnih tem sestanka Komisije za planinske koč in poti CAA (Club Arc Alpin, ki združuje sedem alpskih držav). V obdobju do danes smo objavili naslednje publikacije in z njimi seznanili planinska društva:

- Poročilo o sestanku CAA leta 2011 o ukrepih varstva pred požarom v planinskih kočah v Avstriji, Nemčiji, Švici, Franciji, Južni Tirolski, Italiji in Sloveniji
- Varstvo pred požarom v planinskih kočah (D. Dretnik, 2011 – predstavitev v Power Pointu (PP))
- Požarna varnost v planinskih kočah (A. Glavnik, 2012 – predstavitev v PP)
- Varstvo pred požarom v planinskih kočah (D. Dretnik, januar 2018 – predstavitev v PP)
- Varstvo pred požarom v planinskih kočah (D. Dretnik, april 2018 – razširjena predstavitev v PP)
- Požarna varnost v planinskih kočah (A. Glavnik, oktober 2018 – predstavitev v PP)
- Poglavje o požarni varnosti na kočah v *Priročniku za planinske koč* (D. Dretnik, april 2019)

Predstavniki PZS že nekaj let sistematično obiskujemo vse planinske koč. Na teh obiskih skupaj s predstavniki planinskih društev izpolnjujemo obsežen vprašalnik, ki je namenjen predvsem posodobitvi podatkov o kočah. V tem dokumentu so tudi vprašanja o potrebni dokumentaciji s področja požarne varnosti, ki jo mora imeti koč. Obenem si podrobno

ogledamo celotno koč in preverimo praktične ukrepe za zagotavljanje požarne varnosti (namestitve gasilnikov, protipožarna vrata, možnosti za evakuacijo gostov iz zgornjih nadstropij itd.). Še posebej kakovostni so bili ti pregledi ob prisotnosti mag. Aleša Glavnika, projektanta in svetovalca za požarno varnost objektov, ki je bil v letih 2010 do 2013 načelnik Gospodarske komisije PZS.

Januarja 2018 smo izdelali predstavitev *Varstvo pred požarom v planinskih kočah*, aprila 2018 pa dopolnjeno verzijo (kaj je gorenje in kaj je požar, materiali pri gorenju in širjenje požara, gašenje požara in gasilna sredstva, nevarne snovi in njihove oznake), ki je bila predstavljena na seminarju za oskrbnike planinskih koč aprila na Bledu.

V novembru 2018 je bil seminar za gospodarje planinskih koč v Šlajmerjevem domu v Vratih, kjer je mag. Glavnik udeležencem predstavil ukrepe za požarno varnost v kočah.

Žalostni ostanki prijubljenega Frischaufovega doma na Okrešlju
Foto: Brane Povše

Žalostna podoba obnovljene Koče na Korošici kmalu po požaru
Foto: Beno Karner

V aprilu 2019 je izšel *Priročnik za planinske koč*, ki v enem od devetih poglavij podrobno predstavlja zakonske obveznosti za planinske koč na področju požarne varnosti. Ta priročnik smo predstavili na planinski konferenci januarja 2019 na Gospodarskem razstavišču v Ljubljani in na seminarju za gospodarje planinskih koč novembra letos v planinskem domu na Uštah-Žerenku.

Kako hitro se odpravijo odkrite pomanjkljivosti oz. napake?

Povše: Odgovor se nanaša na prvo točko – odvisno od finančnih sredstev.

Dretnik: Vse naše planinske koč imajo požarni red oziroma požarni načrt, ki ga je izdelala pooblaščen oseba. Izobešene imajo tudi izvlečke požarnega reda in nameščene gasilnike.

Če smo pri pregledih opazili očitne nepravilnosti (npr. gasilniki so postavljeni na tla, in ne obešeni na steno), smo upravljavca koč in/ali prisotnega predstavnika planinskega društva na to opozorili. Tega pozneje nismo kontrolirali, saj to ni naša naloga in tudi pooblastil za to nimamo. Nekatera društva nas sama obvestijo, da so nepravilnost odpravili. Precejšna težava v naših kočah je, da jih veliko nima zasilnih izhodov iz gornjih nadstropij v primeru požara. Pri ogledih vedno opozorimo tudi na to in se skupno dogovorimo o možnostih, ki so običajno povezane s precejšnjimi finančnimi sredstvi in delom, zato se le redki odločijo za realizacijo.

Kdo dejansko nadzira izvajanje varnostnih predpisov v kočah in kako pogosto?

Povše: O tem nimam podatkov.

Dretnik: Nadzor na področju požarne varnosti je v pristojnosti Inšpektorata Republike Slovenije za varstvo pred naravnimi in drugimi nesrečami na Ministrstvu za obrambo Republike Slovenije. O pogostosti nadzora nimamo podatkov.

Ali obstaja predpis o zapiranju planinskih koč, kaj vse je treba z varnostnega vidika postoriti ob tej priložnosti?

Povše: Kolikor vem, takega predpisa ni.

Dretnik: Takega predpisa ni iz preprostega razloga, ker sta infrastruktura in oprema v kočah tako raznoliki, da si mora vsaka koč sama ustvariti pisna ali ustna navodila, kaj mora storiti upravljavec koč (oskrbnik ali najemnik), preden jeseni zapusti koč oziroma jo spomladi ali poleti spet odpre. To velja predvsem za nekatere visokogorske koč. Precej koč je tudi pozimi odprtih med konci tedna ali prazniki, nekatere so stalno odprte tudi pozimi, tako da se ta navodila skoraj od koč do koč razlikujejo.

Kdo je odgovoren za izvajanje pravilnika o požarnem redu in za postopke ob zapiranju koč?

Povše: Oskrbnik oziroma najemnik.

Dretnik: Ta odgovornost je od koč do koč različna, odvisno od tega, kako je v planinskih društvih to urejeno z internimi predpisi ali dogovori. Lahko je najemnik koč ali pa oskrbnik; običajno je ob zapiranju prisoten tudi gospodar koč ali kdo drug od funkcionarjev planinskega društva. Po naši oceni je vsakakor primarno odgovoren lastnik koč – planinsko društvo, ki mora glede na način upravljanja del te odgovornosti z ustreznimi določili v pogodbi o najemu prenesti na upravljavca. Tudi za nadzor izvajanja letnega je pristojen lastnik koč.

V Kocbekovem domu je bila v zimski sobi steklenica s petrolejem. Ker jo je planinka zamenjala z vodo, je ogenj uničil koč. Upravičena je domneva, da steklenica ni bila ustrezno označena, da je v njej vnetljiva tekočina. Zastavlja se tudi vprašanje, ali je zimska soba res primeren prostor za hranjenje vnetljivega sredstva?

Povše: Zimska soba na Korošici je bila zaklenjena. Ključ se je dobilo pri zadnjem kmetu na poti. Soba je

Še vedno tleča notranjost Koče na Korošici
Foto: Beno Karner

bila opremljena s plinskim kuhalnikom, za ogrevanje pa s pečjo na petrolej. Tako so se odločili pri obnovi koče, ki so jo izvedli konec prejšnjega stoletja. Petrolej je bil v ustrezno označeni originalni embalaži. Obiskovalka je bila tujka, ki se verjetno ni dovolj prepričala, kaj je v steklenici; ob izbruhu požara pa ni pravilno ukrepala, saj je bil poleg kuhalnika gasilni aparat.

Dretnik: Po izjavah predstavnikov PD Celje - Matica je bil gorilni petrolej, ki se je uporabljal za polnjenje peči za ogrevanje zimske sobe, v originalni embalaži in s tem tudi označen, kot predpisuje standard. Kje se takšno gorivo hrani v zimskih sobah, v katerih so peči za ogrevanje, je s stališča varnostnih predpisov zelo delikatna tema. Vsekakor je odvisno od velikosti razpoložljivega prostora in same lokacije zimske sobe, kar še posebej v visokogorju ni vedno optimalno. Vsekakor pa navedena izkušnja kaže na to, da bomo morali temu vprašanju posvetiti še več pozornosti.

Na Okrešlju so kot vzrok požara ugotovili slabo električno napeljavo. Kočo so po koncu sezone zaprli in pripravili za zimo. Upravičena je domneva, da so bile električne žice še vedno pod napetostjo. Ali je to običajno za planinski objekt, ki bo okoli 8-9 mesecev zaprt? Ali ni treba izključiti elektrike tudi v primeru fotonapetostnega sistema (če so ga na Okrešlju imeli)? (To vprašanje sem zastavil samo predsedniku celjskega PD.)

Povše: Koča na Okrešlju je bila večkrat prenovljena in dozidana, električno instalacijo so napeljali v letih 1961–1962, v prizidkih pa sproti, in se ob ostalih sanacijah ni obnavljala. Dom na Okrešlju je redno oskrbovan od 27. aprila do 31. oktobra, ob lepih koncih tedna pa tudi pozimi. Zato ga ni možno povsem izklopiti iz električnega omrežja, ker ima oskrbnik oziroma najemnik v koči rezerve hrane, ki jo hrani v

Ogenj ni bil ravno prizanesljiv do objektov planinskih društev in PZS; na seznamu ni zajeto obdobje druge svetovne vojne. Do zdaj je uničil naslednje koče in objekte:¹

- prvo kočo na Korošici (1881)
- staro kočo na Klopnem vrhu (pogorela pred prvo svetovno vojno)
- Gornjegrajsko kočo na Menini planini (prvič leta 1920)
 - leta 1932 so gornjegrajski planinci pastirsko kočo pod Vivodnikom preuredili v planinsko postojanko na Menini planini (pogorela 1937)
- depandanso Ruške koče na Pohorju (1938)
- Mozirsko kočo (gozdni požar, 1950),
- prostore Planinske zveze Slovenije v Ljubljani (1958, več o tem na povezavi <https://planinskivestnik.com/novica.php?pid=12529>)
- Kočo na Kaninu (1972)
- Dom na Zasavski gori (1974)
- Kostanjčevo kočo na Dobrči (1974)
- Kočo na Loki pod Raduho (1976)
- Kočo na Jakobu nad Preddvorom (1978)
- Kočo na Planini pri Jezeru (1981)
- Dom na Zelenici (1999)
- spodnjo postajo tovarne žičnice na Zgornjem Jezerskem (2015, zagorela zaradi udara strele)
- Planinski dom na Gospincu oz. Rozka na Krvavcu (2016)
- Kočo na Korošici (2017)
- Frischaufov dom na Okrešlju (2019)

¹ Podatke je posredoval urednik za planinsko zgodovino pri *Planinskem vestniku* Dušan Škodič.

hladilnikih oziroma zamrzovalnih skrinjah. Koča se napaja z električno energijo iz doline, zato ne potrebuje fotonapetostnega sistema.

Kako je z izključitvijo elektrike ob zapiranju koč? (To vprašanje sem zastavil samo vodji svetovalne službe pri PZS.)

Dretnik: Tudi tukaj imamo zelo različne situacije. Koče z lastnimi viri energije (vetrnice, solarni sistemi) imajo praviloma te vire v zimskem obdobju, ko je koča zaprta, v stanju mirovanja. Koče, ki obratujejo med konci tedna, morajo zagotavljati delovanje določenih naprav (zamrzovalniki, hladilniki). Tu je potem še vprašanje delovanja čistilnih naprav pri kočah, ki v takem režimu obratujejo. Vendar vedno obstajajo podobne dileme, kot jih imamo lahko doma, preden gremo na dopust – ali naj zaradi možnosti okvare na električni napeljavi le-to izklopimo, izpraznimo hladilne skrinje in omare ter izklopimo vse varnostne nadzorne naprave ali ne. Ni preproste odločitve.

Ob vlom v brunarico celjskih gorskih reševalcev sem pomislil, ali morda nekdo načrtno dela škodo PD Celje - Matica? (To vprašanje sem zastavil samo predsedniku celjskega PD.)

Povše: Glede vloma in kraje opreme iz zavetišča GRS postaje Celje menim, da je povezava z domom samo v tem, da je oseba (ali več oseb) točno vedela, da v času tatvine na Okrešlju ne bo nikogar. Mislim, da ob obeh dogodkih ne moremo povezati, saj sta si povsem različna. ○

S smučmi po starodavnih trgovskih poteh

Matreier Tauernhaus

V zaporedju zadnjih desetletij, ki jih zaznamujejo podnebne spremembe v tako velikem obsegu, da govorimo že o podnebni krizi, je tudi vsakoletna izbira predlaganih turnosmučarskih ciljev za zveste bralce *Planinskega vestnika* čedalje bolj zagatna naloga. Turni smučarji namreč prav dobro vemo, kako je naša priljubljena dejavnost vedno bolj omejena, negotova, morda celo izginja.

S čim lahko sami pripomoremo k svojemu čim manjšemu ogljičnemu odtisu? Zagotovo s tem, da avtomobil napolnimo s turnim moštvom, saj javnega prometa v slovenskih razmerah žal ni mogoče racionalno priporočiti. In naprej, da ne begamo na enodnevne ture tudi po dvesto kilometrov daleč, čeprav nam avtocestne povezave to dovoljujejo. Mar ni lepše povezati dveh ali treh tur in si omogočiti pravih malih idiličnih počitnic? Eden od takih ciljev, ki nam to nudi s polno žlico, je dolina Tauern in izhodišče Matreier Tauernhaus.

Matreier Tauernhaus

Iz osrednje Slovenije je oddaljen slabe tri ure avtomobilske vožnje. Ravno toliko, da jutranje dirkanje tja ni smiselno, temveč je udobneje prispeti večer prej ali še bolje, opraviti eno turo že na poti tja.

Matreier Tauernhaus je starodavno gostišče s petstoletno tradicijo in leži prav pod prelazom Felber Tauern, 2465 m. Drugo ime prelaza, Windisch-Matrei Tauern, nedvoumno govori o staroslovanski poselitvi Vzhodne Tirolske. Zanimivo, da je imelo nižje ležeče mestece Matrei še v začetku 20. stoletja v imenu

*Sonce pritise v
vzhodna pobočja
Wildenkogla.
Foto: Tomaž Hrovat*

Matreier Tauernhaus v jutranjem snežnem poprhu Foto: Tanja Jankovič

Na planini Innerschlöss Foto: Tanja Jankovič

Zložna dolina vodi do St. Pöltner Hütte. Foto: Jože Kastelec

pridevnik Windisch. Le toliko, da se bomo ob obisku počutili malce bolj domače.

Ob razcvetu trgovine v 14. stoletju je čez prelaz Felber Tauern na jug potovala sol, pa tudi kovine, kože, volna, prekajeno meso in podobno. Nazaj pa vino, olje, začimbe in tobak. Tovorjenje je potekalo na delovnih konjih pasme noriški pinzgauer, ki so na svojem hrbtu tvorili po 168 kg! (Podatka se boste morda spomnili na kakšni od napornejših turnih smuk, ko bo nahrbtnik še posebej težak.)

Gostišče je bilo torej zatočišče in prostor oddiha (ali *hospic*) za starodavne tovarnike, danes pa je izvrstno izhodišče za različne turne smuke vseh zahtevnosti in za celotno turnosmučarsko sezono, od prvega snega do zadnjih pomladanskih zaplat. O izhodišču velja povedati še nekaj besed. Zimski dovoz kljub visoki legi na višini 1510 metrov ni nikoli težaven, saj vodi po državni cesti. Matreier Tauernhaus ni planinska kočica in popusta s planinsko izkaznico ni mogoče uveljaviti. Namestitev je na visoki, skorajda hotelski ravni, tako da se po turi kraljevsko odpočijemo. Tudi kulinarika je izvrstna. Zajtrki so obilni, vendar za turnega smučarja stare šole ob malce pozni uri, kar zna biti neprijetno v pomladanskem času. Za plitveže žepe je cenejše prenočišče v depandansi zraven gostišča. Matreier Tauernhaus ima bogato spletno stran s svežimi informacijami. Zaradi precejšnje popularnosti je treba nočitev prej rezervirati.

Turnosmučarski cilji

Turnosmučarskih ciljev okoli izhodišča je naravnost obilo. Zagotovo toliko, da tudi po nekaj obiskih ne bomo presmučali vsega. V nadaljevanju jih bomo grobo razdelili na lahke, srednje težke in težke – podobno kot v turnosmučarskem vodniku, ki ga najdete na spletni strani gostišča. Ne bo mogoče naštetih vseh, temveč le manjši izbor, uporaben za izhodiščni okvir.

V prilogah pa bomo opisali paleto predstavnikov – od lahkega St. Pöltner Hütte, do najbolj prepoznavnega Hochgasserja, lokalne poslastice Wilde Mander in končno do zares zahtevnega Wildenkogla. Vse opisane turne smuke so opremljene s spletnimi povezavami na video predstavitev.

Lahki turni smuki

Innergsschlöss-Alm, 1698 m

To pravzaprav ni samostojna tura, ampak prej manjši sprehod v primeru, ko nas preseneti slabo vreme. V enournem nadaljevanju od izhodišča v zatrep doline dosežemo najprej zanimivo kapelo, vklesano v kamen, kmalu zatem pa lično naselje planšarskih kočic. Primeren je tudi za uvodno ogledovanje (vstopna točka za Grossvenediger in druge spomladanske ture) in popolne začetnike.

Grünseehütte, 2235 m

Ta turna smuka s 713 metrov višinske razlike pripelje do visokogorskega jezercja. Je sicer na poti na više ležeči Hochgasser. A morda bo komu preveč in se bo zadovoljil samo z lepim spustom od jezercja in kočice nazaj k izhodišču. Primerna za visoko in pozno sezono ter vse vremenske razmere.

St. Pöltner Hütte, 2481 m

Tura do planinske kočice, ki pozimi ni oskrbovana, je orientacijsko in terensko nezahtevna. Koča leži na prelazu Felber Tauern, tako da pri vzponu podoživimo usodo tovornikov. Zanimivo, da je turna smuka na starodavni prelazu Felber Tauern precej redko obiskana in tako dodatno mikavna. Podrobnejši opis turne smuke najdete v prilogi.

Srednje zahtevni turni smuki

Hochgasser, 2922 m

Hišna turna smuka gostišča Matreier Tauernhaus je nedvomno Hochgasser. Ima vse značilnosti tako

imenovane "klasične turne smuke". Na tej turi skoraj gotovo ne boste edini, vendar je obisk še vedno daleč od gneče. Podrobnejši opis je v prilogi.

Riegelkopf, 2920 m, Amertaler Höhe, 2841 m, Sillingkopf, 2858 m

Desno od Hochgasserja je venček odličnih ciljev. Riegelkopf, Amertaler Höhe in Sillingkopf imajo skupni dostop z daljšo prečnico v desno in v spodnjem delu skupni spust naravnost proti južnemu portalu predora Felbertauern. Vsi trije so močno priporočljivi predvsem v spomladanskem firnu.

Wilde Mander, 2600 m, Taxkogel, 2629 m, Graue Schimme, 3053 m

Nekaj srednje težkih tur ima izhodišče s felbertauernske ceste in jih je smiselno opraviti pred prihodom na

Koča pri jezeru Grünsee je orientir pri vzponu na Hochgasser.

Foto: Jože Kastelec

Začetek spusta s škrbine Wilde Mander
Foto: Tanja Jankovič

Prečenje zamrznjenega jezera pri vzponu na Wildenkogel
Foto: Tanja Jankovič

izhodišče. Takšna je tura na škrbino Wilde Mander, 2600 m, pa tudi turi na Taxkogel, 2629 m, in Graue Schimme, 3053 m. Te ture so samotnejše in redkeje obiskane, že izhodišče z glavne ceste je med avtomobilsko vožnjo težko opaziti. Veljajo kot ture za lokalne poznavalce, a kdo pravi, da ne bomo postali to tudi mi! Ena od njih, Wilde Mander, je podrobneje predstavljena v prilogi.

Zahtevni turni smuki

Grossvenediger, 3666 m

Med zahtevne ture tukaj uvrščamo ledeniške ture, pa tudi tiste, ki so fizično ali tehnično zahtevnejše. Prvak med njimi je gotovo Grossvenediger. Dostop z zahodne strani iz Innerschlössa je dobra alternativa

tistemu, ki ga Slovenci tradicionalno uporabljamo iz doline Virgen.

Hoher Zaun, 3451 m, Roter Säule, 2993 m, Abretter, 2979 m

Med poznopomladanskimi zahtevnimi cilji velja navesti še Hoher Zaun, Roter Säule in Abretter, ki jih tudi dosežemo iz Innerschlössa.

Wildenkogel, 3021 m

V prilogi bomo opisali zahtevni tritisočak Wildenkogel za tiste, ki iščejo potezo več in ki so jo tudi sposobni potegniti. Zahteva vsestransko poznavanje gora, smisel za časovno načrtovanje ture, tehnično znanje pri vzponu in spustu ter ustrezno fizično pripravljenost. Skratka, velik vložek, veliko zadoščenje!

Informacije

Kako do izhodišča: Iz osrednje Slovenije se peljemo skozi karavanški predor mimo Beljaka in Spittala. Naprej po Dra-vski dolini do Lienza (dve uri) in še naprej proti Matreiu. Od Matria se ves čas blago, a vztrajno vzpenjamo do izhodišča v zatrepu doline. Kak kilometer, preden glavna cesta zdrсне v predor, na levi zagledamo masivni starodobni kompleks zgradb gostišča Matreier Tauernhaus. Skupaj 250 km in tri ure vožnje. Poleg slovenske potrebujemo še avstrijsko vinjeto.

Vodniki: Rudolf in Siegrun Weiss, Kurt Schall: *Schitouren - Atlas Südtirol & Österreich Süd*. Schall Verlag, 2009. Thomas Mariacher: *Schitouren in Osttirol*. Band 1. Zloeb Verlag, 2011. Thomas Mariacher: *Schitouren in Osttirol*. Band 2. Zloeb Verlag, 2012. *Skitouren in den Osttiroler Bergen*, Ostirol Werbung. Brezplačni vodniček, dostopen v turističnih uradih.

Spletni vir: www.matreier-tauernhaus.com/deutsch/sport-bewegung-winter/ski-und-schneeschuhtouren/ Na spletni strani so opisi posameznih turnih smuk v formatu pdf.

Spletne povezave: www.matreier-tauernhaus.com/
www.youtube.com/watch?v=ETJW28M66ZU&t=118s
www.youtube.com/watch?v=YDydhxsmek&t=5s
<https://vimeo.com/84376409>
<https://vimeo.com/84349863>
www.tourentipp.com/de/touren/Hochgasser-Skitour_713.html
www.alpintouren.com/de/touren/ski/tourbeschreibung/tourdaten_30046.html
www.alpintouren.com/AT2006/index.asp?LID=1&CT=DETAIL&TourID=27566&TourTypID=5&DetailTypID=1
Zemljevid: *Deferegggen und Virgental*, Freytag & Berndt, WK 123, 1: 50.000

Hochgasser, 2922 m

Visoke Ture,
skupina Granatspitze

Hochgasser ne zahteva posebne orientacije, saj se pne neposredno nad našim izhodiščem. Kot običajno je ena od ključnih točk ture pravilen začetek. Nikakor se ne poskušajte pregoljufati z avtom do vstopa v predor, kajti za nedovoljeno parkiranje boste plačali znaten znesek. Nagrajeni pa bomo z odličnim spustom ob vrnitvi.

Zahtevnost: Srednje zahteven turni smuk. Kondicijsko je tura kar zahtevna.

Oprema: Običajna oprema za turno smučanje, plazovni trojček

Višinska razlika: 1412 m

Izhodišče: Matreier Tauernhaus, 1510 m. Iz osrednje Slovenije se peljemo skozi karavanški predor mimo Beljaka in Spittala. Naprej po Dravski dolini do Lienza in še naprej proti Matreiu. Od Matreia se ves čas blago, a vztrajno vzpenjamo do izhodišča v zatrepu doline. Kak kilometer

pred predorom stoji na levi kompleks zgradb gostišča Matreier Tauernhaus s parkiriščem.

WGS84: N 47,119417°, E 12,495923°

Koča: Matreier Tauernhaus, 1510 m, telefon +43 (0) 4875 88 11, e-pošta matreier.tauernhaus@gmx.at, spletna stran www.matreier-tauernhaus.com (v zasebni lasti).

Čas vzpona: 4 h

Sezona: December–marec (april)

Vodnika: Rudolf in Siegrun Weiss, Kurt Schall: *Schitouren-Atlas Südtirol & Österreich Süd*. Schall Verlag, 2009; Thomas Mariacher: *Schitouren in Osttirol*. Band 1. Zloeb Verlag, 2011.

Zemljevid: *Deferegggen und Virgental*, Freytag & Berndt, WK 123, 1: 50.000

Vzpon: Začnemo neposredno pri gostišču, in sicer za kapelo desno gor ob ogradi za živino in v breg. Tam najdemo oskrbno cesto, ki vodi do predora. Tega dosežemo z leve v približno dvajsetih minutah. Nadaljujemo po širokem odprtem pobočju precej prosto, vendar vseskozi rahlo proti levi navzgor. Najprej pridemo do jezera

Proti vrhu se Hochgasser postavi pokonci. Foto: Tanja Jankovič

St. Pöltner Hütte, 2481 m

Visoke Ture, skupina
Venediger/Granatspitze

Planinska koča St. Pöltner leži na prelazu Felbertauern, ki obenem predstavlja tudi ločnico med gorskima skupinama Venediger in Granatspitze.

Zahtevnost: Nezahteven turni smuk

Oprema: Običajna oprema za turno smučanje, plazovni trojček

Višinska razlika: 971 m

Izhodišče: Matreier Tauernhaus, 1510 m. Iz osrednje Slovenije se peljemo skozi karavanški predor mimo Beljaka in Spittala. Naprej po Dravski dolini do Lienza in še naprej proti Matreiu. Od Matreia se ves čas blago, a vztrajno vzpenjamo do izhodišča v zatrepu doline. Kak kilometer pred predorom stoji na levi kompleks zgradb gostišča Matreier

Tauernhaus s parkiriščem.
WGS84: N 47,119417°, E 12,495923°

Koča: Matreier Tauernhaus, 1510 m, telefon +43 (0) 4875 88 11, e-pošta matreier.tauernhaus@gmx.at, spletna stran www.matreier-tauernhaus.com (v zasebni lasti).

Čas vzpona: 3 h

Sezona: December–marec

Vodnik: Schall Verlag, 2009; Thomas Mariacher: *Schitouren in Osttirol*. Band 2. Zloeb Verlag, 2012.

Zemljevid: *Deferegggen und Virgental*, Freytag & Berndt, WK 123, 1: 50.000

Vzpon: Od gostišča Matreier Tauernhaus nadaljujemo po kolovozu v zatrep doline. Po manj kot kilometru se desno navzgor v smrekov gozd odcepi markirana pot št. 511. Tudi če poti v zimskih razmerah težko sledimo, gremo kar pogumno navzgor skozi vedno redkejši gozd. Na naši levi je za orientacijo večja grapa potoka Tauern, ki pa ga ne prečimo! Po uri in pol od izhodišča dosežemo značilno točko Zirbenkreuz, 1984 m. Tu se svet dokončno

Koča St. Pöltner v ledenem oklepu Foto: Jože Kastelec

Grünsee, nadaljujemo mimo njega položno ob velikih balvanih proti levi do naslednjega manjšega jezercja Schwarzersee in še naprej do tretjega jezercja Grauersee. Zdaj je vrh nezugrešljivo pred nami, vendar nam ostaja še dobra ura vzpona. Vršna

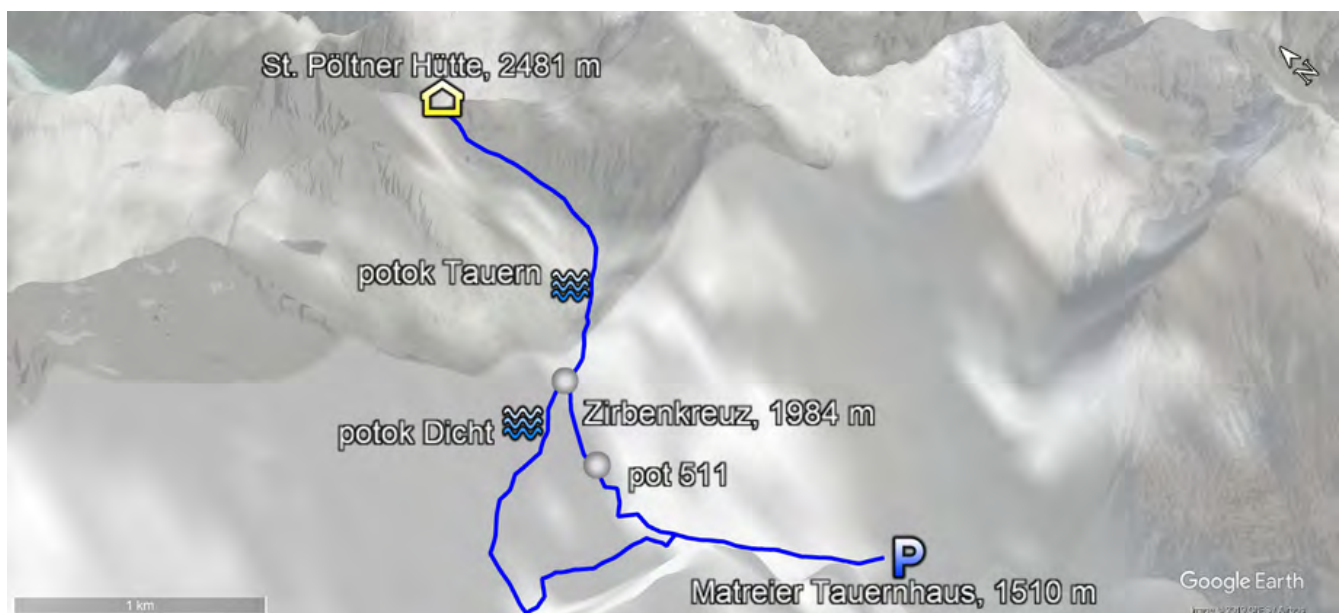
strmina ne pojenja vse do kovinskega križa na gori. Zadnji koraki se malce vlečejo, vendar smo na vrhu nagrajani z izjemnimi razgledi vsenaokrog. Najbolj izrazito pritegne pogled ledenik Grossvenedigerja.

Spust: Pri spustu gremo po poti vzpona

do spodnjega jezercja Grünsee. Tu imamo možnost, odvisno od snežnih razmer, da prečimo desno pobočje, gledano navzdol. Vmes je velika izrazita grapa. Po sledih nekdanje vlečnice se spustimo do izhodišča.

Tomaž Hrovat

St. Pöltner Hütte, 2481 m

odpre in položi. Zdaj nas položna dolina potoka Tauern usmeri proti desni, za nezugrešljivo orientacijo so zdaj vidni stolpi električnega daljnovoda. V blagem dolgem okljuku dosežemo sedlo in kočjo na njem.

Spust: Spust poteka po poti vzpona do Zirbenkreuz. V nadaljevanju je smiselno, da prečimo pobočja nad gozdno mejo proti naši desni, pri čemer gremo čez še drugi večji potok Dicht. V lepi smuki skozi redke macesnov gozd

pridemo na dovozno cesto, ki vodi v Innergschöss. Za orientacijo imamo veliko kamnito obeležje nacionalnega parka ob cesti. Po cesti se spustimo nazaj do izhodišča.

Tomaž Hrovat

Škrbina Wilde Mander, 2615 m

Visoke Ture,
skupina Granatspitze

Turo na Wilde Mander sicer opisujejo kot firm turo, preverjeno pa je čudovito izvedljiva tudi v božičnem pršiču.

Zahtevnost: Srednje zahteven turni smuk
Oprema: Običajna oprema za turno smučanje, plazovni trojček

Višinska razlika: 1115 m

Izhodišče: Prostorno obcestno parkirišče, 1460 m. Iz osrednje Slovenije se peljemo skozi karavanški predor mimo Beljaka in Spittala. Naprej po Dravski dolini do Lienza in še naprej proti Matreiu. Od Matreia se ves čas blago, a vztrajno vzpenjamo proti izhodišču, ki se nahaja približno 3 kilometre pred Matreier Tauernhaus ob glavni cesti Matrei-Tauerntunnel.

WGS84: N 47,092294°, E 12,522302°

Koča: Matreier Tauernhaus, 1510 m, telefon +43 (0) 4875 88 11, e-pošta matreier.tauernhaus@gmx.at, spletna stran www.matreier-tauernhaus.com (v zasebni lasti).

Čas vzpona: 3.30 h

Sezona: December–april

Vodnik: Thomas Mariacher: *Schitouren in Osttirol*. Band 1. Zloeb Verlag, 2011.

Spletni vir: www.alpintouren.com/de/touren/ski/tourbeschreibung/tourdaten_30046.html

Zemljevid: *Deferegggen und Virgental*, Freytag & Berndt, WK 123, 1: 50.000

Vzpon: Na izhodišču nam stilizirani

Nagrada za vzpon na Wilde Mander Foto: Tanja Jankovič

Wildenkogel, 3021 m

Visoke Ture,
skupina Venediger

Najprej je treba zapisati opozorilo – če plazovne razmere niso ugodne, se na Wildenkogel ne podajamo! Za resnično izkušene turnega smučarja pa pomeni tura na Wildenkogel veliko zadoščenje.

Zahtevnost: Zahteven turni smuk

Oprema: Običajna oprema za turno

smučanje, plazovni trojček, dereze in cepin.

Višinska razlika: 1511 m

Izhodišče: Matreier Tauernhaus, 1510 m. Iz osrednje Slovenije se peljemo skozi karavanški predor mimo Beljaka in Spittala. Naprej po Dravski dolini do Lienza in še naprej proti Matreiu. Od Matreia se ves čas blago, a vztrajno vzpenjamo do izhodišča v zatrepu doline. Kak kilometer pred predorom stoji na levi kompleks zgradb gostišča Matreier Tauernhaus s parkiriščem.

WGS84: N 47,119417°, E 12,495923°

Koča: Matreier Tauernhaus, 1510 m, telefon +43 (0) 4875 88 11, e-pošta matreier.tauernhaus@gmx.at, spletna stran www.matreier-tauernhaus.com (v zasebni lasti).

Čas vzpona: 4.30 h

Sezona: April

Vodnik: Thomas Mariacher: *Schitouren in Osttirol*. Band 2. Zloeb Verlag, 2012.

Spletni vir: www.alpintouren.com/AT2006/index.asp?LID=1&CT=DETAIL

L&TourID=27566&TourTypID=5&DetailTypID=1

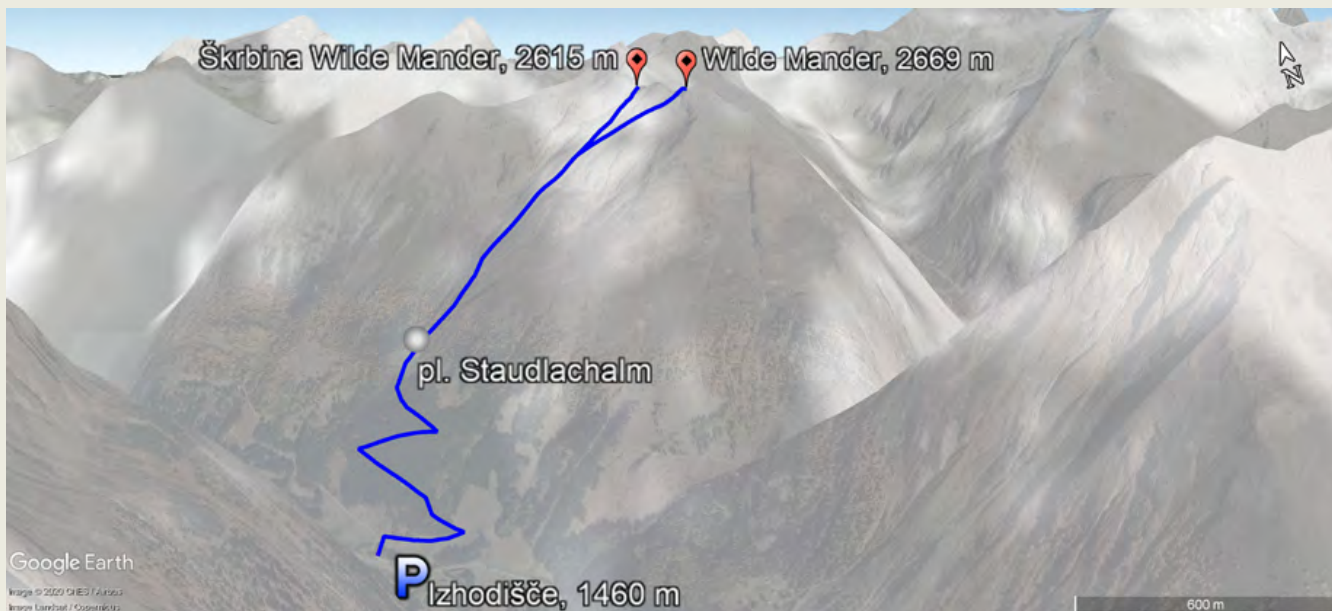
Zemljevid: *Deferegggen und Virgental*, Freytag & Berndt, WK 123, 1: 50.000

Vzpon: Od izhodišča se v zgodnjih jutranjih urah (!) odpravimo po dolini do gozdnatega vstopnega dela. Tam najdemo smerno tablico in se v manj kot uri skozi strm gozd vzpnemo do prve značilne točke – velike plaznice, ki jo najlaže premagamo s smučmi na nahrbtniku. Tako dosežemo prvo izravnavo Lackenboden, ki jo prečimo z desne proti levi. Zdaj je pred nami strma stopnja, ki jo premagujemo sprva na smučeh, proti vrhu pa strmina doseže vsaj 40 stopinj, in tam bo treba peš (če je treba, z derezami in cepinom). Ko premagamo to stopnjo, dosežemo skrito visokogorsko jezerce Lobensee, 2225 m. Tu bo čas za prvi počitek.

Jezero nato prečimo po dolgem, od desne proti levi. Na koncu jezera sprva le slutimo grapo, ki se kmalu izkaže za udoben prehod navzgor. Grapa vodi zdaj proti desni in se više odpre v

Na vršno kupolo Wildenkogla se povzpne brez smuč. Foto: Jože Kastelec

kozolec z reklamnim panojem kaže, da smo na pravem mestu. Takoj nataknemo smuči in se po kolovozu skozi gozd v nekaj daljših zavojih vzpnejo do planine Staudlachalm. Tu gozd že prehaja v redke macesnove sestojke, kar obeta prijetno vijuganje. Nad

planino gremo zmerno strmo naravnost navzgor. Ko nad seboj zagledamo skalnate zobe škrbine Wilde Mander, lahko izbiramo med dvema škrbinama, levo in desno. Če se odločimo za desno škrbino, se lahko z nje povzpne po krajšem grebenu prav na zobe

vrha Wilde Mander, 2669 m.
Spust: Z obeh škrbin se nam obeta vrhunski spust po poti vzpona. V zgornjem delu nad planino široka pobočja omogočajo prosto izbiro smeri spusta.

Tomaž Hrovat

Wildenkogel, 3021 m

široka pobočja. Skalnim stopnjam nad seboj se še naprej ogibamo proti desni, dokler nad seboj ne zagledamo vršne skalne piramide Wildenkogla. Zdaj se naša smer obrne in preči po srednje strmih svetih proti levi, kjer čez čas

dosežemo zadnji plato pred zaključno strmino. Tudi ta ponekod preseže 40 stopinj, zato bo šlo le stežka na smučeh. Ko premagamo še to vesino, nas čaka le še kratek in lahek skalni greben, in končno smo dosegli vrh!

Spust: Spust poteka ves čas po poti vzpona. Smučati je mogoče ves čas, razen po plaznici v spodnjem delu. Bližnjice so absolutno nepriporočljive, kajti v nepreglednem svetu se hitro znajdemo v prepadnih zagatah.

Tomaž Hrovat

Alpinizem je raziskovanje, notranje in zunanje

Pogovor z Jimom Doninjem

Štirje sošolci v prvem letniku *kolidža* so se pozno ponoči z avtom vračali iz hribovja Poconos v Pensilvaniji. Voznik je bil zaspan in na nekem mostu je avto zaneslo v ograjo. V nesreči je eden od sošolcev umrl. Za volanom je bil Jim Donini (1943), ki ga je smrt prijatelja tako pretresla, da je pustil študij in za dve leti podpisal pogodbo z vojsko. Tam sta bila dva britanska inštruktorja, ki sta nekega dne na rob stene namestila *top rope*. Že prvič, ko je varovan z vrvjo preplezal steno, je Jim odkril svoj naravni občutek za skalo. Ko mu je po dveh letih pogodba potekla, je nadaljeval s študijem. Ker je začel resno plezati, je diplomiral šele čez nekaj let.

Plezal je veliko in neprestano, v 60 državah na vseh celinah. Prvenstvene smeri ima na Kitajskem in Aljaski, v Patagoniji in Tadžikistanu. Leta 2016, ko je imel 73 let, jima je z Georgeom Loweom samo za las zmanjkalo, da bi preplezala novo smer v Karakorumu. V nekem intervjuju je rekel, da je barometer za ljudi, ki kaže, kaj se dogaja v obravnavanju staranja. Pred leti so mu govorili, v redu, ti kar plezaj, a pri določeni starosti boš nehal, nato pa – ne počni tega, zdaj si že star. Še nikoli ni bil poškodovan. Nima težav s kolki, kolena in sklepi. Misli, da so pomembni genetika, način življenja in sreča. Vsi trije elementi morajo biti v harmoniji. Pravi, da je v alpinizmu tanka linija: če ne potisneš dovolj, ne boš prišel na vrh; če potisneš preveč, se ne boš vrnil. Po vrnitvi z Latoka je rabil celo leto, da je zares prišel k sebi.

Od 2006 do 2009 je bil predsednik Ameriškega alpinističnega kluba (AAC), leta 1999 je prejel nagrado Robert in Miriam Underhill.¹

Ko ste služili vojsko v posebnih enotah, ste začeli plezati in spoznavati pomen prijateljstva in tovarštva. Kaj ste se poleg tega še naučili v tistih dveh letih?

Spoznal sem tudi, kako pomembna sta načrtovanje in priprava. Resnega alpinističnega vzpona sem se vedno lotil s pravim partnerjem oz. partnerji, dobrim načrtovanjem in pripravljenostjo, ki mi je morala dati občutek, da sem naredil vse, kar je bilo mogoče, da bi dosegel pozitiven izid. Če se počutiš kar najbolje pripravljen, se zdi alpinistični cilj, tako kot vojaška misija, smiselna zadeva. Pogosto, kot si lahko predstavljate, pride do nepričakovanih dogodkov. Ko se zgodijo, se dobro pripravljen plezalec lažje spoprime z njimi.

Kaj vas je obvarovalo pred resnimi poškodbami v petinpetdesetih letih vašega plezanja?

Objektivne nevarnosti so neločljivo povezane z vso alpinistično dejavnostjo. Te nevarnosti lahko zmanjšamo, toda nikoli se jim ne moremo popolnoma izogniti. Dobra presoja pri izbiri linije smeri in, enako pomembno, vedenje, kdaj je pravi čas dneva ter kdaj so najboljše razmere na določenem odseku smeri, sta ključna za razširitev varnostnega okna. Moraš biti tudi fizično pripravljen, da se spoprimeš s plezanjem in razmerami. Hkrati pa se dobro zavedam, da sem glede na število svojih odprav vedno imel tudi kaneček sreče.

Jim Donini na Torre Eggerju, 2685 m, leta 1976
Arhiv Jima Doninija

¹ AAC je leta 1983 ustanovil nagrado v spomin na Roberta in Miriam Underhill, ki jo vsako leto podeli za izjemen alpinističen dosežek. (op. M. S.)

Jim Donini vodi v ključnem tehničnem raztežaju, A4, med prvenstvenim vzponom na Torre Egger, 2685 m, leta 1976.
Foto: John Bragg

Na Aljaski ste opravili nekaj vrhunskih vzponov, na primer epski desetdnevni vzpon in sestop po grebenu Diamond v vzhodni steni Mount Hunterja. V čem se aljaški vzponi razlikujejo od patagonskih ali himalajskih?

Gore na Aljaski, v Karakorumu in Patagoniji so iz granita, ki je bolj odporen na erozijo kot druge vrste kamnin. Posledično so zato granitne stene strmejše in ponujajo največjo tehnično težavnost. Le-ta sama po sebi ne naredi gore težke za vzpon, prisotni morajo biti še drugi dejavniki. Dejavniki, zaradi katerih je plezanje tako težavno in hkrati različno, si na Aljaski, v Karakorumu in Himalaji sledijo v temle vrstnem redu: zemljepisna širina, višina in razpon. Visoka geografska širina Aljaske, izjemna nadmorska višina Karakoruma in gromozanska moč vetrov v Patagoniji predstavljajo za plezalca svojevrstne težave.

Čprav ste ateist, čutite, da je morala roka neke višje sile ustvariti vse te "bleščeče ledene krone granitnih monolitov, ki se kot prividi dvigujejo iz valovitih patagonskih step", kakor ste zapisali v

članku za revijo *Alpinist*. Katera višja sila naj bi to bila?

Obstajajo neznane stvari in to je dobro. Ne verjamem, da veljajo katerakoli verovanja, ki jih je človeštvo razvilo v štirih in pol milijarde letih po nastanku našega planeta. Meni zadošča, da občudujem dih jemajočo lepoto gora in osupljivo raznolikost narave. "Duhovno" stran moje narave hranijo gore, ki jih obiskujem, in do popolnosti prilagojena bitja, ki jih naseljujejo. Kako pa so ti čudoviti vrhovi, na katere se vzpnem, prišli sem, je zame sladka skrivnost. Skrivnost, ki je ne bom umazal z mitološkim razglabljanjem.

V plezanju ste našli tolažbo po nekaj hudih izgubah v svojem življenju, smrti vašega sina in brata dvojčka ter še nekaterih drugih nesrečah. V kakšnem duševnem stanju ste bili v teh primerih, ko ste začeli z vzponom in kako ste se počutili po njem?

Nikoli ne moreš nadomestiti izgube ljubljene osebe, tudi bolečina zaradi izgube nikoli popolnoma ne mine. Ko se povsem vključiš v sedanjost, v ta trenutek, vse drugo izgubi pomen in misli o preteklih ali prihodnjih dogodkih zbledijo.

Je prvenstvena smer umetniško delo?

Ne vem zagotovo, kaj je umetnost. Je to delo "umetnika" ali jo določa užitek, ki ga to delo daje gledalcu ali kupcu? Plezanje je osebno. Zame je prvenstven vzpon delo, ki vodi do majhnih odkritij tako o plezanju kot o plezalcu. S tem bom zaključil, pač vsake oči imajo svojega malarja.

Leta 1974 sta s prijateljem in soplezalcem Johnom Braggom našla ostanke avstrijskega alpinista Tonija Eggerja, ki ga je odnesel plaz med poskusom

prvenstvenega vzpona s Cesarom Maestrijem na Cerro Torre. Kako je prišlo do najdbe?

To je dolga zgodba.² Naj zadošča, če povem, da sva se z Johnom naslednje leto vrnila v Patagonijo, skupaj z Jayem Wilsonom. Uspeli smo preplezati novo smer na še neosvojeni vrh, ki smo ga Toniju v spomin poimenovali Torre Egger. Vzpon smo začeli po sporni smeri Maestrija in Eggerja iz leta 1959, ki pripelje na Col of Conquest, sedlo, ki ločuje Cerro Torre in Torre Egger. V tistem času je Maestrijevem sporočilo o vzponu odločno in vneto ugovarjal Ken Wilson, urednik britanske revije *Mountain*. Ko smo prišli tja dol, smo trdno verjeli Maestrijevi zgodbi. Kar smo in kar nismo našli med vzponom na Col of Conquest, me je privedlo do sklepa, da Maestri leta 1959 ni dosegel sedla, kaj šele vrh Cerro Torreja.

Kaj jeste v dolgih dneh plezanja na goro?

Hrana je vedno problematična stvar in med alpinističnim vzponom nikoli ne zaužiješ dovolj hranljivih snovi. Izbira hrane se neprestano razvija in izboljšuje. Najti ravnotežje med majhno težo in zadostno količino kalorij, maščobe in proteinov je težko. Zmrznjeno suho hrano dopolnujem z dodatno maščobo in beljakovinami. Jem tudi izdelke Probar, kar je najboljše, kar sem do zdaj našel.

² Donini in Bragg sta na ledeniku v daljavi opazila lisico, ki se je smukala okoli neke stvari. Zaradi oddaljenosti nista videla, za kaj gre, zato sta se ji približala. Zagledala sta v led okovan čevlji, iz katerega je štrlela kost, ki jo je lisica obrala do golega. Nato sta v okolici zagledala kose vrvi in dele plezalne opreme. V zadnjih šestnajstih letih pred njunim prihodom je bil edini alpinist, ki je izginil v tem odmaknjenem območju, znameniti Avstrijec. (op. M. S.)

Jeff Lowe na Severnem grebenu Latoka I na višini 6700 m, 1978 Foto: Jim Donini

Se držite kakšne diete, ko niste v gorah?

Hrana je bila zame vedno pomembna, ne samo kot prehrana, temveč tudi kot užitek. Imam hitro presnovo in čutim, da rabim več beljakovin, kot jih daje vegetarijanska dieta. Jem dobro in razumno, kar pri meni pomeni dobesedno nič predelane hrane. Jem polnozrnat žitarice, jagode, zelenjavo in veliko morskih sadežev. Pijem mandljevo ali sojino mleko namesto običajnega, če jem rdeče meso, je to po navadi bizonovo.

Šestindvajsetdnevni vzpon in sestop, ki ste ga po severnem grebenu Latoka I, 7145 m, opravili v sestavi Michael Kennedy, bratranca George in Jeff Lowe ter vi, je postal legendaren zaradi vztrajnosti, pomanjkanja hrane, močne volje, pripravljenosti na trpljenje in ker je bil po slogu precej pred svojim časom. Odnehali ste 150 višinskih metrov pod vrhom gore, ker se je zdravstveno stanje Jeffa Lowea resno poslabšalo. Kaj ste se naučili iz te Latokove pustolovščine?

Spoznal sem, da je um kritičen faktor pri spopadanju s surovimi razmerami in situacijami ter da je ključnega

Jim Donini med plezanjem v Indian Creeku v zvezni državi Utah, 2018 Foto: Karl Kelly

Jim Donini v prvenstveni smeri Avenija Avenali v stolpih Avellano, čilska Patagonija, 2008
Foto: Thom Englebach

pomena imeti ob sebi podobno misleče prijatelje ... celota postane več kot le vsota delov.

Plezanje s svojo kombinacijo reševanja težav in športno aktivnostjo, ne pa doseženi vrh, je bilo in je še danes vaš največji motivator. Torej če ne pridete na vrh, za vas to ni neuspeh?

Čeprav si vedno prizadevam priti na vrh, menim, da je zgolj (opravljeno) plezanje, čeprav brez dosežene vrha, tisto, po katerem ocenjujem vzpon. Povzpel sem se na številne, prej še nedotaknjene vrhove, vendar mi nobeden ni pomenil več kot moje plezanje na Latok I.

V članku za ameriško revijo *Alpinist* ste zapisali: "Če je bil Torre Egger moje razsvetljenje, je bil Latok I moje vstajenje." Lahko to pojasnite?

Patagonija je bila moj prvi korak v alpinizmu svetovnega razreda. Pred tem sem bil skupaj z drugimi pionir v dviganju plezalskih standardov v Yosemiteh. Opravil sem kar nekaj težkih lednih vzponov in tudi nekaj srednje težkih alpinističnih v Tetonih in gorski verigi Wind River. Pri Torre Eggerju sem vse te elemente sestavil skupaj in to je bilo moje razsvetljenje.

Ko sem dve leti pozneje preživel 26 epskih dni Latoka, je bilo to moje vstajenje ... ja, lahko se vrnete z roba.

Če poznate vzpon slovensko-britanske naveze Česen, Stražar in Livingston po "vašem" grebenu na Latok I, kako ga ocenjujete?

Leta 2018 sem vodil *treking*, na katerem smo prečili ledenik Biafo do Snežnega jezera in potem čez sedlo Sim La sestopili na ledenik Choktoi v bazni tabor Thomasa Huberja, v katerega smo prišli kakšen teden po njihovem vzponu. Za njih je bil vzpon čudovit uspeh, po novi smeri so kot drugi doslej dosegli vrh, ki je eden najtežje dostopnih na svetu. Njihova smer je prvotno potekala po severnem grebenu. Kot veste, so priplezali na vrh, potem ko so prečili v južno steno... vseeno je to sijajen dosežek. Zelo se veselim srečanja s Česnom in Stražarjem, ko bom v Sloveniji ..., in z Livingstonom, če bo tam.

Enako hvalevreden je tudi vzpon na najvišjo točko severnega grebena, a spet brez vrha gore, Rusov Glazunova in Gukova, med katerim je Glazunov tragično umrl, in izjemno reševanje Gukova teden dni pozneje. Moram povedati, da sem bil malo razočaran nad objavljeno Livingstonovo kritiko Rusov ... bila sta visoko v steni, v svetu, ki ga on ni raziskal.

Čez deset dni odhajate v Patagonijo.³ Zdaj jih imate 76. Kaj nameravate preplezati tam?

Z ženo Angelo imava majhen dom ob jezeru General Carrera v zavetju severnega patagonskega ledenege pokrova. Vsako patagonsko poletje preživiva tam nekaj mesecev. Sva nekoliko severno od krnice Fitz Roy-Torre, v območju, ki mu pravim "neodkrita Patagonija". Tam so skriti majhni dragulji, kjer se največje težave skrivajo v dostopu, zato so še nedotaknjeni. Vsako leto poskušam splezati vsaj na enega od njih, seveda, kadar iz svojega rafta ne lovim 4-kilogramske postrvi. To niso vzponi svetovnega formata, vendar je užitek iti, kamor ni šel še nihče, saj po navadi nudijo ravno dovolj tehnične težavnosti, da spodbujajo ustvarjalnost in navdušenje.

Bi želeli, da vaš pepel raztresejo z vrha gore, tako kot ste vi v Patagoniji potresli pepel Jima Bridwella?⁴

Posmrtno obrede izvajajo izključno v tolažbo preživelih. Mislim, da bodo moji ljubljeni našli malo miru, ko bodo potresli moj pepel v kakšni posebno lepi in oddaljeni gorski trdnjavi ... kar nekaj primernih krajev mi pride na misel.

Kaj vas še vedno motivira?

Zame je bil alpinizem vedno raziskovanje ... notranje in zunanje. Kdo, če smem vprašati, se lahko tega naveliča? ●

³ Intervju je nastal v začetku decembra.

⁴ Ameriški plezalec in alpinist (29. julij 1944–16. februar 2018). Dvigal je meje prostega plezanja in plezanja v velikih stenah, zlasti v Yosemiteh, Patagoniji in na Aljaski. (op. M. S.)

Sto let planinstva v Mežiški dolini

Ob 100-letnici ustanovitve Planinskega društva Prevalje

Od ustanovitve prve slovenske planinske organizacije za Mežiško dolino mineva sto let. Njen nastanek je povezan z razvojem slovenskega planinstva. Potem ko je bilo v Ljubljani 27. februarja 1893 ustanovljeno Slovensko planinsko društvo (SPD), so po slovenskih deželah na pobudo njegovega glavnega odbora začeli ustanavljati posamezne podružnice in jih poimenovali po rekah.

Zato se je prva podružnica na Koroškem imenovala Ziljska podružnica SPD. Ustanovljena je bila leta 1900. Člani so podpirali razvoj slovenskega planinstva na Koroškem in se tako skušali upreti naraščajoči dejavnosti avstrijsko-nemških planinskih društev. Leta 1907 se je preimenovala v Koroško podružnico SPD s sedežem v Celovcu. Njeno delovanje je zamrlo v letu 1914.

Podružnice SPD na Koroškem po prvi svetovni vojni

Po prvi svetovni vojni je planinska dejavnost na Koroškem znova zaživela že leta 1919, torej še v času bojev za severno mejo in kasnejših pogajanj o poteku meje med Republiko Avstrijo ter Kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev. Prizadevanja po organiziranem planinstvu so najprej botrovala nastanku Mislinjske podružnice SPD. Ustanovljena je bila 5. julija 1919 v Slovenj Gradcu kot osemindvajseta po vrsti v okviru SPD. Štela je osemindvajset članov, njen predsednik pa je postal davčni uradnik Karel Gabron. Leta 1920 je planinska kočica nekdanjega Nemško-avstrijskega planinskega združenja (DÖAV) na Plešivcu/Uršlji gori prešla v last SPD, ki jo je dalo v uporabo članom Mislinjske podružnice. Preimenovali so jo v Turistovski dom.

Kmalu zatem je nastala Mežiška podružnica SPD s sedežem v Pliberku. Do nedavnega je veljalo, da je bila ustanovljena 16. avgusta 1919. Nedolgo nazaj pa je bil najden dokument, v katerem je kot datum ustanovitve zapisan 19. januar 1920. Prvi datum navaja ustanovitelj podružnice dr. Dušan Senčar (1888–1973) v članku Razvoj planinstva v Mežiški dolini, objavljenem leta 1954 v zborniku *Tabor koroških planincev na Plešivcu leta 1954*. Dokument z drugačnim datumom je v Pokrajinskem arhivu Maribor, njegovo kopijo imajo v Koroškem pokrajinskem muzeju v Slovenj Gradcu. Gre za dopis Okrajnemu glavarstvu na Guštanju, ki sta ga 28. maja 1921 podpisala predsednik podružnice Karel Doberšek in njen tajnik Mlačnik. V njem sporočata, da je bila Mežiška podružnica SPD ustanovljena

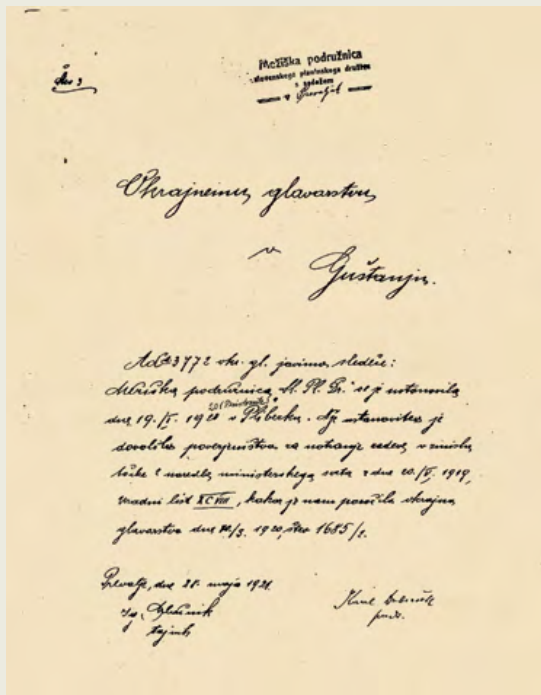

Planinci – romarji na Uršlji gori pri spodnji mežnariji okoli leta 1900
Arhiv Franca Verovnika

Turistovski dom Mislinjske podružnice SPD na Uršlji gori v letih po prvi svetovni vojni
Arhiv Franca Verovnika

19. januarja 1920 v Pliberku z dovoljenjem poverjenišva za notranje zadeve. Ta dokument je gotovo bolj verodostojen kot Senčarjev podatek, saj Senčar v

Kopija dokumenta s poročilom o ustanovitvi Podružnice SPD v Pliberku; original je v Pokrajinskem arhivu Maribor. Arhiv Franca Verovnika

Dr. Dušan Senčar leta 1938
Arhiv Alenke Benedik Senčar

omenjenem članku navaja, da je datum ugotovil mnogo kasneje na osnovi zapisa v *Planinskem vestniku* iz leta 1925 in po spominu, saj je bil ves arhiv podružnice izgubljen med drugo svetovno vojno. Pregledal sem vse številke *Planinskega vestnika* po prvi svetovni vojni do leta 1925 in v nobeni od njih nisem našel podatka, da bi bila podružnica ustanovljena avgusta 1919. Nasprotno, v sedmi številki revije iz leta 1922 je na strani 103 nekdanji načelnik Šaleške podružnice SPD v Šoštanju Janko Šernek (1881–1942) v članku Šaleška pokrajina zapisal, da je bila Mežiška podružnica SPD ustanovljena 18. januarja 1920.

Kakorkoli že, podružnica je bila ustanovljena v Pliberku, ki je tedaj spadal v cono A pod jugoslovansko upravo. Za načelnika so izbrali univ. dipl. pravnika dr. Dušana Senčarja (1888–1973), notarja in sodnika. Rojen je bil v Senožečah, končal pravo na Dunaju in med prvo svetovno vojno služboval v Buzetu, od koder je konec vojne pred Italijani pobegnil v Pliberk. Bil je glavni pobudnik za ustanovitev podružnice, ki jo je vodil do leta 1921. Pri ustanovitvi so imeli poleg domačinov pomembno vlogo tudi v Pliberk priseljeni mladi in zavedni Slovenci iz vseh krajev Slovenije, precej jih je bilo iz Primorske in iz Istre. Med njimi je bilo mnogo za planinstvo navdušenih uslužbencev takratnih sodnih uradov okrožnega sodišča v Pliberku, ki je bilo pristojno za naše kraje. Podružnica je štele približno sedemdeset članov in je obsegala ozemlje tedanjega okraja Pliberk, kamor je spadala tudi Mežiška dolina. Člani so z veliko vnemo pomagali pri propagandnem delu za ugoden izid plebiscitnega glasovanja ter za prebujanje in utrjevanje narodne zavesti domačinov. V tem času je bila planinska dejavnost omejena na markiranje nekaj poti in prirejanje skupinskih izletov v bližnje gore.

Na začetku leta 1920 sta bili ustanovljeni še Podružnica SPD za Rož s sedežem v Borovljah in Belska

podružnica SPD s sedežem v Velikovcu. Obe sta prenehali delovati po plebiscitu.

Obdobje med obema svetovnima vojnama

Po plebiscitu 10. oktobra 1920, ki se je za Slovence končal neugodno, so se odborniki Mežiške podružnice odločili, da preselijo njen sedež na Prevalje, kjer si je svoj novi dom ustvaril tudi Senčar. 22. maja 1921 je bil sklican prvi občni zbor preseljene podružnice, ki je obdržala prvotno ime Mežiška podružnica SPD, vendar z dostavkom, da ima odtlej sedež na Prevaljah. Načelnik je postal Karel Doberšek (1889–1964), po rodu z Leš pri Prevaljah, učitelj, šolski upravitelj, družbenopolitični in kulturni delavec, publicist, ki je podružnico vodil do leta 1924. Na tem občnem zboru je bilo tudi uradno potrjeno, da je podružnica na Prevaljah pravna naslednica v Pliberku ustanovljene Mežiške podružnice SPD in da nadaljuje njeno delo. Ozemlje podružnice je bilo sprva obsežno, saj je segalo od Marenberga (danes Radlje ob Dravi) v Dravski dolini pa do meje s Solčavo v zgornji Mežiški dolini. Uspešno so jo vodili načelniki Rajko Gruden (1924–1933), Ludvik Avšič (1933–1934), Jožko Kokol (1934–1935), Franc Ferjančič (1935–1936) in Jože Pernuš (1936–1941). Ko se je z leti povečevalo število članov, so vse bolj razmišljali o gradnji svoje planinske postojanke. Za začetek so si na kmetiji pri Janežu na Strojni uredili planinsko zavetišče, obenem so se odločili za gradnjo koč na Peci. V pripravljalnem odboru so bili številni člani iz Mežice in Črne na Koroškem (tedaj Črne nad Prevaljami), ki so zaradi lažje izvedbe predvidene gradnje predlagali ustanovitev lastne podružnice. Po sporazumu med matično podružnico na Prevaljah in pripravljalnim odborom so 7. novembra

1926 ustanovili SPD podružnico "Peca" v Mežici in za načelnika izbrali Martina Uleta, uradnika rudniške Bratovske skladnice. Ker so bili v njej tudi člani iz Črne, so jo kasneje preimenovali v Mežiška podružnica SPD "Peca" Mežica - Črna. Podružnica na Prevaljah je po razdružitvi še nadalje ostala pravna naslednica leta 1919 v Pliberku ustanovljene Mežiške podružnice SPD. V naslednjih dveh letih so na Peci zgradili kočo, ki so jo poimenovali po načelniku – Uletova koča. Slavnostno so jo odprli 28. in 29. junija 1928.

Matično društvo se je zaradi teh sprememb preimenovalo v Podružnico SPD Prevalje. Njeni člani so bili zelo dejavni. Uredili in označili so številne planinske poti na okoliške vrhove, prirejali so planinske izlete. Razmahnila se je tudi smučarska dejavnost. Leta 1932 so ustanovili zimskošportni odsek in leta 1936 na Prevaljah zgradili prvo smučarsko skakalnico v Mežiški dolini. Pod vodstvom neutrudnega planinca Francija Telcerja (1918–2008) so leta 1937 ustanovili alpinistični odsek. Z denarnimi prispevki in prostovoljnim delom so sosednji Mislinjski podružnici pomagali graditi planinske koče na Pohorju: Kočo na Kremžarjevem vrhu, odprto leta 1934, in Kočo pod Kopo na Pungartu, odprto leta 1937. Prizadevanja za gradnjo planinske koče ali vsaj zavetišča na Košenjaku so pripomogla k nastanku nove podružnice. 26. marca 1939 so dravograjski planinci ustanovili Podružnico SPD Dravograd in za načelnika izvolili Antona Pernata, gostilničarja in lesnega trgovca. Uresničenje njihovih načrtov je preprečila druga svetovna vojna.

Druga svetovna vojna

V tem obdobju je prišlo do zastoja v delovanju Podružnice SPD Prevalje in ostalih treh koroških podružnic. Vojna vihra je prizadela mnoge njihove člane. Nastala je tudi znatna gmotna škoda. Izgubila sta se inventar in dragocen arhiv prevaljske podružnice. Zato so pisni viri o društvenih dejavnostih pred vojno skopi in ne popolnoma zanesljivi, saj so nastali večinoma na osnovi ustnega izročila. Poleg tega so bile požgane planinske koče: 12. avgusta 1942 na Smrekovcu, nekaj dni kasneje, 29. avgusta 1942, na Uršlji gori, med 8. in 9. oktobrom isto leto na Pungartu pod Veliko Kopo (današnji Grmovškov dom), naslednje leto 12. februarja na Peci in 8. marca 1944 pod Kremžarjevim vrhom.

Obdobje po drugi svetovni vojni

20. januarja 1946 je bil prvi povojni občni zbor prevaljskih planincev. Preimenovali so se v Planinsko društvo Prevalje (dalje: PD), ki je tedaj štelo 234 članov. Za predsednika so izvolili Jožeta Pernuša, predvojnega načelnika podružnice. V tem mesecu so se prvič zbrali tudi planinci iz gornjega dela Mežiške doline in ustanovili PD Mežica. Leta 1949 se je od njega odcepilo PD Žerjav, pošta Črna pri Prevaljah, ki se je leta 1959 preimenovalo v PD Žerjav - Črna. Ko so leta 1965 sedež društva prestavili v Črno na Koroškem, se je uveljavilo današnje ime PD Črna na Koroškem.

Uletova koča na Peci Arhiv Franca Verovnika

Pogorišče koče na Uršlji gori Foto: Jože Kovačič, Maribor

*Franci Telcer
(1918–2008)
Arhiv Franca
Verovnika*

Prvega maja 1946 so na Prevaljah ustanovili postajo Gorske reševalne službe. Načelnik je postal Franci Telcer, ena od vrhunskih osebnosti planinske in alpinistične zgodovine Mežiške doline. Vodil jo je dobrih 60 let. Poleg tega je Telcer postal še načelnik

Obnova kočé leta 1947 Arhiv Franca Verovnika

Planinski dom na Uršlji gori okoli leta 1950 Arhiv Franca Verovnika

alpinističnega odseka, ki je bil ustanovljen že pred vojno, njegovo delovanje pa so oživili leta 1947. Odseku je načeloval do leta 1970.

Med vojno so bile požgane vse tri planinske kočé slovenjgraških planincev. Ker vseh sami niso zmogli obnoviti, so prevaljskim planincem odstopili v upravljanje kočé na Uršlji gori, ki so jo leta 1912 zgradili člani nemškega planinskega združenja v Slovenj Gradcu, po prvi svetovni vojni pa jo je prevzela Mislinjska podružnica SPD. Člani prevaljskega društva so še isto leto začeli z velikim zanosom obnavljati pogorišče in v pičlih dveh letih jim je z marljivim delom uspelo obnoviti kočé. Slovesno so jo odprli 22. avgusta 1948 in jo poimenovali Dom na Uršlji gori.

Obenem so na svojem območju pridno popravljali stare planinske poti, urejali nove in jih označevali. 18. julija 1954 so skupaj z ostalimi tremi PD v Meziški dolini organizirali zelo uspešno srečanje na Uršlji gori, ki so ga imenovali Tabor koroških planincev na Plešivcu. Praznovali so 35-letnico obstoja in delovanja organiziranega planinstva v dolini. Zbrali so se "iz

vseh krajev, od koder se Gora vidi in čuti," so zapisali v zborniku. Leta 1955 je vodenje društva prevzel Rajko Vute, družbenopolitični in telesnokulturni delavec. Vodil ga je do leta 1965.

V društvu je bilo precej članov iz sosednjega Guštanj (kraj se je leta 1952 preimenoval v Ravne na Koroškem). Med njimi se je že po vojni pojavila zamisel o ustanovitvi lastnega planinskega društva, ki so jo uresničili 25. julija 1952 na ustanovnem občnem zboru PD Ravne na Koroškem. Predsednik je postal Janez Gorjanc, diplomirani tehnik v Železarni Ravne.

V šestdesetih letih je Dom na Uršlji gori poleg skoraj štiristo let stare cerkve sv. Uršule dobil še enega sosedo. Na vrhu so zgradili kovinski stolp, na katerega so namestili pretvornik in oddajnik za program RTV Ljubljana. Začetki poskusnega radijskega in televizijskega oddajanja segajo v leto 1962, uradno pa je bil oddajni center odprt leta 1964. Že pred gradnjo stolpa so iz doline speljali cesto, sprva do sedla med Malim vrhom in vzhodnim pobočjem Uršlje gore, današnje rampe, od tam naprej pa tovorno žičnico. Leta 1970 so cesto s sedla podaljšali še do vrha.

Zaradi lažje dostopnosti se je zelo povečal obisk v planinskem domu, ki je kmalu postal pretesen, saj je bil po florisu in konceptu še vedno tak kot leta 1912. Zato so na občnem zboru marca 1971 predlagali, da bi ga razširili s prizidkom. Tedanji predsednik Roman Kogelnik, družbeni delavec, ki je vodil društvo od leta 1965 do 1977, je na občnem zboru leta 1975 spodbudil člane k aktivnemu sodelovanju z geslom Tisoč opek na Uršljo goro! Začeli so s postopki za pridobivanje ustrezne dokumentacije za predvideno gradnjo, kar se je v boju z birokracijo izkazalo za pravo trnovo pot. Novi predsednik društva Stanko Lodranc, univ. dipl. profesor kemije, kulturno-prosvetni delavec in publicist, ki je društvu predsedoval med letoma 1977 in 1987, je z iznajdljivostjo in koroško trmo uspel premagati vse ovire, tako da so leta 1979 že lahko odkupili zemljišče za bodoči prizidek. Gradnja je trajala od leta 1980 do leta 1984. V primerjavi s prvo kočé, ki so jo zgradili v dveh letih (1910–1912), je bil prizidek zgrajen v dvakrat daljšem času – kljub lažji dostopnosti po cesti in sodobnejšemu načinu gradnje. Opravljeno je bilo ogromno prostovoljnega dela, h kateremu so leta 1981 na občnem zboru povabili člane z geslom Vsak planinec en udarniški dan. Prizidek so slovesno odprli 17. junija 1984, ko je društvo obenem praznovalo 65. obletnico ustanovitve. Ob tem dogodku je izšel zbornik, v katerem so podrobno opisani zapleti in potek gradnje.

Novejše obdobje

V letih po odprtju prizidka in vse do danes so prevaljski planinci redno skrbeli za dobre bivanjske razmere v svojem domu. Pod vodstvom naslednjega predsednika Ivana Kompreja, strojnega inženirja in družbenega delavca, ki je vodil društvo od leta 1987 do 2001, so člani gradbenega odbora pridno skrbeli za nemoteno delovanje planinskega doma s popravili,

zunanjsimi in notranjsimi vzdrževalnimi in obnovitvenimi deli. Posebej temeljito je bilo treba obnoviti stari del zgradbe. V času predsedovanja Jožeta Merca, športnega delavca, tj. med letoma 2001 in 2017, jim je uspelo posodobiti ključne prostore v domu (kuhinja, shrambe, sanitarije), opremo v sobah, zamenjati okna in azbestno kritino, vgradili so ekološko čistilno napravo in izdelali demit fasado, ob vhodu v dom so namestili samodejni defibrilator (AED), napravo, ki rešuje življenja, vzpostavili so internetno povezavo in s tem domu približali svet.

Ob vseh prizadevanjih za izboljšanje bivanjskih razmer na Uršlji gori niso zanemarili niti drugih dejavnosti. Zelo aktivni so bili člani njihovega odseka za planinske poti. Pridni markacisti so na novo uredili in označili številne planinske poti ali popravili stare. Vse so vnesli v register planinskih poti. Posebej je treba pohvaliti uspešno delo mladinskega odseka, ki skrbi, da se otroci in mladi seznanjajo z gorskim svetom na številne zanje primerne načine, kot so pohodi, planinski tabori in šole, orientacijska tekmovanja itd. Pomembno je, da se jim čim prej privzgojita primeren odnos do narave in želja po obiskovanju planin. Izkazali so se tudi člani vodniškega odseka, vodniki PZS, ki so na tečajih pridobili ustrezne licence za vodenje po gorah v Sloveniji in tujini. Tako so doslej organizirali že številne varne pohode na bližnje in daljne gore. Marsikdo se še spomni nočnih zimskih pohodov na Uršljo goro, ki so se začeli prvo marčno soboto leta 1983. Udeleženci so ob vsakršnem vremenu krenili iz doline v večernih urah in hodili na vrh v soju svetilk, včasih pa tudi le ob lunini svetlobi. Na vrhu jih je nato čakalo prijetno druženje v toplem domu. Pohodi so postali tradicionalni in vedno bolj množični, društvo je uvedlo izkaznice, značke in posebna priznanja. Po več kot desetletju so prevaljski planinci opustili organizacijo, tradicija nočnih zimskih pohodov pa je ostala. Priljubljenost organiziranih pohodov se je izkazala še na drug način. V nedeljo, 13. septembra 1986, je bil prvič organiziran pohod Sto žensk na Uršljo goro. Z leti se je spremenila namembnost vsakoletnega septembrskega pohoda, zato so ga preimenovali v Srečanje družin na Uršlji gori, od leta 2008 pa se tradicija nadaljuje pod imenom Srečanje Prevalčanov na Uršlji gori.

Člani so v okviru društva ves čas kulturno zelo dejavni. Posebno priljubljena so postala vsakoletna kulturna srečanja na Uršlji gori. Začela so se 25. in 26. januarja 1986 po zaslugi Ivanke Komprij, sociologinje in družbene delavke, neutrudne organizatorke in režiserke srečanj. Takrat je postal planinski dom "najvišji kulturni dom na Slovenskem". Isto leto so 21. in 22. junija organizirali še poletna kulturna srečanja. Sprva so bila dvodnevna, kasneje pa so postala enodnevna. Od leta 2008 dalje jih uspešno organizira družbeni delavec Štefan Keber, profesor geografije in zgodovine. Poletna srečanja so leta 2010 premaknili na september, ker so postala sestavni del Jesenskih srečanj na Prevaljah. V več kot tridesetih letih so na srečanjih

nastopili številni pevski zbori, med katerimi je najzvestejši Moški pevski zbor Vres s Prevalj. Izvajalci programa občasno obudijo spomine na naše znane pesnike in pisatelje s prebiranjem njihovih literarnih del. Večkrat so že nastopili razni literati, domači kulturniki, recitatorji in glasbeniki. Srečanja bodo nedvomno ostala zanimiva tudi v prihodnosti zahvaljujoč se sestri vsebini in privlačnosti planinskega doma, kjer ta srečanja potekajo.

Prevaljskim planincem je v stoletju obstoja njihove planinske organizacije uspelo uresničiti temeljno poslanstvo – približati vrednote gora vsem, ki jih imajo radi. Ob tem lepem jubileju si zaslužijo vso pohvalo in iskrene čestitke. V drugo stoletje svojega delovanja stopajo z novim predsednikom Stankom Robinom, ki vodi društvo od leta 2017. Naj bo tudi to stoletje enako uspešno in ustvarjalno, kot je bilo preteklo. ●

*Gradnja prizidka
k staremu domu
Arhiv Franca Verovnika*

*Dom na Uršlji gori z
novim prizidkom
Foto: F. Mauer,
Fotolik Celje*

Ugotovitev dneva

Ledinski vrh ali dan presežnikov

Pred nekaj leti sva z Binetom Javernikom obiskala razgledni Goli vrh nad Jezerskim. Takrat sem sklenil, da enkrat junija še pred svitom stopim na bližnji, prav tako razgledni Ledinski vrh, kajti takrat so severna ostenja Skute, Štruce, Dolgega hrbta in Kočne najbolj obsijana z jutranjim soncem. Minevala so leta in nekajkrat sem snubil Bineta, da bi šel z mano, toda za nočni potep ni pokazal pravega zanimanja.

Letos sem se trdno odločil, da želeni vrh končno "osvojim". Ko se je družina Horvat vrnila z mini dopusta v Portorožu, so se obetali trije dokaj lepi dnevi. Izbral sem si najbolj stabilnega in vročega, napovedani so bili celo temperaturni rekordi z veliko vročinsko obremenitvijo. A to me ni motilo, vedel sem namreč, da bom pri dostopu do Ledinskega vrha ves čas hodil ponoči, sestop pa je običajno manj zahteven oziroma naporen.

Dan pred odhodom sem počival in pripravljal fotografsko in planinsko opremo. Spat sem šel s *kurami*, kot se temu reče, kajti v tem času je svetlo do devete ure zvečer. Ampak spanca ni bilo od nikoder, kajti bil sem preveč napet in razburjen od pričakovanja, kaj mi bo prinesel dan presežnikov. Vstal sem pol ure pred polnočjo, se na hitro pripravil in odšel do garaže. Množica zvezd se je dobro videla, kar mi je vplivalo obilo optimizma glede načrtovane fotografiranja.

Vožnja proti Logarski dolini je minila mirno, le v Mozirju sta se v svojem vozilu pretegovala dva policista. Pod slapom Rinka, kjer je parkirišče, sem nase navesil vsa potrebno opremo, ki je seveda bila večinoma fotografska. Prvi koraki so bili še precej negotovi, toda kmalu sem ujel pravi ritem bitja srca in hitrosti hoje. Pot na Okrešelj mi je poznana že iz otroških let, domnevam, da bi tja gor varno prišel tudi brez čelne svetilke ali miže. Pri zavetišču Gorske reševalne službe na Okrešlju je bilo vse spokojno, zato se nisem ustavljal. Bolj se je pot dvigala proti Savinjskemu sedlu, višje se je pomikala luna. Najprej je sramežljivo pokukala levo od Ojstrice, nato pa se je začela hitro vzpenjati in potovati po nebeškem svodu. Del poti v Mrzlem dolu je bil še pod snegom, toda hoja po njem ni predstavljala kakšne večje nevarnosti, kajti naklon snežišča je bil blag, iztek pa dober. Pod Savinjskim sedlom so mi gamsi v opomin poslali nekaj kamenja, ki

Ledinski vrh s
Kočno v ozadju
Foto: Franci Horvat

Vladimir Habjan

pa je padlo mimo markirane poti. Gamsi so običajno samotarji in ne marajo družbe, še posebej ne človeške. Počutil sem se odlično, zato sem bil razmeroma hiter. Na Ledinskem vrhu sem stal že pred peto uro, ravno v času, ko se je začelo barvati obzorje na vzhodu. Zaradi hude vročine v preteklih dneh so bile doline "zapacane" s smogom, više pa je bilo zares lepo. Vsa nebeška dogajanja sem pridno shranjeval v spominsko kartico v fotoaparatu, pri čemer mi je bilo v veliko pomoč fotografsko stojalo. Severna ostenja se sicer niso tako rdeče obarvala, kot sem pričakoval, toda še vedno dovolj za take fotografije, kot sem jih želel.

Marsikdo bi po jutranji pravljici veselo odšel v dolino, toda moj namen ni bil tak. Severna ostenja sem želel dobiti čim bolj v soncu, zato je bilo treba še malce počakati. Najprej sem sklenil vztrajati do sedme ure, toda kar hitro sem ugotovil, da optimalnih pogojev do takrat še ne bo. Naslednjo uro sem se kratkočasil s fotografiranjem rožic, ki jih ni manjkalo. Prevladovali so veliki encijani, nato klinčki in zdravilen ranjak, precej manj je bilo malih encijanov, da ne pozabim omeniti še drugega planinskega cvetja, ki pa ga žal ne poznam.

Ker tudi ob osmi uri še ni bilo pogojev za fotografiranje, sem se odločil, da bom vrh zapustil, ko bo celotno severno ostenje kar najbolj osvetljeno. Vedel sem, da bom imel med vračanjem nekaj težav zaradi vročine, toda takrat si s tem nisem preveč belil glave. Najprej sem se usedel na travno poličko le nekaj metrov stran od vrha. Zaradi "svetle" noči sem skoraj zaspal, kar bi lahko bilo usodno zame; glava bi mi padla na prsi, izgubil bi lahko ravnotežje in se odkotalil po hribu navzdol ... Da sem se zamotil, sem pregledal celo vpisno knjigo in na zadnjo platnico narisal podobo ostenja, ki sem ga fotografiral. A mi je kmalu postalo jasno, da nisem ravno nadarjen risar ...

Okoli desete ure mi je nekaj časa delal družbo planinec iz Slovenske Bistrice, ki je bil pred tem že na Koroški Rinki, a ni ostal dolgo, saj ga je pot vabila naprej, jaz pa sem moral izkoristiti dobre pogoje za fotografiranje severnih ostenij. Napravil sem res veliko posnetkov in upal, da bo vsaj eden izpolnil moja pričakovanja. Postajalo je vedno bolj vroče, zato sem se po več kot petih urah čakanja na dober posnetek poslovil od prijaznega Ledinskega vrha. Najbrž se podobno počutijo lovci, ko v prežah čakajo na divjad.

Niže sem se spuščal, večja je bila toplotna obremenitev, še dobro, da sem si prihranil nekaj vode, da sem si močil ustnice. Med sestopom sem srečal samo dva mlada Francoza, ki sta bila namenjena na Mrzlo goro. Pri avtu so me čakale sveže zaloge vode, ki so izginjale v mojem žejnem grlu. Vožnja domov je bila nekoliko naporna zaradi vročine, toda z mislijo, da me doma čaka mrzlo pivo, sem to malenkost zlahka prezrl.

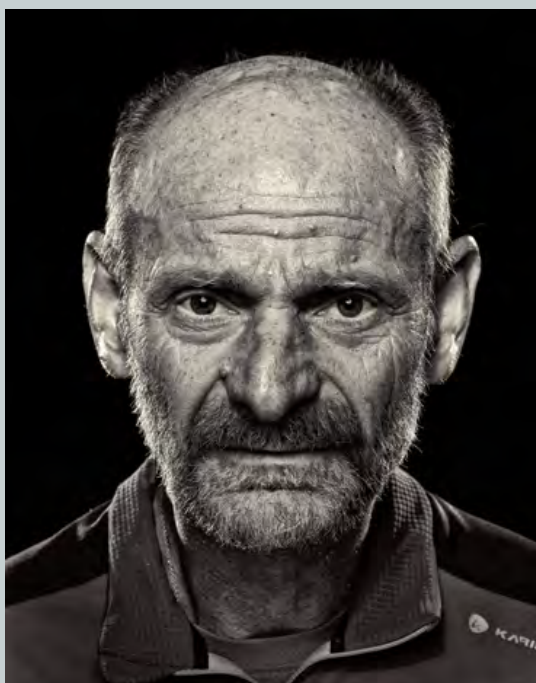
In ugotovitev dneva? Kaže, da je zelo malo ljudi, ki bi šli v hribe sredi noči, še manj pa je takih, ki bi v vročini toliko časa vztrajali na vrhu hriba zgolj zaradi fotografije. ●

Fotografija mi pomeni vse

Pogovor s Francijem Horvatom

Včasih imaš občutek, da nekoga dobro poznaš, saj si z njim v pogostih stikih. Ko pa se vprašaš, koliko veš o njem, si pravzaprav presenečen, ker ni prav veliko povedati. O tem sem razmišljal, ko sem se pripravljal na pogovor z našim stalnim sodelavcem Francijem Horvatom, ki nas oskrbuje s prispevki ter fotografijami.

Franci Horvat je mož mnogih obrazov in dejavnosti. Publicist in fotograf pa tudi alpinist z dolgoletnim stažem, svetovni popotnik in predavatelj. Kot je povedal, je plezal z mnogimi vrhunskimi alpinisti, seveda prejšnje generacije, saj je Franci letnik 1956. Vseh vzponov je v nekaj desetletjih nanizal več kot 600, od tega kar 51 prvenstvenih. Zadnji na seznamu je smer Timšev v Mrzli gori iz leta 2018; preseneča težavnost

Franci Horvat
Foto: Tomo
Jeseničnik

smeri – VII/IV–V, 160 m. Pri teh letih? Čestitke! Od leta 1985 je bil na vrsti odprav od Alp, Turčije, Kenije in Tanzanije, Peruja, Bolivije do Himalaje. Prepotoval je mnoge dežele, od Avstralije, ZDA, Mehike, Šrilanke,

Ekvadorja (Galapagos), Kube, Egipta, Tunizije, Tajske, Filipinov do mnogih evropskih držav. Do leta 2016 je imel status samostojnega kulturnega delavca na področju fotografije, istega leta se je tudi upokojil.

Kaj v življenju najraje počnete?

To, kar počnem zdaj: fotografiram, pišem, predavam in potujem.

Kakšna je vaša povezava z gorami?

Izjemna! Že v mladosti sem rad zahajal v gore, zadnja leta pa so moji nočni pohodi na vrhove, kjer čakam sončne vzhode, nekaj posebnega. Ves balast, ki se mi nabere med letom, na ta način predelam oziroma se očistim plevla. Res pa je, da se kar hitro nabere nov balast in je treba postopek ponoviti.

Vaš najljubši kotiček oz. najljubša dejavnost v gorah?

Do pred kratkim je bilo plezanje v Frenkovih ploščah (platah) v Mrzli gori, sedaj pa prehaja v fotografiranje. Izjemno zanimivo območje so Zabrožnica, Matkova kopa, Mirtovički potok na robu Bele krajine.

Vaš moto v življenju?

Kar delaš, delaj pošteno. Najprej moraš biti pošten do sebe, šele nato si lahko do drugih. Še vedno mi je najbližja Nejčeva misel: "Bolje je biti en dan kot lev kot vse življenje kot ovca."

Kako ste začeli sodelovati s Planinskim vestnikom?

Če sem popolnoma odkrit, ne vem točno, katerega leta, vem pa, da sem napisal prispevek o Matterhornu, ki je bil nato nekaj časa pri uredniku. Po prihodu

iz Peruja leta 1991 sem na vsake toliko poslal kakšno fotografijo in napisal članek.

Zakaj sodelujete s PV?

Revija je dobra, z zanimivimi prispevki in večinoma odličnimi fotografijami. Sodelovanje s *Planinskim vestnikom* me radosti in obenem bogati.

Kako in kje ste začeli plezati? Kaj vas je gnalo v stene?

Zanimivo je bilo, da me je razrednik osmega razreda navdušil za plezanje. Pri Mozirski koči je bila skala, na kateri smo se malce preizkušali. Nato so prišla na vrsto brezpotja Kamniško-Savinjskih Alp, kjer je bilo pogosto treba vsaj malo poplezati, kar me je izjemno veselilo, počutil sem se nebeško. Vse bolj sem spoznaval, da bo vsaj za nekaj časa plezanje moj prvi šport. Leta 1976 sem se vpisal v alpinistično šolo Alpinističnega odseka Celje. Moj prvi vzpon je bil Južni raz Ojstrice 27. marca 1976.

Plezali ste z mnogimi vrhunskimi alpinisti. S katerimi ste se najbolj ujeli?

Če naštejemo le vrhunske alpiniste, sta to Franček Knez in Jože Zupan. Če pa izberem med vsemi alpinisti, s katerimi sem plezal, bi izbral Bineta Javernika.

Imate v spominu kak poseben vzpon? Brali smo o težavnem vzponu v Ledenki ...

Poleg Ledenke bi omenil še vzpon v smer Timšel leta 2018 (objavljeno v PV 10/2018) ter vzpon na Artensonraju v Peruju. Med zelo zanimive sodita oba vzpona na Matterhorn, eden po grebenu Hörnli, drugi pa prečenje z italijanske na švicarsko stran.

Raduha

Foto: Franci Horvat

Kaj štejete za svoj največji uspeh, kje ste se najbolje počutili: v Himalaji, južni Ameriki, v Alpah? V kakšnih stenah oz. razmerah?

Za največji uspeh štejem zagotovo Ledenko, če pa moram izbirati celine, je to Južna Amerika, kajti tam nekako čutim korenine. Najprej so mi zelo blizu njihovi Indijanci, nato prekrasne gore. O Cordilleri Blanci in njenih vrhovih sem sanjal zelo dolgo. Najprej sem rad plezal v kopni skali, z odpravami se je to malce spremenilo. Zadnje čase pa zelo rad zahajam v zaledenele slapove.

Kaj je danes v največji meri Franc Horvat: alpinist, popotnik, publicist ali fotograf? In kaj je bil v preteklosti?

Zagotovo fotograf. Vse bolj postajam alpinistični upokojenec, kajti prihajajo leta, ko bo treba počasi izpreči. Rad sicer tudi pišem, potujem in predavam, a mi to ne pomeni toliko kot fotografija. Pri fotografiji res zelo zelo uživam, še posebno v gorski, če mi uspe ujeti kakšen poseben trenutek, npr. izbruh slapa Govic ali ko sonce posije skozi Matkovo ali Prisojnikovo okno ...

Kako se pripravite na dobro gorsko fotografijo? Kakšni občutki vas prevevajo ob uspeli fotografiji?

Običajno gre za sončne vzhode, zato se je treba res temeljito pripraviti. Najprej preverim vremensko napoved, nato pregledam fotografije dotične gore in jih preučim. Na spletu si pogledam program, ki kaže, kje bo sonce vzslo in ob kateri uri. Treba je preučiti pot,

da bom pravočasno na vrhu, če se le da uro ali vsaj pol ure pred sončnim vzhodom. Če se mi vse poklopi, so občutki božanski in jih je težko opisati.

V letih 2015–2016 ste opravili Grintovo pot, ki smo jo objavili tudi v Vestniku (PV 5/2017). Kaj vas je gnalo na to pot? Ali spremljate, če kdo hodi po njej?

Grintovo pot sem že dolgo, dolgo nosil v sebi. Mislim, da sem nekje omenil, da če imajo Julijske Alpe pot PP (Planica–Pokljuka), zakaj ne bi imele še Kamniško-Savinjske Alpe svoje poti. Kot alpinistu in ljubitelju brezpotij so mi bile določene steze (brezpotja) dobro poznane, zato mi je bilo na poti mnogo lažje. Kolikor mi čas dopušča, spremljam to mojo pot, na kateri so se preizkusili že nekateri ljubitelji brezpotij. Nekaj se jih je že izgubilo, kajti predel okoli Frenkovih plošč je kar zahteven, sicer pa slišim samo pohvale. Če bo kdaj izšel vodniček, o čemer smo se že pogovarjali, bi bilo treba določene predele fotografirati in vrisati potek poti, da bo manj orientacijskih težav.

Ali vam je znana podobna pot RMK – pot iz Robanovega v Matkov kot avtorja Mira Jurka - Medota, ki je objavljena tudi na spletu in o čemer smo pisali v novembrskem Vestniku?

Če sem odkrit, sem le slišal zanjo, drugače pa je s potjo KK Andreja Stritarja, ki jo poznam že dolgo. Opažil sem, da se Grintova pot in RMK na nekaj mestih prekrivata, kar se mi zdi zanimivo. Ljubitelji brezpotij imamo podoben čut za lepoto naravnih prehodov in skritih koticov, odmaknjenih od obljudenih poti. ○

*Slap Peričnik pozimi
Foto: Franci Horvat*

Pogosta nenadna obolenja

Kako jih prepoznati in kako ukrepati

Šestdesetletni gospod Stanko se nekega sončnega nedeljskega jutra z ženo odpravi na izlet. Odločita se, da se bosta povzpela na Sv. Jakoba nad Medvodami, saj mu je zdravnik svetoval redno zmerno telesno aktivnost, kljub temu da je že nekaj let srčni bolnik. Stanku gre sprva dobro, malo se zadiha, a po krajšem počitku lahko spet nadaljuje pot. Na vrhu sedeta na klop, iz nahrbtnika vzameta nekaj hrane in ob malici uživata v razgledu. Čez nekaj časa začne Stanko tožiti: "Tišči me v prsih, kot da bi se mi nekdo usedel na prsni koši!" Postaja vse bolj bled in obliva ga znoj.

Žena se zelo ustraši, saj Stanka še nikoli ni videla v tako slabem stanju. Tudi ko se za deset minut uleže na klop, bolečina ne popusti. Še naprej ga močno tišči in boli za prsnico, bolečina se je začela širiti tudi v vrat. Pravi, da težko diha. Postane mu slabo in nato tudi bruha. Kaj se dogaja s Stankom? Kako naj ukrepa žena?

Srčni infarkt

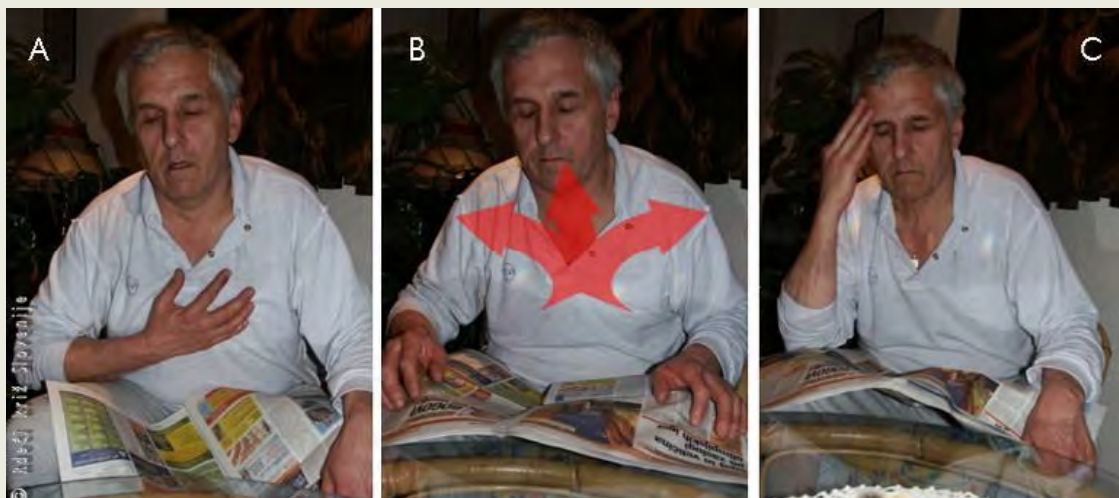
Venčne (koronarne) arterije oskrbujejo srce s krvjo; tako mu dovajajo hranila in kisik. Če katero od teh arterij ali njenih vej zapre krvni strdek, ostane del srca brez hranil in kisika. Pomanjkanje kisika v delu srčne mišice zaznamo kot bolečino za prsnico. Če zapora žile s strdkom traja nekaj časa, slabo prekravljeni del srčne mišice lahko začne odmirati, čemur pravimo srčni infarkt ali srčna kap. Tako srce še bije, a se slabše krči in je nagnjeno k nastanku motenj srčnega ritma (aritmij), te pa lahko vodijo v srčni zastoj. Srčni infarkt NI enako srčni zastoj! Infarkt pomeni slabše delovanje srčne mišice, ki lahko povzroči srčni zastoj, če ga ne prepoznamo dovolj zgodaj in ga ne

zdravimo. S hitrim ukrepanjem ob simptomih srčnega infarkta torej srčni zastoj lahko preprečimo. Če infarkt napreduje v srčni zastoj, oseba izgubi zavest in preneha dihati. V tem primeru je treba nemudoma začeti izvajati temeljne postopke oživljanja, kot smo se naučili v eni izmed prejšnjih števil *Planinskega vestnika*.

Kako prepoznamo srčni infarkt? Tipičen srčni infarkt se kaže z bolečino za prsnico, ki se navadno pojavi v mirovanju ali ob najmanjšem telesnem naporu in je po značaju tiščoča, pekoča ali stiskajoča. Praviloma je huda, ni umeščena le v eno točko, ampak boli širše področje prsnega koša. Bolečina se lahko širi tudi v vrat, zgornji okončini, med lopaticami ali v zgornji del trebuha. Ni odvisna od dihanja ali položaja telesa. To pomeni, da se z dihanjem oz. s spremembo telesnega položaja ne spreminja, ves čas boli enako, nič je ne omili. Tudi po počitku ali uporabi nitroglicerina ne popusti. Bolečino pogosto spremljajo splošno slabo počutje osebe, občutek težkega dihanja, bledica, znojenje, lahko tudi slabost in bruhanje. Pri manjšem deležu ljudi, ki doživijo srčni infarkt, je

Oseba s srčnim infarktom.

Vir: Ahčan Uroš. Prva pomoč: priručnik s praktičnimi primeri.

prsna bolečina netipična ali je celo ni (predvsem pri starostnikih, sladkornih bolnikih, ljudeh po operaciji na odprtem srcu). Takrat je navadno v ospredju občutek težkega dihanja in znojenje.

Kako ukrepamo? Ko prepoznamo ali sumimo, da gre za srčni infarkt, moramo nemudoma poiskati zdravniško pomoč – takoj poklicati na 112. Nato osebo pomirimo, jo posedemo ali položemo, kakor ji najbolj ustreza. Pomembno je, da oseba miruje! Ne izpostavljamo je nikakršnim telesnim naporom, da se stanje ne poslabša. Bolnika sami NE vozimo do zdravnika, še manj sme voziti sam! Vedno počakamo nujno medicinsko pomoč, ki v primeru srčnega zastoja med prevozom v bolnišnico nemudoma začne izvajati temeljne postopke oživljanja. Med čakanjem na reševalce lahko damo bolniku tableto aspirina, če nanj ni alergičen. Če gre za srčnega bolnika, ki ima pri sebi pršilo nitroglicerina, mu lahko damo vpih pod jezik, in to ponovimo čez pet minut, če bolečina vztraja. Kadarkoli o dajanju zdravil nismo prepričani, je dobro, da se o tem prej posvetujemo z zdravnikom s klicem na 112. Ključno je, da ostanemo ob bolniku, ga pomirimo, poskrbimo, da miruje, in pripravimo njegovo medicinsko dokumentacijo, če jo ima (stari izvidi, seznam zdravil ipd.). Počakamo na ekipo nujne medicinske pomoči. Če pred prihodom ekipe pride do srčnega zastoja, preverimo odzivnost osebe in dihanje. Če je oseba nezavestna in ne diha, začnemo oživljati. Če ima kdo proste roke, naj na telefonsko številko 112 sporoči, da je prišlo do spremembe stanja in da ste osebo začeli oživljati. Kadar posumimo, da gre za srčni infarkt, nikar ne odlašajmo, ampak takoj pokličimo na 112!

Možganska kap

Možganske arterije oskrbujejo možgane s krvjo. Če pride do zapore ene od teh arterij ali ene njenih vej (ishemična možganska kap) ali pa do razpoka ene od arterij in krvavitve v možgane (hemoragična možganska kap), del možganov ostane brez krvi, s tem pa brez kisika in hranil. Zaradi nezadostne oskrbe dela možganov s krvjo pride do motenega delovanja možganov, nenadno se pojavijo nevrološki znaki.

Simptomi in znaki možganske kapi se navadno pojavijo hitro, v nekaj sekundah do minutah, kako se kažejo, pa je odvisno od tega, kateri del možganov je zaradi nezadostne prekrvitve prizadet.

Kako prepoznamo možgansko kap? Pri prepoznavi znakov možganske kapi si lahko pomagamo z besedo GROM: G – govor (prizadet govor: nerazumljiv, zatikajoč ali neustrezen govor), R – roka (delna ali popolna ohromelost ene roke, lahko tudi noge), O – obraz (povešen ustni kot oz. asimetrija obraza), M – minuta ali mudi se (takojšen klic na 112).

S preprostim testom lahko preverimo zgoraj navedeno. Za preverjanje govora osebi naročimo, naj za nami ponovi preprost stavek, npr.: "Rad hodim v hribe." Zdrav človek ga bo z lahkoto ponovil, medtem ko si ga bo človek, ki je pred kratkim doživel možgansko kap, težko zapomnil, s težavo ponovil, govor bo zatikajoč ali pa stavka sploh ne bo zmožl ponoviti. Lahko se zgodi tudi, da nam bo odgovoril nekaj povsem neustreznega, nepovezanega s tem, kar smo mu naročili. Nadalje osebi lahko naročimo, naj iztegnjeni roki dvigne predse v višino ramen. Zdrav človek bo to storil z lahkoto in roki v tem položaju dalj časa tudi zadržal. Človek, ki je utrpel možgansko kap, pa ene roke sploh ne bo mogel dvigniti ali pa mu bo ta takoj omahnila. Osebo prosimo, da se široko nasmehne. Pri zdravem človeku bosta ustnici simetrični, pri osebi z možgansko kapjo pa bo ob nasmehu en ustni kot ostal povešen (asimetrija pri nasmehu). Ko pri osebi posumimo, da bi lahko šlo za možgansko kap, nemudoma pokličemo nujno medicinsko pomoč na 112, saj je učinkovitost zdravljenja poleg vrste možganske kapi, ki jo je utrpel bolnik, odvisna predvsem od tega, kako hitro oseba z možgansko kapjo pride v bolnišnico.

Od tega, kateri del možganov je utrpel možgansko kap, je odvisno, s kakšnimi znaki se bo ta izrazila, a nanjo vedno posumimo pri osebah, pri katerih se nenadoma pojavijo govorne motnje (motnje izražanja ali razumevanja), delna ali popolna ohromelost polovice telesa, motnje občutka po eni polovici telesa, motnje ravnotežja in koordinacije (zaradi nenadne ohromelosti polovice telesa lahko oseba izgubi

Pomoč pri prepoznavi osebe z možgansko kapjo – GROM.

Vir: <https://medover.net/clanek/jutri-na-evropski-dan-osvescanja-o-mozganski-kapi-okoli-ljubljane/>.

ravnotežje in pade), lahko pride tudi do motenj vida, glavobola, slabosti in bruhanja (predvsem pri zno-trajmožganskih krvavitvah in krvavitvah v možgan-ske ovojnice).

Kako ukrepamo? Pri možganski kapi je ključna prepoznavna in takojšen klic na 112! Med čakanjem na ekipo nujne medicinske pomoči bolnika namesti-mo v udoben položaj, ga pomirimo, pripravimo nje-govo medicinsko dokumentacijo in zdravila, ki jih prejema. Bolnik naj zaradi morebitnega posega, ki ga čaka v bolnišnici, ne je in ne pije.

Zapora dihalne poti s tujkom

Zapora dihalnih poti s tujkom je nevaren dogodek, ki vodi v težko dihanje, lahko pa tudi v zadušenje in smrt, zato moramo hitro in pravilno ukrepati. Do zapore pride najpogosteje pri otrocih med igro, ko v dihala pomotoma zaide kakšna igrača (v usta dajo

5 udarcev med lopatici

5-krat Heimlichov prijem

Če delna zapora dihalnih poti preide v popolno za-poro ali pa je zapora dihalnih poti že od začetka po-polna (tujek popolnoma zapira svetlino grla/sapnika, ni prostora za prehod zraka), kašelj postane neučin-kovit. Taka oseba se začne dušiti, lahko pomodri v obraz, ne more odgovoriti, lahko le prikima, kašelj slabi. Takrat moramo hitro ukrepati in namesto kašlja odpraviti zaporo dihalnih poti. Začnemo s peti-mi udarci med lopatici. Postavimo se ob osebo, jo z eno roko primemo okrog pasu in jo nagnemo neko-liko naprej, z drugo roko pa petkrat udarimo med lo-patici. Udarci morajo biti sunkoviti, udarjamo s peto dlani (trši del dlani, kjer so zapestne kosti). Če to ni uspešno, petkrat izvedemo Heimlichov prijem: po-stavimo se za osebo, nagnemo jo nekoliko naprej, z rokama jo objamemo okrog pasu; eno roko stisnemo v pest, z drugo roko objamemo svojo pest, palca naj bosta obrnjena proti trebušni steni; na ta način skle-njene roke položimo bolniku na trebuh približno na sredino med popkom in žličko; sunkovito potisnemo trebušno steno bolnika navznoter in nato navzgor proti sebi, kot da bi s tem gibom želeli narisati črko J (sunek navznoter in navzgor); ta manever ponovi-mo do petkrat. Če nam zapore dihalne poti ni uspe-lo razrešiti, ponovimo pet udarcev med lopatici. Če spet nismo uspešni, petkrat ponovimo Heimlichov prijem. Z izmeničnimi petimi udarci med lopatici in petimi Heimlichovimi prijemi nadaljujemo, dokler tujek ne zapusti dihalnih poti. Heimlichovega prijema ne izvajamo pri nosečnicah in dojenčkih (mlajših od enega leta)! Pri dojenčkih namesto Heimlichove-ga prijema s kazalcem in sredincem petkrat pritisne-mo na prsnico kot pri oživljanju dojenčka. Če nam dihalne zapore ne uspe razrešiti, oseba izgubi zavest in preneha dihati. Takrat nemudoma pokličemo 112 in začnemo z oživljanjem.

Kaj smo se naučili?

Spoznali smo nekaj pogostih in življenje ogrožajo-čih nenadnih obolenj in načinov, kako ukrepati, če se bomo kdaj srečali z njimi. Če smo pozorno prebrali članek, zdaj vemo, kaj se je zgodilo Stanku. Najver-jetneje gre za srčni infarkt, zato mora njegova žena takoj poklicati na 112 in opisati, kaj se dogaja z njim. Stanko naj ostane, kjer je, ponj bo prišla reševalna ekipa, ta čas pa mora mirovati. Ekipa nujne medicin-ske pomoči bo tam zelo hitro, saj gre za resno stanje. Vso srečo, Stanko! ●

Viri:

- 1) Ahčan, U. 2006. *Prva pomoč: priručnik s praktičnimi primeri*. Ljubljana: RK Slovenije.
- 2) *Jutri na evropski dan osveščanja o možganski kapi okoli Ljubljane*. [medomrežje]. [citirano 15. 9. 2019]. Dostopno na naslovu: <https://med.over.net/clanek/jutri-na-evropski-dan-osvescanja-o-mozganski-kapi-okoli-ljubljane/>.
- 3) *Prva pomoč pri zapori dihalnih poti s tujkom*. [me-domrežje]. [citirano 15. 9. 2019]. Dostopno na naslovu: http://www.pomagamprvi.si/Obnovi_znanje_prve_pomoci/Prva_pomoc_pri_zaporidihalnih_poti_s_tujkom/.

kočko, frnikolo, kovanec ipd. in jo/ga vdihnejo), pri odraslih pa med jedjo, ko del hrane pomotoma zaide v grlo oz. sapnik, zlasti med sočasnim hranjenjem in zavzetim govorjenjem.

Kako ukrepamo? Če je zapora dihalne poti le del-na (tujek ne zapira celotne svetline grla/sapnika ali pa zaide v eno izmed sapnic in tako del dihalnih poti ostaja odprt za prehod zraka), oseba začne kašljati. Takrat je naša naloga, da kašelj spodbujamo, saj je to najučinkovitejši naravni mehanizem oz. refleks, ki poižkuša tujek iztisniti iz dihalnih poti. Oseba lahko diha, kašlja in če jo vprašamo, ali se duši, odgovori z "da".

Vira slik:
http://www.pomagamprvi.si/Obnovi_znanje_prve_pomoci/Prva_pomoc_pri_zaporidihalnih_poti_s_tujkom/.

Potomstvo

Letošnje aprilsko vreme je bilo vzrok moje nestrpnosti, ker že nekaj časa nisem šel na pomladanski fotolov. Končno je nekaj sonca ponudilo boljše pogoje za fotografiranje prostoživeče divjadi.

Še v temi prvega napovedano sončnega dne sem s škornji na nogah in z opremo v rokah zakoračil po mokri travi proti znanim lokacijam. Oprezajoč za zanimivimi kadri in morebitnimi znaki življenja, sem stopical med prostranimi polji in travniki, ki so se v daljavi združevali z gozdom. Vesel sem bil za jutro brez dežja, ki mi je omogočilo vsaj sprehod v popolni tišini in miru. Jutro je napovedalo dan. Svetloba je razkrivala sence. Rosa je puhtela v meglice. Gibal sem se, če sploh, vedno počasneje. Najraje bi bil neviden in neslišen. Počasi sem se vračal proti avtomobilu. Misleč, da sem vsaj pretegnil zaspane in polenjene ude, se mi je pogled ustavil na mladi, v roso odeti pšenici. Sredi njive sem zasluči nekaj bolj gostega, živega. Čez hip sem gmoto razpoznal kot poljskega zajca. No, videl sem le njegove navzgor štrleče uhlje. Ni me videl, ker je glavo tiščal v pšenico, s katero si je tešil lakoto. Obmiroval sem. Samo z očmi sem oprezujoč motril okolico in zaznal še en par uhljev. A pasla sta se daleč, predaleč za fotografiranje. Ostal sem negiben, saj bi se z najmanjšim premikom izdal. Samo opazoval sem. Žal sta z zajčjo eleganco odskakljala v napačno smer. Proti gozdu. Izpostavljenost na odprtem jih nagonsko usmeri v zakritost. Lačen in naveličan stanja pri miru sem se odločil, da pridem naslednji dan na isto polje, z upanjem, da bom morebiti imel več sreče. Prvem dnevu je sledila noč in svit jutra me je našel nemirnega med moko pšenico, kjer sta se prejšnji dan mudila dolgouhca. V dvomu, ali bo tudi ta dan prinesel le sprehod, se je zamajalo pšenično bilje in proti meni se je pognal dolgouhi poljski zajec.

Spraševal sem se, le kaj je zajcu, da gre tako hitro proti človeku, ko je za njim priskakljal še eden in tik za njim še eden. Torej sem hkrati videl tri premočene dolgouhce, ki so hitro skakali drug za drugim, kot da so na dirki, kjer gre za življenje ali smrt. Mimo so švigali, kot da me ne vidijo, iz rosne pšenice na poljsko pot do gozdiča in spet proti meni na plano. Takoj mi je bilo jasno, kaj pomeni to lovljenje. Bilo je jutro, ko sem bil priča parjenju. Verjetno je bil čas parjenja na višku, saj sem nemoteno pritiskal prožilec in posnel nekaj utrinkov iz zajčjega življenja, ne da bi se zajci pustili motiti. Njihov tek je bil zelo hiter. V taki naglici mi je uspelo ujeti le nekaj prizorov. V bistvu sem jih tudi jaz s fotoaparatom le lovil in upal, da bom kaj zabeležil. V zadnjem krogu sta na plano pritekla dva. Par. Sosednjo preorano njivo sta izbrala za zajčjo skrb za potomstvo. Parjenje se je odvijalo zelo hitro, na kratko. Sekunda ali dve, in že je samica "odvrgla" samca. Poskušal sem zabeležiti, kar mi je bilo dano videti. V nekaj sekundah je bilo konec. Zajca sem še videl v zraku, kako "frči" proč od samice. Vprašal sem se, ali se je naveličal, ko se je zajklja že umaknila v goščavo. Zajec ji je takoj sledil. Skrbelo me je, kako sem zabeležil videno. Kako je bilo z nastavitvami fotoaparata? Ali bo sploh kaj videti? Sem imel mirno roko? Med tem preverjanjem je priteknel tretji dolgouhec. Zamudil je le nekaj sekund, a dragocenih. Kje se je mudil? Postavil se je na zadnji nogi in zrl v goščavo, kamor je odhitel par. Verjetno počivati. Ni ju bilo več na spregled. Vse je postalo mirno in tiho. Le jaz sem vznemirjeno opazoval na zaslonu, kaj se je shranilo pri tako šibki svetlobi. Večkrat sem opazoval parjenje poljskih zajcev, a od daleč. Tako blizu sem izbrane trenutke iz njihovega življenja videl prvič. Upam, da mi bo dan še kakšen lep trenutek v naravi. ○

Mateja Kišek

Gašperjev kostanj

Najdebelejše slovensko drevo

"Drevesa samo na videz molčijo. V deblu nenehno z listi govorijo, s koreninami šepetajo v zemljo in z vrhov vprašujejo nebo, kam ptice jeseni letijo." (Bina Štampe Žmavc: Čaroznanke)

Slovenija se ponaša s številnimi drevesnimi naravnimi vrednotami, ki so posejane po vseh koncih naše domovine. Nekatera drevesa so visoka, druga posebno oblikovana, nekateri so mutanti, spet druga izjemno stara. Najdebelejši med vsemi dendrološkimi posebnostmi pa je evropski pravi kostanj, z ljudskim imenom Gašperjev kostanj.

Ko je bil Gašperjev kostanj le eno izmed številnih dreves v gozdu ...,

... je minilo že kar nekaj desetletij. Iz navadnega kostanja je nastalo drevo, ki nosi s seboj posebno zgodbo. Pisalo se je leto 1976, ko je v reviji *Pionir* izšel razpis za popis posebnih dreves v okolici. Razpis je bil primarno namenjen mladim, vendar se je nanj prijavil

tudi domačin iz Radeč Pavel Kavšek. Drevo je vzbudilo zanimanje strokovnjakov, saj je bilo med najdebelejšimi opisanimi drevesi. Pavel Kavšek je skupaj z naravovarstvenikom Petrom Skobernetom Gašperjev kostanj prvič natančno opisal in premeril. Prva izmera obsega drevesa iz leta 1988 je znašala 10,57 metra. Drevo je bilo najprej vpisano v sezname naravne dediščine, nato pa leta 1998 zavarovano z Odlomkom o razglasitvi kulturnih spomenikov in naravnih znamenitosti v Občini Radeče ter razglašeno za naravni dendrološki spomenik državnega pomena.

Mogočno drevo raste na Močilnem, majhni vasi nad Radečami. Cerkvica sv. Miklavža stoji prav na vrhu Močilnega, poleg nje pa se pne velika lipa, tudi dendrološki naravni spomenik. Malokatera

Gašperjev kostanj, dendrološki naravni spomenik državnega pomena, je z 11,1 metra obsega v prsni višini najdebelejše slovensko drevo. Arhiv Mateje Kišek

slovenska vas se lahko pohvali s tako številčnimi in prijetnimi druženji vaščanov, v katerih se zrcali spoštovanje drug drugega. Gašperjev kostanj se bohota na domačiji Kiškovih, do koder se iz doline reke Sopot pride po dvokilometrski ovinkasti poti. Spred domačije se razprostire razgled na zasavski Triglav – Kum in na Svibno z razvalinami nekdanj pomembnega gradu Ostrovrharjev. Ime so si ti graščaki izbrali popolnoma pravilno, saj tako ostrega vrha, kot je vzpetina, na kateri so zgradili svoj grad, ne boste našli daleč naokrog.

Najdebelejše slovensko drevo

Zadnje uradne izmere Gašperjevega kostanja so bile opravljene v maju 2019 in so pokazale kar 11,1 metra obsega na prsni višini drevesa (1,3 metra). S tem je Gašperjev kostanj postal najdebelejše slovensko drevo. Drevo je sicer razvejano v štiri vrhove, ki so med seboj povezani s pletenico, kar omogoča večjo stabilnost v ekstremnih vremenskih razmerah (večje količine snega, žled, hud veter ...). Drevo je še vedno zelo dobri kondiciji, kljub temu da ga že kar nekaj desetletij napada kostanjev rak, ki se je bliskovito razširil tudi drugod po slovenskih gozdovih. To povzroča sušenje posameznih vej in zmanjšuje odpornost, vendar se korenjak bori s svojo izjemno življenjsko energijo, poganja nove veje, se obrašča. Na njem sta bili odkriti tudi dve vrsti gliv, žvepleni lepolutnjičar in jetrasta cevača, ki se razraščata po deblu in nekoliko slabita odpornost, kar je pričakovani pojav v njegovih letih. Drevo nudi dom številnim pticam, npr. lesne sove so že desetletja stalne prebivalke kostanjevih duplin, saj lahko v njegovi široki krošnji v miru vzgajajo svoje mladiče. Drevo pa je tako veliko, da mnogim malim živalim predstavlja ves življenjski prostor.

Skoraj štiristo let bogate zgodovine

Po ocenah strokovnjakov naj bi Gašperjev kostanj štel častitljivih 350 do 400 let. Točnega leta začetka njegove mogočne rasti žal ne bomo mogli nikoli izvedeti. Samo predstavljamo si lahko, kaj vse je že preživel in kaj vse bi nam lahko povedal, če bi znal govoriti naš jezik ali pa če bi mi razumeli njegovega. Morda se je okoli njega sprehajal že sam Janez Vajkard Valvasor, ko je hodil po deželi Kranjski in pisal o njenih lepota. Preživel je čase, ko se slovenskemu gozdu ni godilo dobro. Pred 250 leti je bila bližnja Jatna – velik smrekov gozd, ki je danes ponos domačinov in gozdarjev, popolnoma izsekana. Gašperjev kostanj je to uničevanje gozdov samo nemo opazoval in čakal, če bo morda pod udarci sekire padel tudi on sam. Pa ni. Obstal je in postal še močnejši. Preživel je obe svetovni vojni in trepetal ob eksploziji dveh bomb med drugo vojno, ki naj bi bile namenjene uničenju Zidanega Mosta, pristale pa so na Močilnem tik nad Kiškovo domačijo, le dobrih sto metrov stran od njegove krošnje. Še danes so v gozdu vidne globoke jame – posledice eksplozij, ki jih čas zlepa ne bo zasul. Pred približno štiridesetimi leti je drevo zadela strela in osrednji

vrh se je začel sušiti. Ja, veliko je kostanj doživel in preživel.

Gašperjev kostanj ponosno nosi ime svojih lastnikov, ki si ime Gašper podajajo kot štafeto palico iz ene v drugo generacijo. Pred skoraj 150 leti se je prvi Gašper kupil to domačijo in se preselil na Močilno. Takrat je kostanj postal ponos in zaščitni znak generacij Kiškovih vse do danes, ko na domačiji živi že peta generacija Gašperjevih. Pod drevesom so se odvijali *pušelsanki oz. veselice*, na katerih se je pilo tudi domače češnjevo žganje. Kdove koliko ljubezenskih zgodb je drevo tiho skrilo v svojo krošnjo. Gospodinje od nekdanj pripravljajo slastno pecivo s kostanjem, potice, marmelade, pireje, diši po domačih piškotih in domačih tortah. Kostanjev liker po domačem receptu iz plodov Gašperjevega kostanja pa je tista pika na i, ki obiskovalcu pomaga občutiti drevo v vsej polnosti, z vsemi čutili.

In danes ni pod Gašperjevim kostanjem nič drugače kot včasih, torej je pod njegovo krošnjo velikokrat zelo veselo. Kostanj pa ob tem tiho šelesti in radostno nudi globoko senco vsem, ki pridejo v njegov objem.

Podpis pisma o nameri za nadaljnje gospodarjenje z Gašperjevim kostanjem

Gašperjev kostanj je v zadnjih letih deležen posebne zaščite, saj je v interesu širše družbe, da se drevo ohrani čim dlje v čim boljšem stanju. Enajstega maja je pet podpisnikov za dobo petih let podpisalo pismo o nameri za nadaljnje gospodarjenje z Gašperjevim kostanjem. Dogodek je organiziral in vodil revirni gozdar Jože Prah, ki je tudi idejni oče te zamisli o povezovanju različnih sodelujočih strani. Drevo zaradi svoje starosti in velikosti potrebuje nekaj pomoči, zato je strokovnjak arboristike iz podjetja Tisa zbranim na dogodku predstavil načrt sanacije Gašperjevega kostanja, ki naj bi se uresničil v jesenskem času. Kakor staremu drevesu pritiče, se mu suši nekaj vej, ki jih bo treba odžagati, vrhove krošnje pa bodo ponovno povezali s pletenicami, da bo drevo lažje kljubovalo vsem morebitnim vremenskim nevšečnostim.

"Rad bi videl njegove oči ..."

Drevesa govorijo in čutijo. Tomaž Pengov v pesmi *Drevo* takole lepo pravi:

"... Rad bi slišal, kako se zasmije,
ko mu ptice naselijo veje,
ko ga zjutraj sonce pogreje,
ko svež veter v krošnjo zaveje.
Rad bi začutil, kako zadrhti,
ko ga zima ogrne v belo,
ko spomladi zeleno šumi,
rad bi videl njegove oči."

Prepričana sem, da je ob ponovnem podpisu pisma o sodelovanju pri nadaljnjem gospodarjenju z drevesom Gašperjev kostanj še posebej veselo zašelestel. Skoraj videli in čutili smo lahko to veselje vsi, ki smo se tistega dne zbrali pod krošnjo kralja vseh slovenskih dreves. ●

V preteklosti so lastniki na drevo namestili stopnice, po katerih lahko obiskovalec pride v krošnjo drevesa, danes pa so samo še okras, saj je za drevo najbolje, da ga opazujemo od daleč. Arhiv Mateje Kišek

Jana Kus
Veenvliet¹

Najdemo jih tudi v gorah

Invazivne tujerodne rastline

V gorskem svetu najdemo večja sklenjena območja neokrnjene narave, kar je pogosto eden izmed motivov za obiskovanje gora. Čeprav je vpliv človeka v gorah manjši kot v nižinah, pa tu in tam vseeno naletimo na jasne znake našega vpliva. Med njimi so tudi tujerodne vrste – vrste, ki jih je človek namerno ali nenamerno prenesel iz njihovega prvotnega območja razširjenosti.

¹ Zavod Symbiosis, projekt LIFE ARTEMIS.

Pozno poleti ob potokih pogosto naletimo na žlezavo nedotika, ki jo prepoznamo po velikih vijoličastih cvetovih. Arhiv Zavoda Symbiosis

Morda bi kdo celo pomislil, da te vrste biotsko pestrost povečujejo, vendar je učinek vsaj nekaterih tujerodnih vrst prav nasproten. V novem okolju se lahko odzivajo popolnoma drugače kot v svoji domovini, začno se močno širiti in izrinjati domorodne vrste. Biotske pestrosti ne povečujejo, temveč jo zmanjšujejo. Tujerodne vrste, ki imajo negativne vplive na okolje, imenujemo invazivne tujerodne vrste in jih obravnavamo kot eno ključnih groženj biotski raznovrstnosti.

Širjenje s pomočjo človeka

Včasih je prav presenetljivo, kako tujerodne rastline dosežejo odmaknjene predele; a vsaj pri začetni naseilitvi jim na tak ali drugačen način pomagamo ljudje. Številne tujerodne rastline uporabljamo v okrasne namene in v gorskem svetu so te nemalokrat sajene ob planinskih postojankah ali ob obeležjih. V ugodnih razmerah se lahko od tam razširijo v naravno okolje in oblikujejo trajne populacije.

Na tujerodne vrste vse pogosteje naletimo tudi ob gorskih cestah. Tja so največkrat zanesene s peskom za utrjevanje cest, v katerem so prisotna njihova semena ali manjši delci korenika. V zadnjih letih je zaradi intenzivnejše sečnje in sanacije gozdov pomemben vir vnosa tujerodnih vrst tudi gozdarska mehanizacija.

Z odpiranjem strnjenih gozdnih sestojev pa v gozdu nastajajo ugodni pogoji za rast nekaterih invazivnih tujerodnih rastlin, ki se na presvetljenih tleh hitro ustalijo in oblikujejo strnjene sestoje. Ti so lahko že v nekaj letih tako gosti, da so spodnje plasti popolnoma zastrite in domorodne rastline ne morejo več vzkliti. Naravno pomlajevanje takšnega gozda je močno okrnjeno in njegova prihodnost negotova.

Z vodo gre še hitreje

Ena od invazivnih tujerodnih vrst, ki jo bomo poleti v sredogorju opazili med prvimi, je žlezava nedotika, visoka zelnata rastlina z velikimi rožnatimi cvetovi. Izvira z območja Himalaje, kjer uspeva na nadmorski višini več kot 2000 metrov. Zato ni presenetljivo, da se je tudi v Evropi brez težav prilagodila na gorske razmere. Nedotike imajo zanimiv način razširjanja semen, ki se ob zrelosti eksplozivno izstrelijo iz plodov. Takšna semena padejo nekaj metrov od rastline, od koder pa jih nato lahko odnese voda. Tako se rastlina uspešno širi po toku navzdol. Še posebej na vlažnih rastiščih oblikuje goste sestoje, v katerih je vrstna pestrost domorodnih rastlin močno zmanjšana.

Zaradi negativnih vplivov na naravo je žlezava nedotika od leta 2016 uvrščena na seznam invazivnih tujerodnih vrst, za katere veljajo določila Uredbe EU 1143/2014. Te tujerodne vrste je prepovedano vnašati na ozemlje Unije, jih posedovati, gojiti, prevažati,

Na številnih posekah v Sloveniji se v zadnjih letih širi navadna barvilnica. Gosti sestoji onemogočajo rast domorodnih vrst in ovirajo naravno pomlajevanje gozdov. Foto: Marija Stare

dajati na trg, uporabljati ali izmenjevati oziroma jih izpustiti v okolje. Čeprav je žlezava nedotika v večjem delu Evrope že močno razširjena, evropska uredba državam članicam nalaga obveznost sprejetja ukrepov za preprečitev širjenja. Slovenija za zdaj teh ukrepov še ni sprejela. Odstranjevanje je sicer v primerjavi z drugimi invazivnimi rastlinami razmeroma preprosto, a zaradi razširjenosti vrste delo ni poceni. V Veliki Britaniji so ocenili, da bi izkoreninjenje žlezave nedotike po celi državi stalo 150–300 milijonov funtov (164–327 milijonov evrov).

Pri razširjanju pomagajo tudi ptice

Ptice se hranijo z najrazličnejšimi plodovi in ne izbirajo med domorodnimi in tujerodnimi vrstami. Kar so plodovi tujerodnih vrst užitni za živali, lahko to bistveno prispeva k širjenju na nova območja. V gozdovih, tako v nižinah kot v sredogorju, se v zadnjih letih izjemno hitro širi navadna barvilnica, ki izvira iz Severne Amerike. Barvilnica je zelnata rastlina. Zgodaj spomladi požene nekaj stebel rdečkaste barve, ki do poletja dosežejo višino več kot dva metra. Sprva ima pokončna, kasneje razpotegnjena in ukrivljena bela socvetja. Iz cvetov se sredi poletja razvijejo jagode, ki so najprej zelene, nato rožnate, ob zrelosti pa temnovijoličaste.

Barvilnico so v Evropo zanesli kot okrasno rastlino, ponekod pa so jo sadili tudi v vinograde. Kot že ime pove, je v jagodah močno barvilo, ki so ga v preteklosti uporabljali za obarvanje vina slabše kakovosti. A pozor, če so jagode za ptice užitne, pa so za sesalce strupene in pri ljudeh lahko zaužitje le nekaj jagod privede do hude zastrupitve ali celo do smrti.

Vremenske ujme so v zadnjih letih močno poškodovale gozdove. Nastale so številne presvetlitve, na katerih se barvilnica kot svetloljubna rastlina zlahka ustali. V ugodnih razmerah že v nekaj letih oblikuje strnjene sestoje, iz katerih so izrinjene domorodne rastline. V takšnih razmerah ne morejo vzkliti niti mlada drevesa, zato je okrnjeno tudi pomlajevanje gozdnih sestojev. Kljub hitremu širjenju navadne barvilnice v zadnjih letih je morda še čas, da jo z načrtnim zatiranjem v gozdovih lokalno odstranimo ali pa vsaj bistveno zmanjšamo njeno prisotnost in s tem ublažimo negativne vplive.

Po zraku z vetrom ni ovir

Med invazivnimi rastlinami, ki so pri nas močno razširjene, je kar nekaj vrst, katerih semena raznaša veter. Takšne so na primer enoletna suholetnica, ki se močno razrašča tudi na više ležečih travnikih in pašnikih, ter kanadska in orjaška zlata rozga. Po zraku pa se ne širijo le semena rastlin, temveč tudi trosi gliv. Glive običajno prizadenejo eno rastlinsko vrsto ali nekaj sorodnih vrst, zato lahko ob okužbah pride do množičnega odmiranja posameznih domorodnih rastlin. Prav to se v zadnjih letih dogaja z velikim in poljskim jesenom. Pred dvema desetletjema so v Evropo s transportom lesa zanesli tujerodno glivo, ki povzroča

jesenov ožig. Gliva se je bliskovito razširila; v Sloveniji se je v treh letih razširila po celem ozemlju. Izjema niso niti drevesa v gorskem svetu, saj lahko okužene jesene najdemo celo nad 1000 metrov nadmorske višine. Čeprav so glive večinoma drobne in jih s prostim očesom težko opazimo, pa so dobro vidne posledice okužbe. Na napadenih drevesih že iz razdalje opazimo veje s posušenimi listi, počrnelimi poganjki in številnimi golimi vejami. Kasneje začne lesno tkivo propadati. Zaradi jesenovega ožiga mladi jeseni propadejo v 2–3, starejši pa v 7–15 letih. Bolezen bo v prihodnjem desetletju bistveno spremenila podobo slovenskih gozdov. Nezanemarljiva je tudi gospodarska škoda, saj jesen daje kakovosten tehnični les.

Najpomembnejši sta zgodnje obveščanje in hitro ukrepanje

Nekatere invazivne tujerodne vrste so v Sloveniji že zelo razširjene in povzročajo veliko okoljsko škodo. Ko se tujerodna vrsta v naravi razširi in postane zelo številna, je ni več mogoče odstraniti, zato nam preostane le še blaženje negativnih vplivov, kar prinaša visoke in trajne stroške.

V projektu LIFE ARTEMIS, katerega cilj je zmanjšanje negativnih vplivov tujerodnih vrst na naravo, se

Sušenje jesenov je znak okužbe s tujerodno glivo jesenov ožig. Veje se postopoma sušijo, po nekaj letih pa okuženo drevo propade.
Arhiv Zavoda Symbiosis

Sajenje okrasnih rastlin v naravo je z zakonom prepovedano, a ponekod lahko tudi sredi gozda naletimo na sestoje okrasnih grmov. Na sliki je navadni skobotovec.
Arhiv Zavoda Symbiosis

Mateja Pate

Marta

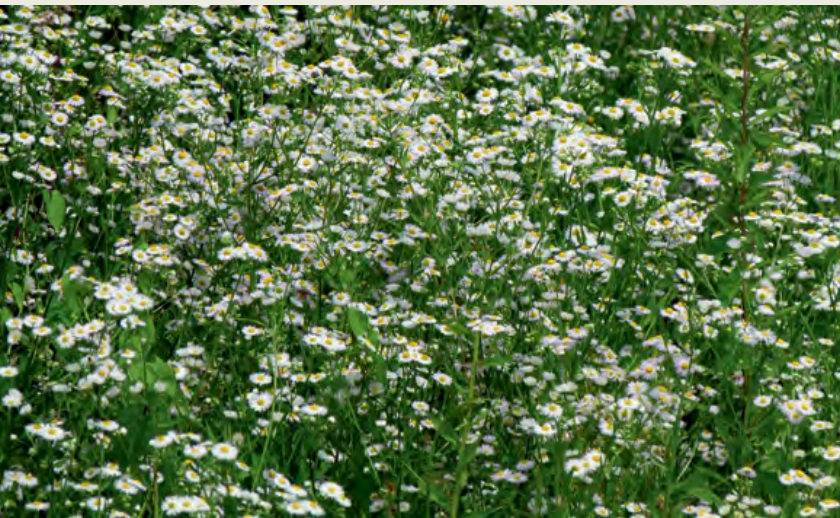
posvečamo predvsem tistim tujerodnim vrstam, ki so za zdaj še maloštevilne, a iz izkušenj v sosednjih državah vemo, da lahko tudi pri nas postanejo invazivne. Obravnavamo tudi tiste tujerodne vrste, ki jih pri nas za zdaj še ni, a glede na dinamiko njihovega pojavljanja v sosednjih državah lahko pričakujemo njihov pojav tudi pri nas. Z usmerjanjem svojih dejavnosti v preprečevanje širjenja novih tujerodnih vrst lahko učinkoviteje preprečujemo škodo zaradi novih tujerodnih vrst, saj je te v zgodnjih fazah širjenja praviloma še mogoče odstraniti iz narave, in tako preprečiti, da bi prerasle v okoljski problem.

Zaradi pogostejšega obiskovanja in posegov tudi v sredogorju vse pogosteje naletimo na tujerodne vrste. Ker so to pogosto tudi območja ohranjene narave, je še posebej pomembno, da te vrste pravočasno zaznamo in sprejmemo ukrepe za njihovo odstranitev.

K zbiranju podatkov in okviru zgodnjega obveščanja vabimo tudi obiskovalce gora. V projektu LIFE ARTEMIS smo izdelali spletno aplikacijo (www.invazivke.si) in mobilno aplikacijo *Invazivke* (dostopna na Google Play), prek katere lahko vsak registriran uporabnik sporoči opažanje tujerodnih vrst, in tako prispeva k varovanju naše narave. Vse podatke na podlagi fotografij pregledajo izvedenci in v primeru najdbe novih ali le lokalno razširjenih vrst proučijo možnosti za izvedbo ukrepov izkoreninjanja.

Enoletna suholetnica je v Sloveniji prisotna že več kot sto let, a se je v zadnjih dveh desetletjih začela hitro širiti in ponekod že gosto prekriva travniške površine. Krma s takih travnikov je slabe kakovosti.

Arhiv Zavoda Symbiosis

Kanadska zlata rozga Arhiv Zavoda Symbiosis

Stopila sem na rob, od koder se odpre lep razgled na dolino. S prstom na sprožilcu fotoaparata sem hotela ovekovečiti že tolikokrat v objektiv ujet pejzaž, ko je izza dreves pokukala Marta. "O, glej jo, se mi je zdelo, da si ti!" me je veselo pozdravila. Tudi jaz sem se je razveselila. Po dolgotrajnem novembrskem deževju in ujetosti v sivino oblaka, ki se ob dne, ko z morja potegne jugozahodnik, navleče na našo planoto, sva bili očitno enakih misli – da je treba izkoristiti sončen dan za skok na bližnji hrib. "Ma je lepa ta naša Gora," sva se, obe *unajni*,¹ strinjali, ko sva se zazrli na po planoti razsejane hiše s kuliso mogočnih gozdov v ozadju, preden sva družno ubrali korak po cesti navzdol. Malce se mi je že mudilo, saj sem bila tistega dne zadolžena za prevoz otrok iz šole, čeprav sem vedela, da nabriti trojici sošolcev ne bo prav nič dolgčas, če ne bom točna. Martin zvonček na nahrbtniku je živahno cingljal, ko sva korakali v dolino in klepetali kot stari prijateljici, čeprav sva *prozanpro*² bolj znanki. Najini poti sta se prvič križali pred nekaj leti prav na Gori; morda sva se tudi že kdaj prej srečali v kakšnem plezališču, pa nisva bili pozorni ena na drugo. Spomnim se zapisa o družinskem triu v nekdanji reviji Grif pred kakimi dvajsetimi leti; s plezanjem se je na pragu zgodnjih srednjih let začela ukvarjati skupaj s svojima otrokoma in svoj čas so bili prave ikone Vipavske Bele. Marta, babica dvema vnukinjama, je to še danes. "Včeraj sem bila v Beli, niti ni bilo tako mokro! In nisem bila edina! Sem rekla možu, vidiš, da so še kakšni drugi nori, ne samo jaz," mi je razlagala, lahkotno hiteč v dolino. "Dober je, da te takole hodi *zihrat*," sem navrgla napol z občudovanjem, napol z zavistjo. "O, to je pa sprejel za mir v hiši! Če ne, ratam strupena!" je tako prostodušno odvrnila, da sem se morala zasmeyati. Saj ne, da ne bi vedela, da Marta teče v Belo, čim ima priložnost, najsibo po monsunkem deževju ali po nočni izmeni v službi. Plezanje je njen ventil, njena varovalka, da se lažje spopada z življenjskimi izzivi, med drugim z zahtevnim delom v dolini, čeprav že *broji sitno*, kot bi rekli nekoč. Še dobro leto, pa bo postala pripadnica tistega dela populacije, ki

¹ Narečno zunanji, priseljeni.

² Pravzaprav.

ima pogovorno najmanj časa. Dolgčas ji zagotovo ne bo, saj sem prepričana, da bo z veseljem uživala v gibanju v naravi, ki jo tako izpolnjuje. "Si že šla po novi ferati na Turo?" jo je zanimalo. "Je prav fina, veš," je nadaljevala. "Grem rada po feratah, čeprav mi mož pravi, da sem že prestara zanje. Meni je pa tako fajn, edino v dolino malo bolj žlajfam³, sem že v tistih letih, ko moram šparat kolena," je žuborela. "Ma kej grem prepočasi zate, ko se ti mudi?" jo je zaskrbelo nekoliko pozneje. Morala sem se nasmehnuti. Že vse odkar sem ji dala prednost, ko sva s ceste zavili na stezo, ki ni dopuščala hoje vštric, sem razmišljala, kako neki je včasih brzela navzdol, če je bil tempo hoje, ki sem mu bila priča, zaviranje ... Precej sem se morala potruditi, da sem držala korak z njo, pa so me od nekdaj dražili, da mi gre v dolino (za razliko od hoje navkreber) presneto dobro.

Proti koncu poti me je prijelo, da bi jo spet pobežala, če bi bila pripravljena povedati kaj za *Planinski vestnik*, pa se mi je zdelo, da bo v svoji skromnosti, tako kot nekoč prej, zopet odklonila. "Saj ne počnem nič posebnega, samo hranim svojo dušo," je rekla.

³ Zaviram.

Samo-hranim-svojo-dušo. Kot da bi bilo to dandanes ob nabitih urnikih nekaj najlažjega na svetu! Marsikomu spodleti pri vijuganju med obveznostmi in poza bi nase, hranjenje duše pa v prvi vrsti terja ohranjen stik s seboj. Marta včasih napol zaskrbljeno reče, da je odvisna od plezanja in hoje v gore. No, mar ni bolje, da nas taka prijetna odvisnost žene v gibanje, kot pa da s kopico izgovorov ostajamo pri vsakodnevni rutini in slabe volje, ker spet nismo naredili ničesar zase? Zato sem nesojeni intervju pretopila v tale zapis, nam vsem, ki bomo z malce sreče prej ali slej sledili Marti v zrela leta, v spodbudo in razmislek o tem, kako pomembno je v srcu ohraniti strast do tistega, kar rad počneš. Če bi videli žar v Martinih očeh, ko govori o plezanju ali gorah, bi vedeli, o čem govorim. In medtem ko drugi negodujemo nad deževnim vremenom, ki nas zadržuje na kavču, Marta z dežnikom obiskuje okoliške vzpetine. Da bi se še dolgo srečevali na stezah, Marta! In se morda kdaj celo navezali na skupno vrh, če ti ne bo pod častjo preplezati kakšne dobre stare štirice v Beli ... ●

Kolumna izraža stališče avtorja in ne nujno tudi uredništva in Planinske zveze Slovenije.

Gora
Foto: Mateja Pate

Kanarski veter

Raziskuj, odkrivaj! Izstopi iz mirnega toka reke in pusti, da te brzice oblikujejo in naostrijo tvoje vogale. Naj tvoj življenjski mozaik krasijo odtenki najrazličnejših barv.

Skočila sem tudi sama. Brez velikih pričakanj, brez zadržkov in oklevanj. Se prepustila toku, ki me je ponesel v osrčje oceana, v naravo, ki mi ni bila poznana, med ljudi, katerih jezika nisem govorila niti razumela. Na Kanarske otoke. Na tistega, ki mu pravijo "majhen kontinent" – na Gran Canaria.

"Ko boš spoznala otok, ga ne boš več želela zapustiti," so mi pravili prijatelji, ki so tam že bili in ki dobro poznajo mojo vihravo in neustavljivo naravo. In res sem ga. Prekolesarila po dolgem in počez, odkrila še tako skrite planinske poti, se celo navadila na ogromne kuščarje in ljudi, ki domujejo v votlinah. Da so Kanarski otoki precej priljubljen cilj Slovencev, ne gre zgrešiti. Nekateri jih obiščejo za teden ali dva, drugi tam "prezimijo", spet tretji so videli priložnost v turizmu, ustanovili so deskarske in potapljaške šole ter zasadili svoje korenine. Tako odprtih misli sem odpotovala tudi sama. Najprej le za poskusno obdobje treh mesecev, da bi opravljala študijsko prakso, a brez obljub o vrnitvi v domačo deželo. Na letalo sem sedla z zgodbami v žepu, ki so mi jih pripovedovali prijatelji. Si ustvarila sliko, ki naj bi se skladala z njihovimi poglavji.

Nekaj časa sem jo še iskala. Med kaktusi, v jamah, na puščavskih poteh. Včasih sem zagledala njen odsev, ki pa ni bil po mojem okusu. Tako sem ustvarila svojo zgodbo, prav nič podobno osnutku, nič slabšo, le drugačno. Pisano in z drugačnimi odtenki. Čudovitimi. Razburljivimi. Takšnimi, ki namesto po klasičnem študentskem življenju, kakršnega so mi opisovali, kličejo po odkrivanju, ki še po tako napornem dnevu iz telesa zvabi življenje in želi mozaiku dodati nov kosček, novo doživetje.

Morje tukaj ne šepeta. Morje je živahno kakor otrok, ki je shodil. Valovi nimajo časa za *siesto*. Zgodbe, ki jih pripoveduje ocean, le redko slišim, saj jih igrivo butanje valov vselej preglasi. Ne, to ni otok, to je cel kontinent! Puščava na jugu, oblačno in deževno ozračje na severu, pa tropski svet, ki se dviga iz središča otoka! Kaktusi, banane, papaja in avokadi ... Pa pomaranče z drevesa! Sočne kakor življenje, če si ga drzneš živeti. Če človek v srcu nosi kanček pustolovskega duha, mu na otoku ne bo dolgčas. Raznolikost narave ponuja možnosti za takšne in drugačne dejavnosti. Si želiš *sr-fati*? Ocean ti podarja valove. Te vleče v skale? Visoke vulkanske tvorbe, med katerimi so kakor otroške igrače razmetani balvani, k sebi vabijo športne in klasične plezalce. Kolesarji, cestni in gorski, po otoku boste vozili z odprtimi usti, saj se pokrajina hitro in nenehno menja. Želiš še več adrenalina? Potem obišči kanjone, ki so kot brazgotine vrisani po otoku, ali klifske stene, ob katerih lahko naletiš na *ferate*. Uf, je to zate preveč? Potem le obuj planinske čevlje in stopi iz hotelskega "udobja". Pozdravi kuščarje na puščavskem jugu, stopi proti osrednjemu delu in se povzpni med iglavce, nad katerimi krožijo orli. Potem se odpočij v senci, ki jo na severu nudijo mogočne palme ter se posladkaj z bananami s plantaž, ki jim ni videti konca.

Počela sem vse to in si včasih drznila preveč. Odkrivala in raziskovala ter skušala pregnati dejstvo, da mi bo zaradi majhnosti otoka kmalu zmanjkalo novih poti. Se podala tudi v "prepovedano" in skušala poiskati tisto nekaj, zaradi česar bi želela ostati. Tisto, o čemer so mi govorili, da bo prepričalo moje pustolovsko srce, da bo tudi samo na puščavski zemlji

razpaslo svoje korenine. Vse do zadnjega dne sem pustila misli odprte, se skušala umestiti med lokalne ljudi in si zamisliti otoško življenje. Toda vsakič znova je misli prepredel "drobni trenutek" – tisti, ki v potovalki ni zasedel nič prostora, ki se je skrnil v srce, ko sem odšla od doma. In ki se je vanj ugnezdil tako močno, da ga na nobenem koncu sveta ne morem izgubiti. To je drobni trenutek *doma*. Spomin na našo lepo deželo. V mojem srcu se predrami resnično vsak dan. Živahno in v pisani podobi prepredel misli in v njih nariše najlepšo sliko, kar so jo moje oči videle.

Včeraj jo je pobarval z rumenimi polji. Z zlato pšenico, ki jo opazuješ, kako pleše z vetrom, ko z vlakom potuješ po Sloveniji. S prostranstvom njiv, ki ob zahajajočem soncu dajejo vtis, da se zemlja poslavlja v solzah sreče.

Dan pred tem je bil v odtenku zelene. Slika gozdov, v katerih se vijejo stezice, ki jih rada obiščem s kolesom, je ena mojih najljubših. Gozdov in gozdičkov, zdaj zelenih, čez nekaj mesecev popolnoma pisanih. Iglavec, pa tistih z velikimi krošnjami, v katerih bivajo ptice, katerih petje umiri še tako vihravo srce.

Danes mi poklanja sliko naših očakov, kjer srečaš le dobre ljudi. Sliko planin, kjer te pričakajo radovedne krave in topli pogledi planšarjev, ki ponujajo kislomleko in sir.

Čeprav trenutek vsak dan slike pobarva z drugačnimi odtenki, je na njih vselej nekaj stalnega. Tam sem

jaz. Delček mojega srca, v katerem biva ta trenutek. Delček, zaradi katerega slovo ni bilo tako težko, kot se je sprva zdelo. Ki me spomni, kako močno hrepenim po domači naravi, gozdovih, poljih, jezerih, poraščenih vrhovih, dolinah z mirnimi potočki in deročih rekah. Po gorskih očakih in dotiku morja, ki le korak stran buta ob klifske stene Pirana. Po raztreščenih vasicah in "velikih" mestih. Po pestrosti, ki je tam ne moreš najti. Ne tam ne nikjer drugje. Po domu. Na vsakem vogalu in ob vsakem koraku.

Morda so otoki res raj za pustolovsko srce. A hkrati je njegova začasna postojanka, nujna za osvoboditev pustolovskega duha. Nujna za njegovo obogatitev s spoznanjem, da je pristan, ki v srce vlije novih moči in zaceli rane hrepenenja, v resnici tam, od koder nenehno beži. Človek resnično mora skočiti. Iz gnezda na barko, kjer napne jadra, da lahko odpluje na odprto morje. V neznano, skrivnostno in na videz nedosegljivo. Z odprtim srcem in malo prtljage, da drobni trenutek ne ostane na domačem pomolu. Moraš izpluti. Odložiti vse, tudi tisto, kar te sicer osrečuje. Stopiti nekam, kjer nisi bil še nikoli, kjer ničesar ne pričakuješ, in verjeti, da stopaš prav. Samo tako boš lahko resnično začutil. Videl in spoznal! Hrepenel ... Po domačnosti in lepotah, ki jih ne moreš srečati v nobeni drugi deželi. Oh, gospod Avsenik, naj odmevajo tvoji verzi:

Kje najti še lepši je svet? Kje lepše je kot doma?

Lepa si, Slovenija! ◉

Nuša Maver

Ustavljiv, a večer

Davo

"Nedosegljivo je vse, kar si sicer močno želimo, a se za to ne potrudimo dovolj." Velika misel velikega človeka. Ali pa popolnoma navadnega. Nekoga, ki je znal početi nekaj, česar večina ne zna, niti ne razume – slediti srcu. Loviti nekaj, za kar veš, da te bo osrečilo. Raziskovati, odkrivati, živeti.

Za marsikoga so bile njegove poti ekstremne, za nekatere celo sebične. Zanj pa je bila vsaka sled od-tis običajnega koraka v novo jutro, v nov dan, ustvarjena s pristno željo po iskanju še enega odtenka, s katerim bo pobarval svoj življenjski mozaik. Kako je to mogoče? Zakaj je bil svet v njegovih očeh tako drugačen? Kdo nam postavlja okvirje? V resnici nihče drug kot mi sami. In ti so le redko odmaknjeni od ločnice "dovoljenega". Le kdo je tisti velikan, ki lahko določi, kje je meja, da ne stopiš v prepovedano, nesprijemljivo in nerazumno? Kdo je tisti, ki na našo pot postavi ograjo in nanjo obesi znak s križem in smrtno glavo na vrhu? Ki trdi, da moraš plavati s tokom najširše reke, da si normalen. Ki pravi, da ti ta ponuja vse, kar si lahko zaželiš, v njenih osamljenih rokavih pa ni prav ničesar. Kdo je tisti, ki lahko z gotovostjo trdi, da je deska, s katere odskočimo neznanemu v naročje, postavljena previsoko? In če razpremo krila, morda celo ugotovimo, da lahko letimo ...

Da, znal je leteti. Leteti in loviti! Vizijo, vero in sanje. Vedel je, česar marsikdo ne ve. Vedel je, da sama želja ni dovolj. Sanjati o gradovih med oblaki je nujno, če želiš ustvariti prihodnost, a gole sanje bodo gradove večno postavljale le na meglicah, ki jih bo razblinila že rahla sapica. Ko se želji pridruži še trdna vera, ko so temelji postavljeni, si našel markacijo na svoji poti. Toda tandem želje in vere za polet v višave potrebuje še vzgonski veter. Da boš prišel do naslednjega križišča, do svoje ograje, moraš na pot resnično stopiti. Delati. Zlagati kamen na kamen, steno ob steno, včasih kaj žrtvovati in tako graditi temelje svojega kraljestva. Najbrž se mora včasih pridružiti še kanček sreče, da te veter resnično ponese v pravo smer, zato moraš potovati z upanjem, ki je kot krma za tvojo vizijo, za tvoje delo. In ko boš prispel do ograje ... Tiste, s križem na vrhu, ki označuje, da pot naprej vodi v neznano, za katero pravijo, da je nevarno in prepovedano, takrat imaš izbiro. Lahko se obrneš in se po

*Davo Karničar in Miha Kačič na poti proti baznemu taboru pod Everestom, marec 2019
Foto: Rožle Bregar*

Tako so rekli tudi njemu – velikanu, ki v resnici ni bil tako velik, a je zmožgal premikati meje. Prestaviti svojo ograjo, okvir "normalnega" razširiti do mej, ki mu jih je narekovalo srce. Redki so že tisti, ki se zavedajo, da imajo možnost. Da ograja ni nepremostljiv zid, ampak le ovira – izziv, ki jim ga je na pot postavilo življenje. In kako malo je med njimi tistih, ki imajo pogum. Močno vizijo in (za)upanje, da je mogoče ne le sanjati, temveč tudi živeti svoje sanje, napolniti vsakdan z drobnimi trenutki, ki še tako goste meglice zamenjajo z barvami tisočerih odtenkov.

Se je po njegovih žilah pretakala drugačna kri? Lahko krivimo fiziologijo in odkrivanje sveta onkraj meja pripišemo povišani meri adrenalina? Ali pa so samo njegove oči vidle drugače ... Ko si ti videl napor, izgubo časa in se spraševal o smislu, se je v njegovih mislih že vrtela zgodba o spustu, razgledu in skoku ... Ko je tvoje srce bilo v varnem pisarniškem svetu, je njegov utrip ohranjal občutek svobode, ki ga je lahko našel samo tam zunaj. Tam, do koder razum "običajnega" ne seže in oči ne vidijo.

Verjamem, da imam srečo, ker sem med tistimi, ki se zavedajo, da je ograja le križišče, ki vedno ponuja možnosti. Zaradi Njega in njemu podobnih pa po poti stopam z vero, da je vredno tvegati. Prestopiti ograjo

in verjeti, da stopaš prav. In če zaides ... Včasih preprosto moraš zaiti. Naleteti na poti, ki jih ljudje ne odobravajo in pred katerimi so že davno postavili znak s smrtno glavo. Zaplavati iz široke struge reke v odmaknjene rokave, kjer bojda ne moreš najti ničesar ...

Si kdaj zašel? Si kdaj stopil na pot, ki jo poznajo le redki? In če ti povem, da niti domišljija ne pozna vseh skritih doživetij, ki ti jih ponujajo te neznane poti? In morda, če boš stopal zares vztrajno, najdeš tudi sebe. Kdo pa ve, kje so človeške meje!

Tudi sam ni vedel, in čeprav jih je premikal, jih v resnici ni iskal. Ni hlepel po zmagah, po nagradah, pa vendarle jih je prejel. Ni želel slave, toda zgodba o njegovem izjemnem upanju, pogumu in odločnosti navdihuje in bo navdihovala še tisoče. Bil je skromen, pa vseeno mu marsikdo zavida bogastvo – mir, ki ga je nosil v srcu, srečo, ki je kot plamen odsevala v svet, sanje, ki jim je dovolil, da vzletijo.

Davo, vsak korak si prehodil z zavedanjem, da nihče ni tako vsemogočen, da bi mu bila pot v neskončnosti odprta. Čeprav se je tvoja vse prehitro končala, trdna vera, pogum, ljubezen do življenja in nešteto navdihujočih korakov, s katerimi si ustvaril neizbrisne stopinje, ostajajo neustavljivi.

Naj njihov plamen večno sveti ... ●

*Davo Karničar z ekipo na poti na Denali, maj 2019
Foto: Rožle Bregar*

Anica Podobnik

Koča na Mangrtskem sedlu, v ozadju Jerebica
Foto: Franci Horvat

Na Mangrtsko sedlo

Doživetje na dan umirjanja prometa na mangrtski cesti¹

"Kaj je zdaj to?" sprašuje planinska kavka svojo kolegico/prijateljico, obe sedeči na strehi kočice na Mangrtskem sedlu. "Kako to, da danes nič ne ropota?" "Kaj ne veš?" pravi druga. "Danes bo tišina! Izmislili so si promocijski dan umirjanja prometa in zaprli mangrtsko cesto. Samo nekaj vozil bo, in to le do obračališča pred Rdečo skalo. Pa seveda tisti s kolesom in oni peš. Ti ne ropotajo in praviloma niso problematični. To bo dan!"

¹ Uporabljeno je ime Mangrt, Mangrtska cesta, Mangrtska kočica, Mangrtsko sedlo – tako kot pravijo domačini in Primorci in je tudi v informativnem gradivu ob dnevu umirjanja prometa.

Za udeležence se zgodba začne v zgodnjem jutru na prostornem parkirišču v Logu pod Mangrtom. Prijazen sprejem organizatorjev, uporabno informativno gradivo, pozdravljanje z znanci. Družina čakajočih na prvi, drugi, tretji ... kombi za Mangrtsko sedlo. Najzgodnejši so tisti s čeladami in drugo tehnično opremo, namenjeni na vrh Mangrta. Malo kasneje pridejo drugi, sprehajalci, turisti – domači in tuji, ki gredo na sedlo po fotografijo z Mangrtskimi jezери v ozadju. Vsak gre po svoje doživetje, za vsakega bo nekaj. Za vse je pa malo neškodljive vaje v potrpežljivosti in v umirjanju že tu. Je pač treba počakati na naslednji kombi, če je prvi že poln.

Ob določeni uri se malo bolj ob strani najdemo še mi. Tisti redki, redki, ki si bomo danes namerno dovolili, da nam kombi za sedlo spelje pred nosom. Deležni smo kar nekaj pozornosti. "A peš boste šli, prav od tu, iz Loga?" se slišijo nejeverna vprašanja. Ne bi verjeli! Vzpon traja skoraj štiri ure. V tem času pridete s sedla na vrh Mangrta in nazaj. Nelogično ali ne?

O, koliko Predelice mora preteči, da kot povprečen obiskovalec naših gora doživiš preblisk, namreč da je mogoče iz Loga na Mangrtsko sedlo priti peš in da ta se lahko vzpneš 2679 metrov visoko, toliko kot ponuja Mangrt.

Mnogokrat mi je bilo dano iti po *Slovenski gor* in po *Italijanski dol*, se potikati po italijanski *ferati* nad bivakom Nogara, se nekoč davno peljati tudi s "ta velikim" avtobusom na Mangrtsko sedlo ... A danes končno – peš.

Ob svežih oznakah nove pohodniške poti Juliana in ob Knafeljčevih markacijah zagrizemo v strmino nad Predelico pod vas Strmec. Občudujemo Poševni slap in v sproščenem spoznavnem klepetu, nevede kdaj, že stojimo na viaduktu Mlinč.

Neprecenljivo je iti na turo z domačini. Prav danes je taka čudovita priložnost. Le tisti, ki so tu *gor rasli*, ki tu vseskozi živijo za svoje delo, domači kraj, prosti čas in konjičke, le tisti te lahko pristno popeljejo v pogorje, o katerem prej misliš, da že skoraj vse veš.

Pogled z viadukta nam razširi obzorje v vse smeri. Ob pogledu v strugo s slapiči Mangrtskega potoka spodaj malce zastane dih, razgled proti Predelu, predelski trdnjavi in vrhovom nad Mangrtsko planino pa je bolj pomirjujoč. Komaj verjamemo, kje smo se nekdaj vozili po stari cesti in mostu čez Mangrtski potok. Opuščeni krak ceste ob križišču služi kot parkirišče. Tega so danes vzeli za svojega kolesarji. Preden stopimo na plaz, nam nasproti pripeljeta dva tuja motorista. Očitno se vračata s sedla, kamor sta se vzpela že prejšnji dan.

Veličino plazu Stovžje doumeš šele takrat, ko stojiš na njem. In če sta ob tebi še domačina, ki sta strahoto do godka preživela spodaj v Logu, ostaneš brez besed.

Na Mangrški planini se pozdravimo s pastirji in sirarji. Jutranja opravila so ravno za njimi. Velika čreda ovc in koz je že zdavnaj na paši, a počitka ne bo. Ponoči je bil v dolini domnevno na delu šakal in treba bo dol.

Pod Gorenjim stanom dohitimo tuja pohodnika, torej le nismo popolnoma sami. Ob prečkanju ceste poklepeta z redarjem na postajališču in kmalu stopimo na greben Mesnovke, kjer nemo kraljujejo macesni in stoletni viharniki ter varujejo spomin na tiste, ki so že pristali v onstranstvu, ker so preveč ljubili gore.

Ko ponovno stopimo na cesto, se pozdravljamo z zadovoljnimi kolesarji, mahamo šoferjem in potnikom, ki se ravno peljejo mimo. Od umirjenosti se že malo šalimo, a smo si enotni, da je dan prečudovit. Mimo padalskega vzletišča se vzpemo do ruševin stare Mangrške kočice in spotoma občudujemo bogastvo mangrške flore. Razgled na venec vrhov vse naokoli obuja med nami spomine na pretekla doživetja z bližjih gora.

Tudi mi gremo na rob sedla po fotografijo z jezeri v ozadju, pa tudi po tisto z Mangrtom, kajti vrh bo moral počakati za drugič. Poslušamo tišino in občudujemo prazno Mangrsko cesto, ki jo zasedata le dva parkirana avtomobila tuje registracije.

Sestopimo do kočice. Tu se najdemo s tistimi, ki so prav tako prišli iz doline peš. V glavnem domačini, ki so ubrali druge stezice, nekateri tudi čez vrh. Srečujemo obiskovalce, kolesarje, organizatorje, nadzornike. Izmenjujemo doživetja. Debatiramo o prihodnosti območja. Prihajamo do skupnega zaključka, da dan umirjanja prometa lahko kar ostane – kar od danes naprej. Neprecenljivo bi bilo, če bi dnevi umirjanja prometa na Mangrški cesti, v Ukancu in v Vratih ne bili le enkratni dogodki, pač pa postali vsakodnevna možnost, da doživljamo in ohranjamo pravo dodano vrednost slovenskega gorskega sveta. Širimo dobre prakse tudi v predalpski svet in drugam! Nič nam ne bo hudega, če bomo spremenili svoje navade in če bomo za organizirane dostope tudi nekaj plačali.

Prišel je čas, ko je treba v dolino. Zdravimo proti postaji pod Kočo na Mangrskem sedlu in lovimo odhajajoči kombi. Prav nostalgčno za tiste, ki smo se precejšen del življenja prevažali z avtobusi.

Uživamo v brezskrbni razgledni vožnji, poslušamo prigode o snemanju Kekčevega filma tod okoli in podoživljamo turo.

Le zakaj se nam je zdelo, da so se tistega dne planinske kavke drugače obnašale?

OSPREY

NOVI
**SMUČARSKI
NAHRBTNIKI
KAMBER**

www.factorystore.si

Run Bike Outdoor fs®
www.factorystore.si

NOVICE IZ VERTIKALE

Novembra so oblaki radodarno posipali sneg na naše vrhove in ustvarjali dobro snežno osnovo. Vzponov je bilo malo. Nekateri so iskali pršič in s turnimi smučmi v sneg zarisali prve vijuge. Veliko je bilo druženja, predavanj, AO Železničar je v Ljubljani gostil zbor alpinistov 2019 ... Dejavnost v gorah je najbolj oživela s koncem obilnih padavin, v prvi polovici decembra pa so že bili opravljeni prvi plezalni vzponi v zimskih razmerah.

Prvi na snegu s cepini ...

Na začetku decembra, ko se je sneženje malo umirilo, so bili vrhovi glede na čas nadpovprečno zaliti s snegom. Razmere so bile raznolike. Od puhastega neuporabnega snega do dobrih, če ne celo odličnih razmer. V prvih dneh decembra sta Gašper Pintar in David Debeljak opravila **prečenje grebena Široke peči**. Začela sta vzpon po Jugovi grapi in nato sledila grebenu skoraj do konca. Sneg na njem ni nudil veliko opore, a pravega strmega plezanja sta imela le za raztežaj. Tanja Metličar in Gašper Ravnjak (oba Črnuški AO) sta 8. decembra v Zadnji Ponci preplezala kombinacijo **Direktne smeri in Viarniške** (50–80°, IV, 800 m). Oba sta bila zadovoljna s izbiro. Nad Vršičem je bilo najbolj pestro v grapah

*V Lednem zmaju
Foto: Klemen Gerbec*

*Plate v Raduhi
Foto: Matej Balažič*

Grebena, obisk pa so dobile tudi tamkajšnje severne stene. V smeri **Košir-Brelj** (II/M4, 75°, 200 m) sta znana dva vzpona. 30. novembra sta jo preplezala Matej Balažič (AO TAM) in Marjan Kozole (AK Vertikala). Glede na mesec sta razmere označila kot solidne. Pod cepini je občasno menda celo zaškripalo. Rok Einhauser in Jure Bukovec sta smer po svoji varianti preplezala 1. decembra. Sneženje ju je spremljalo že na dostopu, razmere v steni pa so bile temu primerno zahtevnejše. Na glavo sta ves čas dobivala pošiljke suhega snega, prav tako ju je suh sneg spremljal pod cepini in derezami. Gregor Kristan (AO Cerknjo) je s soplezalcem preplezal **Smer po kaminih** (IV/III–IV, 300 m) v Mali Mojstrovki.

V večjem delu smeri sta našla solidne razmere, le v zadnjem kaminu sta naletela na veliko snežno gobo. Izognila sta se ji po **Severnem razu**. V Steni sta Gregor Kristan (AO Cerknjo) in Anja Petek (AK Rinka) preplezala **Kratko Nemško smer** (IV–/III, 1000 m). Plezati sta začela nena vezana, se pod Nemškim turncem sedem raztežajev varovala, od Nemškega turnca naprej pa gazila mehek sneg. Gašper Ravnjak in Rok Čermelj (oba Črnuški AO) sta 15. decembra skupaj obiskala **Desno grapo** (55°/45–50°) v Vrtači. Izstopila sta po direktni varianti, razmere v smeri pa opisala kot dobre. Matija Klanjšek (AO Kranj) je 6. decembra sam prečil **Zeleniške špice**. Na njih je našel požled in veliko suhega snega, ki je zakrival uporabne stope in oprimke. Dobre razmere so se našle na Jezerškem. 6. decembra so Gašper Pintar, Marko Aničin in Klemen Gerbec la godno preplezali **Grintovčev steber z Lednim zmajem** (IV/4, 85°/70°, 450 m) v zgornjem delu stene. Gerbec se je kmalu vrnil pod stene, vkovane v led in sneg, in sam preplezal kombinacijo **Teranove, Lastovke in Trojke** (90°, M4, WI5, 1000 m) v Dolgem hrbtu. Z Maticem Štrancarjem je 11. decembra preplezal še zimsko varianto **Zajede Ekar-Jarnik** (VI–, 350 m) v Dolški škrbini. V obeh smereh je bila snežno-ledna

podlaga v zgornjem delu stene tanjša, kar je ohranjalo plezanje nape-to vse do vrha. Gerbec ni bil edini, ki je obiskal Teranovo. Tako kot vsakič, ko plezalci v njej zavohajo dobre razmere, je tudi v prvi polovici decembra smer obiskalo večje število navez iz različnih alpinističnih odsekov. V Rjavčkem vrhu so Matej Balazič, Špela Habulin (oba AO TAM) in Marjan Kozole (AK Vertikala) preplezali kombinacijo smeri **Maturantska 79** in **Mimo balvanov** (II/M4+, 75°, 250 m). V Raduhi sta bili preplezani smer **ZZ** (IV+/IV, 125 m) in **Plate** (V, 185 m). Sredi decembra je naše kraje zajela odjuga z dolgotrajnim deževjem in tako omogočila krajši počitek po rodovitnem začetku zimske plezalne sezone.

... in s smučmi

Ne zgodi se pogosto, da bi že novembra kdo opravil kak alpinistični spust v naših hribih. Letos so razmere to omogočale in že 29. novembra je Matej Mejovšek presmučal **direktno varianto Zimske smeri** v Mangartu. Na vrhu je sicer 20 metrov bočno drsel zaradi ožine, drugod pa je smer omogočala odlično zavijanje. Naslednji dan je novica o odličnih razmerah privabila desetine obiskovalcev, nekaj jih je s smučmi odšlo do vrha in tako opravilo svoj najzgodnejši spust z Mangarta v karieri. Marko Kern in Marijana Cuderman sta 30. novembra presmučala **Južni greben s Špika nad Nosom**, dan pozneje pa v megli še običajno južno smer. 7. decembra sta smučala še s **Špika nad Plazom**, ki je bil dobro zalit, le oblaki tistega dne niso sodelovali. Andrej Erceg je istega dne smučal s **Kukove špice na Gulce**, kjer je do sedla smučal po trdem, pomrznjenem snegu, nižje od sedla pa po skorji in razbrazdani podlagi. Vršič je gostil številne turne smučarje, ki so se podali na Malo in Veliko Mojstrovko, smučine pa so bile opazne tudi v strmi **Župančičevi grapi**. Večkrat sta bila presmučana **Viševnik na SV** in **Poševnica z Malega Draškega vrha**. Matej Špeh je 8. decembra smučal s **Koroške Rinke na Male pode** in skozi **Turski žleb** na Okrešelj. V istem obdobju je bil v dobrih razmerah presmučan **Jalovčev**

ozebnik. Omeniti velja, da je bilo v tem obdobju mogoče smučati po številnih normalnih turnosmučarskih smereh. Med domačimi gorami so bili za turno smuko najpogosteje izbirani Julijci, čez mejo pa Visoke Ture.

Perspektivci v Chamonixu

Od 26. oktobra do 2. novembra so mladi alpinisti Gregor Kristan, Blaž Karner, Matic Štrancar, Krištof Fortuna, Benjamin Ocepek, Marko Aničin, Gašper Pintar, Jakob Skvarča in Anja Petek pod vodstvom Nejca Marčiča in Petra Bajca nabirali izkušnje v gorah nad Chamonixem. Pri nas je tedaj vladalo nekakšno plezalno zatišje, ki sta mu botrovala vreme in preusmeritev sil v plezališča, zato predstavljajo vzponi in poskusi vzponov omenjene ekipe vrhunec alpinističnega udejstvovanja v tistem obdobju in hkrati dobro pripravo na letošnjo zimo. Kristan in Karner sta prvi dan preplezala **Couloir** (III, 1000 m) v Aiguille Verte. Kristan je pozneje z Marčičem preplezal še smer **Rebuffat-Terray** (ED-, IV, 5, M4+, 550 m) v Aiguille des Pélerins. V smeri sta z izjemo zadnjih petnajstih metrov imela odlične razmere. Štrancar, Fortuna in Marčič so se v smeri **Frendo spur** (D, 5c, M5+, III, 1000 m) po mokrem bivaku nad skalnimi raztežaji obrnili. Ocepek je v navezi z Bajcem preplezal **Eugster Diagonal** (D, IV, M4+, 1000 m) v Aiguille du Midi. **Vivagel** (IV, 4, 1000 m) v Grande Rocheuse sta preplezala Aničin in Pintar. Ista naveza je vrh dosegla tudi v smeri **Cécile et la Mésange** (III, 4+, M5, 400 m) v Gendarme du Peigne. Skvarča in Petek sta preplezala **Fil à Plomb** (TD, 4+, III, 700 m). Izstop iz smeri sta jima popestrila močan veter in megla. V Col du Plan sta zadnji plezalni dan izkoristila v priročni granitni steni Barberina. Odločila sta se za **varianto Bon Voyage** (6a+, 300 m). Za isto steno sta se odločila tudi Štrancar in Ocepek, preplezala pa sta originalno smer **Bon Voyage** (6b, 7a, AO, 300 m).

SMAR v Jordaniji

Medtem ko so mladi perspektivni alpinisti borili z zahtevnimi razmerami

v Chamonixu, se je ekipa Slovenske mladinske alpinistične reprezentance naprezala v zahtevnih skalnih smereh v dolini Wadi Rum v Jordaniji. Lahko bi rekli, da je šlo za drugi vrhunec dogajanja v tistem obdobju. Odprave so se udeležili vodja Žiga Oražem, Matija Volontar, Bor Levičnik, Matevž Štular, Marija Jeglič, Krištof Freljih ter gosta Miha Kern in Marko Prezelj. Odprava je trajala od 25. oktobra do 8. novembra. Večino dni so člani odprave preživeli v 170- do 500-metrskih stenah, z ocenami težavnosti do 8a. Za tamkajšnje plezanje so značilne dolge poči, zajede, luske pa tudi zanimivi detajli v ploščah. Opremljenost je različna glede na težavnost in avtorstvo smeri, večinoma pa je na pasu treba imeti dobro zalogo premičnih varoval in neskončnih zank. Plezali so v vrhovih Djebel Rum, Jebel Hajaj, Jebel um ejil, Jebel Assad wadi al sit, Nassarani, Nord Barrah in Jebel Kharazeh. Največ smeri so preplezali v Djebel Rumu. Začeli so z ogrevanjem v smereh **Lionheart** (6b, 350 m), **Pillar of Wisdom** (6b, 400 m) in **Inshallah Factor** (6c, 450 m). **Raid mit the Camel** (7a, 450 m) sta preplezali navezi Levičnik-Štular in Prezelj-Kern. Češko smer **Rock Empire** (7c+, 300 m) sta preplezali navezi Levičnik (AO)-Štular in Kern-Oražem. Levičnik in Oražem sta v celoti opravila z zahtevno **Towering Inferno** (7b, R, 270 m), ki se večinoma prepleza v skrajšani verziji. **Flight of Fancy** (6b, 170 m) je bila na sporedu zadnji plezalni dan. V Jebel Hajaj sta Prezelj in Volontar preplezala **West Face Route** (V, 300 m). V Rakabat um ejil sta Oražem in Kern preplezala smer **Glory** (7c+, 120 m). Ta je bila po prvem vzponu ocenjena z 8a+, pozneje pa se je ocena ustalila med 7c+ in 8a. V Jebel um ejil je naveza Jeglič-Volontar-Prezelj preplezala smer **Alan and his Perverce Frog** (VI, 200 m) in čudovite poči v **The beauty** (VI, 200 m). V Jebel Assad wadi al sit sta navezi Oražem-Kern in Štular-Freljih preplezali smer Kurta Alberta **55 Steps to Hell** (7b, 300 m). V vzhodni steni vrha Nassarani sta navezi Štular-Freljih (AO) in Jeglič-Levičnik (AO) preplezali **Jihad** (7b+, 450 m), Prezelj in Volontar pa **Muezzin** (VI+,

500 m). V zahodni steni Nord Baraha sta Kern in Oražem preplezala smer italijanskih pajkov iz Lecca **Tira il diavolo per la coda** (7c, 410 m). V Jebel Kharazel sta Jeglič in Levičnik preplezala smer **Cat Fish Corner** in nadaljevala po smeri **Black Corner** (6c, 350) do vrha stene. Navezi Prezelj-Jeglič in Volontar-Štular sta v severni steni istega vrha preplezali smer **Rock Fascination** (VII-, 500 m).

Zaključek pokala SHS

V Domžalah se je tudi letos tradicionalno zaključil odprti slovensko-hrvaško-srbski pokal v lednem plezanju. Tekme se je udeležila pisana družina z različnih koncev nekdanje Jugoslavije. Tekme se je udeležilo 10 tekmovalk in 18 tekmovalcev iz Slovenije, Hrvaške, Srbije ter Bosne in Hercegovine. Prva tri mesta med tekmovalkami so zasedle Maja Šuštar (AO Domžale), Katja Brunec (AO Kranj) in Nadja Korinšek (AO Trbovlje). Peto mesto je zasedla Marta Krejan Čokl (AK Ravne na Koroškem), sedmo pa Hana Hutar (AO Črnuče). Pri moških se je v domžalski steni najbolje znašel Nace Grgorinič (AO Kranj), drugi je bil Jaka Hrast (AO Domžale), tretji pa Milan Makojevič iz Srbije. Tudi drugi slovenski tekmovalci so dobro plezali. Na četrtem mestu je pristal Miha Habjan (Akademski AO), šesti je bil Marko Guna (AO Rašica),

sedmi Tine Cuder (AO Trbovlje), deveti Blaž Grad (AO Nova Gorica), deseti Miha Guna (AO Rašica), enajsti Jernej Grobljšek (AO Litija) in dvanajsti Aleš Janžekovič (AO Domžale). Oder pokalnih zmagovalcev so popolnoma zavzeli slovenski tekmovalci. Pri ženskah je skupno prvo mesto zasedla Maja Šuštar, drugo Katja Brunec, tretje Nadja Korinšek. Pri moških je skupno prvo mesto zasedel Jaka Hrast, drugo Nace Grgorinič, tretje pa Miha Habjan.

Oman

Na začetku decembra sta Saša Požun in Matej Gorenšek odšla v Oman. Že takoj sta bila deležna prizane pomoči lokalnih plezalcev, ki so poskrbeli za nadomestitev doma pozabljene čelade. Prvi stik s skalo sta imela v plezališču Dyakhi, kjer sta tudi izkusila omansko žgoče sonce. To ju je kmalu pregnalo iz plezališča, a z njim sta pozneje še imela opravka. Sledil je poskus v gori Wadi Tiwi, kjer sta si zaradi pomanjkanja informacij in časa steno le ogledala. Prvi daljši vzpon sta opravila v smeri **Les samba des Jedi** (V, 500 m) v steni gore Jabal Ghul. Plezala sta po odlični skali in za varovanje uporabljala premična varovala. Klin sta uporabila le enkrat. Z vrha ju je nato čakal triurni sestop z žgočim soncem nad glavo. Drugi in tudi zadnji vzpon pred odhodom sta opravila v smeri **Les queue de serpent** (V+, 250 m) v gori Wadi bani Awf. Tudi v tej smeri sta klin uporabila le enkrat.

*Novice je pripravil
Mitja Filipič.*

ŠPORTNOPEZALNE NOVICE

Urhunski vzponi v Španiji

Deževna jesen (in konec tekmovalne sezone) je najboljše plezalce pregnala v španske previse. Tam je v novembru najbolj odmeven vzpon uspel Jakobu Schubertu, ki je že nekaj časa trkal na vrata kluba 9b+. Uspel je v trenutno najbolj vroči smeri s to oceno, Perfecto mundo v Margalefu. Projekt Chrisa Sharpe je lansko leto prvi preplezal Alex Megos, kmalu za

njim pa ga je ponovil Stefano Ghisolfi ter zdaj še Schubert. Mladi Avstrijec je smer dodal petim 9b-jem v svoji zbirki, tako da si je zgradil kar zgledno plezalno piramido. V okolici se je mudil tudi naš Domen Škofic, ki je preplezal isto smer z nekoliko lažjim izstopom, Gancho perfecto. Za Domna je to že sedemnajsta smer z oceno 9a ali več, v kateri se je boril s poškodbo prsta in razmerami. Domen se pridružuje mnenju mnogih plezalcev, med katerimi je tudi Adam Ondra, da si smer zasluži oceno 9a+. Po enaki težavnosti je v naslednjem kanjonu Margalefa posegel mladi 23-letni Britanec Buster Martin, ki je preplezal First Ley 9a+. Naš drugi "stroj" za devetke, Klemen Bečan, je v bližnji Siurani dobil večletno bitko z majhnimi luknjicami v smeri A Muerte 9a.

Nekoliko severneje, natančneje v Oliani, se je mudil Francoz Seb Bouin, ki je letos v izjemni formi. Na hitro je opravil s klasikami plezališča: Papichulo 9a+, Pachamama 9a+ in Mamichula 9b. Ker je letos kapnike v Rodellarju zalilo nekoliko pozneje kot običajno, je Seb opravil še z eno najtežjih smeri tam, Patanics, ter jo z 9b znižal na 9a+. V obratno smer je šla prva ponovitev legendarne smeri Qui v avstrijskem Geisterschmiedwandu. Uspelo jo je preplezati komu drugemu kot Adamu Ondri, ki se je očitno specializiral (tudi) za ponavljane pozabljenih klasik. Qiu je že leta 1996 preplezal *lokalec* Stefan Fürst, pozneje pa se je nekoliko polomila in ostala neponovljeni izziv – vse do prihoda Adama, ki predlaga dvig ocene na težko 9a+.

Dekleta v klubu 9a

Tudi dekleta so pridno zbiral devetke. Stara znanka novic, Anak Verhoeven, ki se vrača na sceno po poškodbi, je v Oliani najprej na pogled preplezala Gorilas en la Niebla 8b+, nato pa še dodala smer Joe Mama 9a+ (ki jo je prvi preplezal prav naš Klemen Bečan). Svojo drugo 9a je preplezala tudi Švicarka Catherine Choong, v domačem Gimmelwaldu je vpela vrh smeri Jungfrau Marathon. Enako oceno je uspela osvojiti tudi Švedinja Matilda Soderlund, ki je v nemški Frankenjuri preplezala

*Pokal SHS v Domžalah
Foto: Ivana Mijić*

smer Elder Statesman 9a po zgolj enem tednu poskušanja. Nekoliko več časa je za svojo prvo 9a porabila Američanka Paige Claasen, ki je preplezala Shadowboxing 9a v Riflu. Smer je izrazito specifična, saj večino oprimkov na 45-stopinjskem previsu sestavljajo podprijemi. Kot zadnja se je elitni skupini deklet z devetko (ki se približuje številki 30 in vključuje naši Janjo Garnbret in Mino Markovič) pridružila Britanka Emma Twyford, ki je ponovila smer The Big Bang 9a v Lower Pen Trwyn v Walesu. Strupeno ostra smer je zelo redko obiskana. Po vzponu Neila Carsona leta 1996 je edina ponovitev pred Emmo uspela Jamesu McHaffieju leta 2011.

Novice iz sveta balvanov ...

Tudi balvanski plezalci ne počivajo. Naš večno mladi up Zan Lovrenjak Sudar se je na hitro privezal na vrvi in uspel v *bolderski* smeri v Mišji peči, Talk is Cheap. To je njegov drugi 8c. Nizke temperature in solidne jesenske razmere je v Jurgovem na Pohorju izkoristil Rok Klančnik in osvobodil Fb 8B+ projekt, ki ga je poimenoval The power of Nal. Svoje življenjske sanje (ali pa del teh) je uresničil tudi Jernej Kruder, ki je preplezal svoj tretji Fb 8C – Dreamtime v Crescianu. Smer je leta 2000 prvi preplezal legendarni Fred Nicole in velja za prvo 8C na svetu. Kruder je smer preizkusil že leto in pol nazaj, ko je padal že iz zadnjega giba. Šele letos pa so se za to ikonično smer razmere in forma uspešno poklopile. Na drugi strani luže je Dave Graham uspel ponoviti problem Hypnotized Minds 8C+, ki ga je skoraj pred desetletjem vzpostavil njegov prijatelj Daniel Woods. Na tretji strani luže, natančneje v Mizugakiju na Japonskem, pa mišice napenjajo lokalni heroji. 25-letni Ryuichi Murai je preplezal United 8C+, problem, ki doda nizki start težav Fb 8B+ v balvan Decided Fb 8B+. Prav slednjega je na *flash* ponovil eden glavnih kandidatov za olimpijsko zlato, Tomoa Narasaki, ki je s tem postal eden redkih plezalcev s tem dosežkom.

... in iz doline Yosemite

Odkar je med oskarje in plezalne novice prišel Alex Honnold, je precej

bolj zanimivo tudi dogajanje v dolini Yosemite. Honnold je s Tommyjem Caldwellom in Kevinom Jorgensonom po dolgem času odprl novo smer v El Capitanu, ki je bila preplezana prosto. Smer doda drug zaključek smeri Passage to Freedom, ki jo je leta 2001 ustvaril Leo Houlding. Čeprav je v tej mitski steni po navadi velika gneča, pa je plezanje večinoma tehnično in prosti vzponi niso ravno pogosti. Primer tega je ena najbolj znanih smeri na svetu, The Nose, ki je prav letos doživela dve prosti ponovitvi: najprej jo je preplezal malo znani Belgijec Sebastien Berthe, za njim pa še najbolj znani *big-wall* par Barbara Zangerl in Jacopo Larcher. Smer je leta 1958 kot tehniko ustvaril Warren Harding in za vzpon porabil neverjetnih 47 dni. Prvi prosti vzpon je uspel leta 1993 Lynn Hill, kar še danes velja za enega najbolj odmevnih dosežkov plezanja. Lynn je sprva predlagala oceno 8a, danes pa The Nose velja za specifično in težko 8b+. Če zamislimo na eno oko, lahko v klub ljudi, ki so prosto preplezali to legendarno smer, prištejemo še Scotta Burka, Beth Rodden, Tommyja Caldwell, Jorga Verhoevna, Keita Kurakamija in Connorja Hersona, poleg že omenjenih treh iz jeseni 2019. Skupno torej točno 10 plezalcev! Na drugi steni iste doline pa je Britanka Hazel Findlay uspela ponoviti eno najtežjih *trad* smeri na svetu, Magic Line 8c+, ki jo je lansko leto uspel preplezati tudi Lonnie Kauk, sledeč liniji svojelega legendarnega očeta Rona Kauka.

Tekma za konec

Čeprav je tekmovalne sezone za nekaj časa konec, pa nam je zgodnji Miklavž prinesel še eno kombinacijsko tekmovalno, olimpijske kvalifikacije v Toulousu. Tam se je odvijala prava drama v ženski konkurenci z našima Mio Krampfl in Lučko Rakovec v glavni vlogi. Žal so pravila tekmovalja takšna, da ima vsaka država lahko le dva predstavnika na spol, in tako sta mladi reprezentantki bili bitko, katera od njiju se bo pridružila Janji Garnbret v Tokiu. Za mišjo dlako (oziroma nekaj sekund v težavnostni smeri) je to uspelo Kramplovi. Dogodek so zaznamovali tudi

pričakovana uvrstitev Adama Ondre na olimpijado, Jernej Kruder, ki je v smeri odtrgal volumen, in prepiranje IFSCja ter japonske zveze glede interpretacije pravil, koga lahko izberejo za svoje olimpijske predstavnike (kar lahko vpliva tudi na Krudrove možnosti za olimpijado). Stvar je šla tako daleč, da je trenutno na športnem sodišču v Lausanni. Tudi to dokazuje, kako široko se je razvil naš šport v zadnjih letih.

Novice je pripravil
Jurij Ravnik.

LITERATURA

Vojko Slavec: Od Glinščice do Triglava. Spomini na prehojene poti. Založništvo tržaškega tiska, Trst, 2019. 203 str., 18 EUR.

Prvo, kar mi je prišlo na misel po prebranih začetnih straneh Slavčeve knjige, me ni zapustilo do zadnje strani: tole pisanje ne bo konfekcijski izdelek, še eden v seriji običajnih kronoloških suhoparnih opisov poti in planinarjenja v društvenih glasilih. Med živahno pripovedovanje o prehojenih planinskih poteh se vpletajo razmišljanja, spomini na različne dogodke, ljudi in doživljaje; pogovori z nepozabnimi oskrbniki planinskih koč in pomenki z nosači, ki so težko oprtani sami nosili hrano in pijačo za oskrbo planinskih koč ali pa so jo naložili na konjske hrbte. Ponekod je Slavec tankočuten, drugje hudomušen. Omeni tudi Jožeta Cesarja iz Trsta, ki je plezal z znanim alpinistom Emiliem Comicijem. Verjamem v geografski determinizem. Mislim, da so ljudje, ki zrejo v daljna obzorja, odprtejši in toplejši, zato lažje najdejo

stik z ljudmi kot tisti, ki se jim oči zaletavajo v bližnje gore ali grebene. Kaže, da je Vojko Slavec s seboj prinesel toliko tržaškega sonca in primorske trme, da ga od nameravane poti niso odvrnili ne dež, ne megla, niti druge vremenske neprijetnosti. V refleksiji razkrije, da spomini na fašistične krivice in preganjanja še niso pozabljeni, da pogorišče Narodnega doma v Trstu še vedno tli v vsakem narodnostno zavednem zamejskem Slovencu; rano npr. začasno ohladi spomin na srečanje z Borisom Pahorjem v dolini Triglavskih jezer. Slavec se je kot sedemnajstletni fant in popoln planinski začetnik brez primerne opreme prijavil na tridnevni izlet v Julijce z vzponom na Triglav v organizaciji Slovenskega planinskega društva Trst. Da bi bil na poti v poznani družbi, je pregovoril še dva prijatelja. Nahrbtnike in boračo, čutaro, jim je priskrbel prijateljev oče, lovec, in jim priporočil, naj s seboj vzamejo konzerve sardin in kocke sladkorja, da bodo nadomestili sol in energijo. Pravih hribovskih čevljev niso imeli, žametne hlače, nekaj rezervnih oblačil in vetrovka so bili vsa njihova oprema. Iz avtobusa so poskakali v Trenti, kjer je deževalo še močneje kot v Trstu. Na vprašanje, kod se gre, so dobili odgovor: Samo naravnost, smer Dolič. Organizator izleta je tempo hoje in vse drugo v zvezi z njo prepustil posameznikom. Trije prijatelji so premočeni in premraženi med sneženjem prilezli na Triglav, zlezli v Aljažev stolp, sestopili in pri Planiki vprašali za nadaljevanje poti do Savice. Pralo jih je do kočice pri Sedmerih jezerih. Po dveh deževnih in meglenih dneh so tretji dan v krasnem vremenu čez Komarčo sestopili v Bohinj. Prijatelja sta se zaobljubila, da nikdar več v hribe, za Vojka Slavca pa je bil ta izlet začetek dolgoletnega potepanja po slovenskih gorah in sosednjih tritisočakah. Za nekoga, ki misli z lastno glavo in se rad preizkuša, tak sklep ni presenetljiv. Če ni šlo drugače, je večkrat na pot krenil sam, v družbi svojih misli in fotoaparata, čeprav je raje hodil s prijatelji ali vodil skupine na Triglav oziroma drugam. Od transverzala je prehodil Slovensko planinsko pot, tudi razširjeno varianto, Karnijsko

planinsko pot, Pot prijateljstva in še kakšno. Včasih je užival v razgledih, včasih v megli iskal nadaljevanje poti. Ko je pohajal po bohinjskih gorah, planinah in gozdovih, se je večkrat spomnil na Prešerna in njegov *Krst pri Savici*. Motilo ga je, da se je "izjemni vseslovenski junak tako nizkotno prelevil v ubogo revo. Kako to, da je Črtomir tako hitro sprejel nove ideje nedorasle punčare, ki jo je tujec čez noč spreobrnil". Hm, ne spomnim se, da bi v šoli obravnavali Prešernovo pesnitev na tak način. Škoda, škoda ..., je potarnal znani radijski reporter, kadar je Križaj zletel s proge. Jaz pa pravim, res je škoda, da se iz šole od Prešernovega epa najbolj spominjam *pifljanja* na pamet. *Od Glinščice do Triglava* je prijetno in zanimivo branje; v njem tudi piše, po kom se imenuje Roblekov dom in zakaj.

Mire Steinbuch

Ivan Sivec: Ko se dotakneš neba. Ganljiva zgodba o pogumu in ljubezni. ICO, Mengeš, 2019. 192 str., 25,10 EUR.

Poleti leta 1977 se je v francoskih Alpah na gori Dru dogajala drama, ki je podlaga za knjigo plodovitega slovenskega pisatelja Ivana Sivca, to je njegova 158. knjiga. Avtor je že leta prej spoznal izredno prisrčen par – Ivico Strehovec iz Gore pri Komeni in Cene Kramarja iz Zgornjega Tuhinja. Z nenavadno stanovitnim in privlačnim parom so kmalu postali družinski prijatelji. Julija 1977 sta se poročila in odšla s skupino kamniških alpinistov v Chamonix, kjer je Cene s soplezalcema vstopil v severni ozebnik Druja. Cene Kramar je bil *Thinc*, zaljubljenec v gore in plezanje, sicer pa prijazen

fant z dežele. Tudi Ivica je ljubila planine in gore, in tako so se njune poti srečale in prepletale. Sivec nam na dokumentaren način predstavi njuno ljubezensko zgodbo z vrsto izjav sorodnikov in drugih, ki so oba dobro poznali, posebej pa se osredotoči na Cenetovo plezalsko pot. Za plezanje ga je leta 1971 navdušil sodelavec Franci Bauman, že izkušen alpinist, inštruktor in gorski reševalec. Novinec je bil visok in močan, napredoval je izredno hitro, kmalu je postal alpinist in tudi reševalec. Že prvo leto se je med odpravo v poljske Tatre zelo izkazal, še bolj pa pozneje v več odpravah v Zahodne Alpe. Bil je celo potencialni kandidat za odpravo na Everest leta 1979, o čemer se je takrat v plezalskih krogih precej govorilo. Sivec nam alpinizem predstavi s svojimi besedami in po pripovedih sodelavcev, v mnogih odlomkih iz *Planinskega vestnika* prikaže vrsto zapisov s plezalnih tur Cene Kramarja v domačih in Zahodnih Alpah. V steno Aiguille du Dru (3754 m) v skupini Mont Blanca – v sloviti severni ozebnik med Malim in Velikim Drujem – so 24. julija 1977 v lepem vremenu vstopili Cene Kramar, Janez Ažman - Jeti in devetnajstletni Dušan Podbevšek. Drugi dan se je vreme nenapovedano popolnoma pokvarilo, začelo je snežiti, vendar se niso odločili za vrnitev. Tretji dan je Kramar kot vodilni zdrsnil sedem metrov in si pri tem zlomil derezo. Zatrdil je, da je z njim vse v redu, derezo so pritrtili, kolikor je bilo mogoče. Bivakirali so vsak zase, mokri in prezeblji. Sledila je ohladitev z močnim vetrom. Kramar je četrty dan postajal vse počasnejši, vendar se ni pritoževal. Sto petdeset metrov pod vrhom je omagal; rekel je, da je z njim konec, padel v nezavest in umrl. Soplezalca mu nista mogla več pomagati. Zavila sta ga v vrečo, splezala do vrha in bivakirala na drugi strani, od koder ju je peti dan odpeljal helikopter. Sivec je po dvainštiridesetih letih obudil zgodbo, ki je tedaj v žalost ovila ves kamniški konec. Pred pisanjem se je posvetoval z njunimi sorodniki in prijatelji, z izjavami in pojasnili mu je pomagala vrsta kamniških alpinistov, med drugimi Janez

Ažman - Jeti, Bojan Pollak - Bojč, Franci Vrankar, Stane Klemenc, Tone Škarja, Marička Škrlep Volkar, Srečo Podbevšek in France Malešič, ki je delo strokovno pregledal in napisal spremno besedo. V mnogih od njih zgodba še vedno živi, čeprav je preteklo že toliko let. To je potrdila tudi Sivčeva predstavitev knjige v Kamniku z množico udeležencev, med njimi tudi Ivico, tako da je v dvorani celo zmanjkalo stolov. Zgodbo bi avtor lahko zastavil tudi drugače, na primer kot roman, a se je odločil za močno dokumentarno osvetlitev. Čeprav je dejansko dogajanje tragično, izstopa močna navezanost dveh mladih ljudi, v kateri je ljubezen tudi po toliko letih močnejša kot smrt.

Vladimir Habjan

PLANINSKA ORGANIZACIJA

Dejavnosti Planinske zveze Slovenije

Inštitut za razvoj družbene odgovornosti (IRDO) v sodelovanju s tujimi in domačimi partnerji je že enajstiči podelil nagrade in priznanja HORUS za družbeno odgovornost. Nagrado v letu 2019 za družbeno odgovornost v kategoriji 'posebno priznanje' je prejel planinec, prostovoljec, človekoljub, predsednik Odbora planinstvo za invalide/OPP PZS Jurček Nowakk, ki je aktiven tudi na drugih sorodnih področjih. V obrazložitvi nagrade Nowakku je ocenjevalna komisija zapisala: "Jurček Nowakk je pobudnik številnih idej in projektov, ki povezujejo njegovo veselje do planinarjenja z iskanjem rešitev, kako to dejavnost omogočiti tudi skupinam ljudi z manj priložnostmi. Gre za osebo, ki želi pomagati širšemu krogu ljudi in povezati tiste, ki imajo boljše pogoje za življenje, s tistimi, ki živijo z določenim bolezenskim stanjem. To je neverjetna zgodba o človeku, ki je naredil toliko dobrega na tako številnih področjih. Od kod tako veliko energije? Čuti srce ljudi iz najbolj ranljivih in obrobni skupin ljudi. Dokazuje, da se z dobro voljo in inovativnimi pristopi da narediti vse. Za vaše

delo, gospod Nowakk, iskrene čestitke!" Ob prejetju nagrade se je Jurček Nowakk zahvalil tudi sodelavcem, brez katerih ne bi mogel svojega poslanstva opravljati v takem obsegu in tako zelo odmevno. Dobitnik v kategoriji 'priznanje' pa je bil Borut Ambrožič, tudi udeleženec usposabljanja Planinstvo za invalide/OPP. Celotni Odbor planinstvo za invalide/OPP je prejel nagrado za družbeno odgovornost HORUS že v letu 2018. Dolgoletna članica PD Sežana Mirjam Frankovič Franetič, ki je mnogo let namenila mladim planincem, vodništvu, društvenemu delu, promociji planinstva v medijih in pomoči pri izgradnji Koče na Kokoši, ob upokojitvi pa razvoju domačega kraja, je ob dnevu prostovoljstva prejela plaket Državnega sveta najzaslužnejšim prostovoljcem.

PZS je na mednarodni dan gora, 11. decembra, ko je svojo poslanico namenila pomembnosti gora za mlade, na Krvavcu pripravila novinarsko konferenco. Na njej je bilo poudarjeno premišljeno in odgovorno gorništvu v zimskih razmerah. Zimski obisk gora zaznamujejo nižje temperature, krajši dan, zaprte planinske kočice in specifične snežne razmere, zato odhod v gore pozimi zahteva natančno načrtovanje, pridobivanje informacij s terena, upoštevanje osebnih izkušenj, ustrezno opremo in znanje za njeno uporabo. Zato se v gore odpravimo premišljeno in odgovorno, znanje pa pridobimo pri

zaupanja vrednih in strokovno usposobljenih ljudeh, in ne na družbenih omrežjih, sta poudarila strokovni sodelavec PZS in gorski reševalec Matjaž Šerkezi ter načelnik Vodniške komisije PZS in inštruktor planinske vzgoje Franc Gričar.

Odbor za članstvo je podal natančnejša pojasnila o dvigu višine planinske članarine v letošnjem letu in primerjal članarino s sorodnimi tujimi organizacijami.

Odbor planinstvo za invalide/osebe s posebnimi potrebami je analiziral rezultate letošnje akcije Gluhi strežejo v planinskih kočah. Akcija 2020 je že v pripravi, gluhi bodo stregli v enajstih planinskih kočah. Ob koncu leta 2019 je PZS pozvala planinke in planince, ljubitelje gora, k namenitvi dela dohodnine našim goram, ne da bi nas to kaj stalo, in sicer za varnejšo in urejeno Slovensko planinsko pot od Maribora do Debellega rtiča.

Mladinska komisija (MK). MK je povabila k najemu tabornega prostora v Mlačici, na podlagi sodelovanja med Slovensko vojsko in PZS pa je objavila razpis za cestne prevoze opreme za planinske tabore v letu 2020 (rok za oddajo vlog je 10. februar).

Vodniška komisija (VK). Zbor predstavnikov vodniških odsekov je potekal 30. novembra na lgu, pred zborom pa se je večina predstavnikov udeležila 15. strokovnega posveta Gore in varnost. Na zboru so med drugim potrdili poročila o delu VK in

Prejemnika nagrade Viva Videnovič in Jurček Nowakk ter prejemnik priznanja Borut Ambrožič
Arhiv Odbora Planinstvo za invalide/OPP

Anton Mikuš se je v Planinskem vestniku boril za slovenski jezik v času ponemčevanja. Josip Tominšek je v težkih časih Vestnik dvignil na višjo kakovostno raven tako po vsebini kot obliki. Arnoštu Brileju je uspelo Slovincem z vsebino Planinskega vestnika razširiti obzorja. Tine Orel je revijo v prelomnih časih uspešno ohranjal celih trideset let. Marijan Krišelj je Planinski vestnik ohranil kljub konkurenci radijskih Odmevov z gora. Milan Cilenšek je s svojim lektorskim delom v reviji skrbel za ohranjanje maternega jezika. Marjan Raztresen je z izdajanjem revije postavil ogledalo planinstvu v najširšem pomenu besede. 125 let po rojstvu Planinskega vestnika, najstarejše še izhajajoče slovenske revije, se je urednik Vladimir Habjan s svojo ekipo znašel na razpotju. Kaj bomo brali v prihodnosti? Bomo sploh brali? Ne dovolite si manjkati. Zgodovinski dogodki nimajo ponovitve.

Uredniški odbor Planinskega vestnika s sodelavci vas vabi na ogled veseloigre **Uredniki grede v nebesa**. Predpremier, premiera in edina izvedba predstave bo **15. februarja 2020 ob 18. uri v Slovenskem planinskem muzeju v Mojstrani**.

strokovnih odborov za leto 2019, program dela in finančni načrt za leto 2020 ter okvirni program dela za leto 2021. Prejemniki priznanja častni vodnik na letošnjem zboru so bili Ava Baloh, PD Zagorje ob Savi, Andreja Borštner, PD Zabukovica, Andreja Erdlen, PD Poljčane, Franc Gričar, PD Zagorje ob Savi, Marijana Holešek, PD Kum Trbovlje, Alojz Hriberšek, PD Kum Trbovlje, Ana Kešnar, PD Janeza Trdine Mengeš, Avgust Koncilja, PD Zagorje ob Savi, Bogomir Mrakič, PD Vuzenica, Janez Oman, PD Jesenice, Vinko Pintarič, ŠD BTC, Janez Planinc, PD Preddvor, Gvido Španring, PD Poljčane, Štefka Urh, PD Zabukovica in Davorin Vošinek, PD Poljčane.

VK je objavila razpis za usposabljanje za inštruktorje planinske vzgoje, ki bo potekalo v petih delih.

Gospodarska komisija (GK) je objavila spremenjene urnike delovanja nekaterih planinskih koč v času božično-novoletnih praznikov.

PD Kamnik razpisuje odprt razpis za mesto oskrbnika Kamniške kočice na Kamnišem sedlu, rok prijave je 30. januar. PD Valentin Stanič Kanal išče najemnika za Planinski dom pod Ježo, rok prijave je 31. januar. Najemnika Koče na Gozdu sta iskala sodelavce za čas zimske sezone z možnostjo podaljšanja v poletje. PD Dovje - Mojstrana je razpisalo več delovnih mest za opravljanje različnih, večinoma gostinskih del v Aljaževem domu v Vratih, rok prijave je 10. februar.

Po požaru, ki je popolnoma uničil priljubljeni Frischaufov dom na Okrešlju, lahko sredstva pomagata zbirati

na več načinov, med drugim z nakazilom poljubnega zneska na dobrodelni transakcijski račun, z SMS s ključno besedo OKRESELJ5 na številko 1919 in prispevali boste 5 evrov, z nakupom stenskega koledarja Za Frischaufov dom na Okrešlju in z nakupom majice PD Mežica, saj je od vsake prodane majice 5 evrov namenjenih gradnji doma na Okrešlju.

Komisija za planinske poti (KPP) je razpisalo tečaje za markaciste kategorije A, B in C ter obnovitvena usposabljanja v letu 2020.

Zaradi sečnje je na območju Mirne gore zaprt odsek poti iz Blatnika pri Vrčicah do vasi Škrič pod Mirno goro. Zaradi sečnje je prav tako zaprtih več poti na območju Smrekovca in Travnika.

Komisija za varstvo gorske narave (KVGN) je razpisala kandidacijski postopek za nadomestne člane izvršnega odbora KVGN. Rok za oddajo kandidatur je 31. januar. Volitve bodo na Zboru odsekov za varstvo gorske narave 14. marca.

Pred božično-novoletnimi prazniki je PZS opozorila na zakonsko prepovedano uporabo pirotehničnih sredstev v naravnem okolju Triglavskega narodnega parka, prav tako pa na dejstvo, da uporaba pirotehničnih sredstev v narodni park in nasploh v naravno okolje ne sodi.

KVGN do 31. januarja zbira predloge za diplomu dr. Angele Piskernik za leto 2019.

KVGN je razpisala nagradni likovni natečaj za planinske skupine pri mladinskih odsekih planinskih društev na temo Gore so pomembne

za mlade. Rok za oddajo izdelkov je 6. marec.

Komisija za alpinizem (KA). Perspektivni alpinisti so konec oktobra in v začetku novembra kljub slabemu vremenu plezali na taboru v Franciji, v gorah nad Chamonixom. KA je objavila razpis za akcije v letu 2020.

Organizacija združenih narodov za izobraževanje, znanost in kulturo (UNESCO) je na lanski mednarodni dan gora v Bogoti v Kolumbiji alpinizem uvrstila na seznam nesnovne kulturne dediščine človeštva.

Komisija za športno plezanje (KŠP) je objavila seznam usposabljanj v letu 2020.

Najuspešnejša športna plezalka Janja Garnbret je že drugič zapored postala športnica leta 2019 v Sloveniji.

Komisija za gorske športe (KGŠ). PD Križe organizira 9. maja tekmovanje Kriška gora *trail* na dveh različno dolgih progah, na 11,5 in 20 kilometrov.

Naši ledni plezalci so se pomerili na drugi in tretji tekmi evropskega pokala, in sicer v češkem Brnu osem in v slovaški Žilini sedem varovancev in varovank selektorja Viliija Gučka. Na Slovaškem smo imeli tri finaliste, in s tem dosegli izjemen ekipni uspeh.

Planinska založba PZS je z idejami o obdarovanju za novoletne praznike zagotovo pripomogla h kakemu na novo navdušenemu mlademu ali starejšemu planincu.

V okviru mednarodnega festivala Alpske konvencije Brati gore, ki poteka že peto leto ob mednarodnem dnevu gora, se je po vsej Sloveniji zvrstilo več kot štirideset dogodkov, na katerih so sodelovali tudi avtorji Planinske založbe PZS.

Meddruštveni odbor planinskih društev Zasavja je razpisal nagradni foto natečaj na temo Zasavske planinske poti. Rok za oddajo fotografij je 15. maj 2020.

PZS je na svoji spletni strani posredovala razpis tudi za foto natečaj Zavoda za ribištvo Slovenije v okviru mednarodnega projekta *LIFE for LASCA* z naslovom Motivi Natura 2000. Tema natečaja je narava v območjih Natura 2000, poteka pa od 1. januarja do vključno 31. decembra 2020.

Zdenka Mihelič

70 let PD Iskra Kranj

V začetku lanskega novembra smo obeležili 70-letnico delovanja društva. Spomine na prehojeno pot je podrobno opisal Milan Čelik, naš dolgoletni član, vodnik PZS, dobitnik vseh društvenih in priznanj PZS, sodeloval pa je tudi pri ustanovitvi "novejšega" društva.

Čelik je o začetkih med drugim dejal: "Po vojni vihri je bila leta 1946 ustanovljena Tovarna za finomehaniko in elektromehaniko ISKRA Kranj. Kljub tegobam in pomanjkanju se je v njih pretakala želja po planinskem svetu. Leta 1949 je peščica zagnancev v obratu električnih števecv ustanovila PD ISKRA. Za prvega predsednika so izvolili Pavla Kryštufka." Članstvo je ob podpori sindikata hitro naraščalo, konec leta jih je bilo že 616. Med njimi je bilo nekaj takih, ki so se preizkusili tudi v plezanju; ti so si zadali, da pod stenami Kokrške Kočne zgradijo bivak. "To so leta 1952 tudi udejanili," je razložil Čelik in dodal: "Žal je že leto pozneje društvo zaradi višje sile prenehalo obstajati, člani so se večinoma vključili v PD Kranj. Tovarna Iskra se je širila, tudi na vse konce Slovenije, potrebna je bila povezava, ustanovili so Združeno podjetje Iskra s sedežem v Ljubljani. Eden od nivojev povezave je bilo planinstvo, tako je bilo leta 1969 ustanovljeno PD Iskra Ljubljana. Začetki so bili zelo vzpodbudni, zaradi oddaljenosti in nekaterih subjektivnih težav pa so se začele vezi med Ljubljano in Kranjem krhati. Da bi planinstvo bolj približali delavcem v tovarni, je skupina navdušencev ob podpori PD Kranj februarja 1974 ustanovila planinsko

Podpredsednik PZS Miro Eržen (desno) je Planinskemu društvu Iskra Kranj ob visokem jubileju izročil jubilejno listino PZS.

Foto: Primož Pičulin

sekcijo. Med ustanovitelji so bili takrat pomembni člani PD Kranj, sicer iskraši: Tomaž Jamnik, Branko Jaklič in Marjan Ručigaj, iz 'domačih' vrst pa Peter Leban in Jože Trilar. Velik podpornik ustanovitve pa je bil ponovno tovarniški sindikat." S pomočjo matičnega PD Kranj so vzgojili lasten vodniški kader. Leta 1986 se je rodila ideja za izgradnjo planinskega doma na pogorišču mežnarije pri Sv. Jakobu nad Preddvorom, dokončali so ga leta 1988, pri njej pa so sodelovali člani sekcije in tudi dijaki ŠC Iskra. Kočo je dobila v upravljanje Planinska sekcija Iskra Kranj.

20. aprila 2000 se je sekcija PD Iskra Kranj ločila od matičnega PD Kranj, prvi predsednik je postal Peter

Kobal. Leta 2016 nam je bila s sodbo Vrhovnega sodišča RS odvzeta pravica upravljanja koč na Jakobu, kar je bil za nas velik udarec. Energijo smo nato namesto v izgubljeno koč na Jakobu preusmerili v koč na Čemšeniku, ki jo skupaj z lastnikom Komunalo Kranj skušamo čim bolj okoljevarstveno urediti. Ne nazadnje je PD leta 2017 s strani Komisije za varstvo gorske narave (KVG) PZS prejelo najvišje priznanje KVG, diplomu dr. Angele Piskernik za prizadevano delo pri ohranjanju gorske narave.

Simbol društva Bivak pod Kočno je lepo obiskan in nas spremlja že v sedmo desetletje. Njegova izgradnja je bila temelj, na katerem je zraslo PD Iskra Kranj. Vsem, ki so pripomogli k nastanku in ohranjanju bivaka, sta naša častna člana Janez Drašler in Jože Oštrec v čast in spomin napisala *Bilten*.

Za naš dolgoletni prispevek k ohranjanju in razvoju slovenskega planinstva smo ob visokem jubileju prejeli jubilejno listino PZS.

Rozalija Rajgelj

40. tabor PD Maks Meško Ormož

"V daljavi drage ste planine ...," je pred desetletji v pesmi *Planinam* zapisal Maks Meško, po katerem se imenuje naše planinsko društvo. Še vedno je svež spomin na prvi tabor v Zadnjici leta 1980 (tisto mesto je danes že prekril gozd), ko smo uspeli celotno ekipo mladih planincev pod vodstvom Zvonka Meška uspešno

Na taboru leta 2015 v Koprivni Arhiv PD Maks Meško Ormož

pospremiti na vrh Triglava. Sledili so novi in novi tabori, vedno na novi lokaciji, vse do letos, ko smo v Podljublju postavili štiridesetega, ki je postal naše tedensko domovanje za šestdeset mladih in nekaj manj mladih, ki smo skrbeli za vse. Veliko se je v teh letih spremenilo. Žal so nas nekateri tudi za vedno zapustili. Iz prve ekipe sem edini vztrajal tako dolgo, le redkokdaj sem vmes izostal. Ekipa se je v teh letih menjavala, vendar ne v celoti. Prišli so novi, ki jim je planinski svet svet in jim ni težko narediti kaj tudi za druge. Skoraj vso drugo polovico taborov nam kuha naša Micka, letos osemdesetletnica, ki vsa leta prenočuje v šotorih, prva začne dan in ga zaključi, ko smo vsi siti. Čudimo se, veseli smo njene energije in radostimo se ob rezultatih njenega dela in dela tistih, ki ji pomagajo. Vse ture smo opravili v enem dnevu, glavna tura pa je bila čez planino Kal na Kofce in na Veliki Vrh. Precejšnja višinska razlika za mlajše od deset let, a krasno vreme, lepota poti in razgledi so hitro celili žalje ter pregnali utrujenost. Na taboru smo pisali, risali, pletli zapestnice, oblikovali glino, plezali na bližnjem balvanu, zvečer pa ob ognju zaključili s kitaro in pesmijo. Kako to, da smo vztrajali tako dolgo? Tako dolgo kot nobeno planinsko društvo v domovini. Zato, ker med nami ni nobene sebičnosti, koristljubja, nevoščljivosti, ter zato, ker so nam vodilo prej opisane drage planine. Zanje pa vedno želimo najboljše.

Ciril Ambrož

NOVICE

BOFF 2019

Na 13. Bovškem filmskem festivalu (*Bovec Outdoor Film Festival*) so gledalci izbirali zmagovalca med 32 filmi. Med domačimi so nagradili *Skiing The Fire Ring* in med tujimi *Ice & Palms*. Za oba filma je značilno, da gre za pripoved o odpravah, ki sta želeli biti čim prijaznejši do okolja. Film *Skiing The Fire Ring* je na festivalu doživel svetovno premiero.

Prizor iz filma *The Antarctic Dive*
© BOFF

Tridesetminutni film so posneli na letošnji odpravi na Islandijo, kjer so udeleženci smučali z vulkanskih gora Herðubreið in Askja.¹ Poleg odsmučanih prvenstvenih smeri v težkih vremenskih razmerah je uspeh odprave tudi naravi prijazen dostop brez prevoznih sredstev – z lastnimi močmi, na smučeh in s sanmi, tako imenovanimi pulkami, ki so jih vlekli sami. "Ta mehki pristop se zame začne tam, do koder seže javni prevoz," je v pogovoru po filmu med drugim povedal član odprave Ivica Kostelič.

Podobno je tudi sporočilo nagrajenega tujega filma, nemškega 32-minutnega *Ice & Palms*. Prikaže popotovanje dveh prijateljev, smučarjev Jochena Mesleta in Maxa Kronecka, od doma v Nemčiji

vse do Nice na francoski sredozemski obali. Potujeta na kolesih, na kateri sta naložila tudi opremo za turno smučanje, in po poti opravila vrsto lepih smučarskih podvigov. Avtorja filma sta Philipp Becker in Johannes Müller (El Flamingo Films), snemalec pa je kolesarja/smučarja spremljal le 19 od skupno 42 dni njunega popotovanja. Preostanek sta posnela sama.

Odlično je bil obiskan tudi nefilmski del festivala, sobotna okrogla miza o "pre-turizmu", ki sta ji sledili predavanji Mance Korelc (Moja jezera) ter Petre Brajnik in Roka Zalokarja (Vertical Adventures). Preprostih rešitev na temo preobremenjenosti narave in infrastrukture zaradi obiskov turistov ni, dober zgled je že kodeks *Obisk v naravi*, ki je nastal na pobudo Zveze tabornikov Slovenije.

Po sporočilu za medije pripravil
Mire Steinbuch.

Prizor iz zmagovalnega tujega filma *Ice & Palms*
© BOFF

**POČITNIŠKA
PLEZALNA
ŠOLA**

AKTIVNE IN ZABAVNE POČITNICE | ZA ZAČETNIKE IN IZKUŠENE MLADE PLEZALCE
10 TERMINOV PREKO CELEGA POLETJA | WWW.PLEZALNICENTER.SI

PLEZALNI
CENTER
LJUBLJANA

**U prihodnjih številkah Planinskega
vestnika boste lahko prebrali ...**

TEMA MESECA

125 let Planinskega vestnika

INTERJUJ

Michel Piola, Neža Erznožnik

Z NAMI NA POT

Nad Maltatalom

gorenjska televizija
www.gtv.si

88,3 MHz, 96,9 MHz, 97,2 MHz,
99,5 MHz, 103,7 MHz,
105,1 MHz in 106,2 MHz.

Primorski val

*Od Trente do Trojan, najbolj poslušana
regionalna radijska mreža na Primorskem.*

**ZIMSKA
DOŽIVETJA
NARAVE**

vsak petek ob 17.05 h
na radiu Ognjišče
z Blažem Lesnikom

**RADIO ŠT. 1
OD KOLPE DO BARJA**

radijska oddaja

ČEZ HRIBE IN DOLINE

vsak 3. četrtek v mesecu, ob 17. uri

SE SLIŠIMO!

**RADIO
UNIVOX**

**99.5 MHz
106.8 MHz
107.5 MHz**

Rožna ulica 39
1330 Kočevje

T: 01/893 99 10
F: 01/893 99 24
E: info@univox.si

**RADIO
KRANJ 97.3**

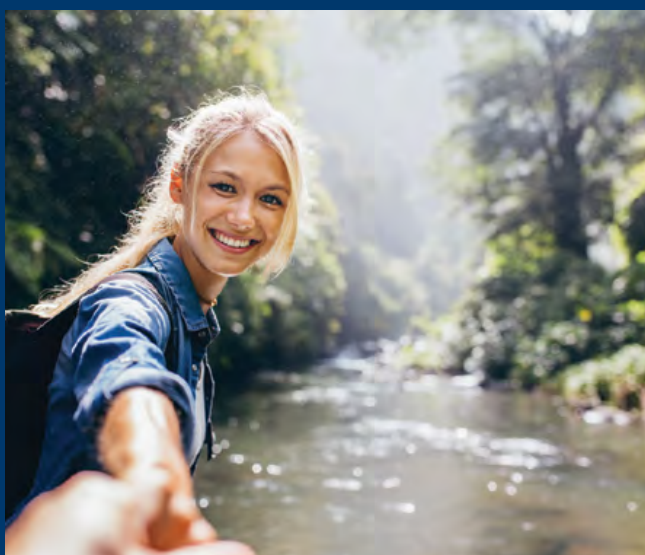
www.radio-kranj.si

GORENJSKI megasrček

gore – ljudje.net

Alpe-Adria

31. sejem za zeleni in aktivni turizem

29. januar — 1. februar 2020

Gospodarsko razstavišče, Ljubljana

VZPOREDNI DOGODEK:

